

A. V. 17

Biblioteka
Ojców Kamedułów
w Błeniszewie

21.1.1900
Błeniszewo

*Exempl. Cameræ
ad Varsavianam*

Joannis Barclaii
ICON ANI-
MORUM.

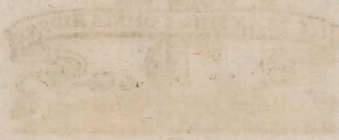
Editio indice, Caputum, re-
rum & verborum auctior.

Francofurti & Marburgi
Sumpt. Christiani Hermsdorffii.
Typis Pauli Hummii.

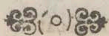
M. DC LXVIII.

Joanne Barclay
ICON ANTI
ALPHABETUM

Bien A V 17

S
P
Y
eb
qu
nu
pe
ge
fa
pu
xe
ad
mo
fid
tus
bra
Na

Serenissimo & Potentissimo
Principi,
LUDOVICO XIII.

Franciæ & Navarræ Regi Christianissimo,
Euphormio

Felicitatem, Victorias, Triumphos.

Ortaliū Animos seria
contemplatione depre-
hendi, Ludovico Rex
Christianissime, & veluti
oculis subjici posse, ille sci-
ebat qui in Oraculi modum edidit, ut se
quisque cognosceret. Sed privatū bo-
num est, ad suæ unius mentis notitiam
pervenire. Plurimorum autem varios
gentos, impetusque Animorum, curio-
sa diligentia posse distinguere, res adeo
publicæ utilitatis, ut nec indignum du-
xerim munus, quod Tuæ Majestatis
adolescenciæ traderetur, hanc mentium
morumque picturam: In qua, ut potui
fidelissime, Naturæ lineamenta sequu-
tus sum, & aliquot discrimina adum-
bravi, quæ in hominum Animis eadem
Natura constituit, sive terrarum, ubi

Dedicatio.

oriuntur, spiritu, siue Fortunæ, in quam nascuntur, aut perveniunt, forte; siue etiam variarum ætatum discrimine, aut illorum affectuum, qui pene diversi singulos agunt. Non indulgeo, Rex Serenissime, intempestivæ, & superbæ sapientiæ, ut his scriptis informare adolescentiam tuam studeam, & inter disciplinas, quæ jam primam tuæ Majestatis ætatem feliciter exercent, non rogatæ sententiæ suffragio audiri. Habes Juventutis tuæ Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, nisi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriusque parentis sacratissimum genium, o Rex, illumque præterea qui à Numine est, vobis suæ Majestatis vicariis incubantem. His, tu Optime, indolem tuam credes. Nobis tamen, in parendi sortem genitis, si templa adornare & coronas licetaris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipsos ingenii nostri census, velut in sacrum Numinum vestrorum ærarium, ingenua devotione conferimus? At quid (in-
quies)

Dedicatio

quies) externæ gentis homo divertit
 ad peregrini Numinis cultus ? Nun-
 quam erit (Rex) ut meo Regi dome-
 sticus me apud te ducam externum.
 Tuæ enim fortunæ magnitudo non in
 Galliarum adeoque nec terrarum fini-
 bus hæret. Transit quoque maria , ob-
 tinetque amicitiaë jure Britannias, quod
 per sæpe est ipso fervorum & civium
 sacramento validius, Fœdus dies,
 seculoque pudendus , qui parricidio
 supra omnem atrocitatem horribili
 inclytum tuum Patrem Orbi ademit,
 tibi fidem tuorum amicorum appro-
 bavit certiore experimento , quam e-
 tiam ipsi vellent. Inter omnes nemo
 Regum Principumve Serenissimo meo
 Rege, aut verius , defuncto Henrico
 ingemuit, aut sincerius timuit viven-
 ti Ludovico. Neque vero cunctatus
 est , dum cognito rerum eventu pos-
 set perfunctoria & securo pietate se ja-
 ctare. Sed cum adhuc in tanto rerum
 articulo extrema timerentur , in hanc
 vocem ad immortale amicitiaë exem-
 plum

Dedicatio.

plum erupit, Se tecum communica-
turum pericula, venturasque in sortem
Britannias quantumque ille turbo
tuis Gallis fecisset. Nec deinde dege-
neravit Rex maximus à suorum ver-
borum sanctitate, affectu annisque tibi
Pater, & antequam velles, Frater
communione dignitatis. Hac tanta ani-
morum utrimque mixtura, & Gallica
decer in Britannis vota fervere, &
nostra apud vos exaudiri. Et ea mihi
publica ratio (nam privata tacue-
rim) nuncupandi Tuæ Majestati
donarii. At nunc quidem Iconem
Animorum, Rex potentissime, tibi
vovi, mox quoque Tui Animi & Maje-
statis imaginem Posteritati paraturus,
cum te ad illa, quæ Orbis expectat pur-
pura tua digna, major ætas propulerit,
spiransque in oculis atque ingenio tuo
Maximi Patris virtus, qui bello ac pace
mirabilis, æmulum invidiam vicit,
& amicorum fidem. Galliam suam a-
gentibus fatis insanam armis fregit; quid
in Cæsaris laudibus majus? Suum dein-
de in victoria animum clementia exar-
mavit:

Dedicatio.

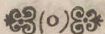
mavit ; nec id potuit Alexander. Tu
tanti Patrishæres , tu spes metusque
populorum : jam famam implevisti
quantamcumque capere tam teneri an-
ni possunt. Dum crescis , dum in vires
summis rebus maturas exurgis , Tuæ
Majestati in hæreditatis interim partem
laus Parentis , triumphique , & cæteræ
dotes erunt , quibus æternitatem emit.
Sed & hæc ipsa ; licet patria , aliena esse
censebis ; volestque tuis titulis niti,
ubi eosdem poteris per æ-
ratem meruisse.

Vale.

Index Capitum.

1. Caput. *Etates hominis quatuor, pueritia, Adolescentia, etas virilis, & senectus.*
2. Caput. *Secula penè singula suum ingenium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum, qui animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari opera prærium esse.*
3. Caput. *Gallia dotes, & ingenium incolarum.*
4. Caput. *Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.*
5. Caput. *Germania ritus, & Belgii, cui hodie Germania inferioris nomen.*
6. Caput. *Italia & Italarum indoles.*
7. Caput. *Hispanorum genius, mores.*
8. Caput. *Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliquæ ad septentrionem posita.*
9. Caput. *Turca, Iudæi.*
10. Caput. *Præter Patriam indolem, dari cuique mortalium suos affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi omnia. De ingeniis ad subitios*
jccos

jocos aut sententias valentibus. De aliis, qui spontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentia. Perfectos demum esse, qui in: er hac duo genera sunt positi. Vtrum sint prestantiores animi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis. Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depressa.

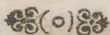
Caput XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis, sordidis, Languidis & reconditis, Hilaribus & Exertis. De inconstantibus Ingeniis, omnia acriter, sed non diu, volentibus.

Caput XII. De animis Amoris obnoxiiis, Hos affectus singulorum temperari, & interdum mutari, à Fortuna, & vel splendida vel obscura vite conditione.

Caput XIII. Diversos affectus esse, Tyrannorum, & Legitimorum Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

Caput XIV.

*De studiis aulicorum. De diversis generi-
bus & affectibus egenorum, itemque di-
vium.*

Caput XV.

*De Magistratibus : de causarum Patro-
nis.*

Caput XVI.

*De divinarum scientiarum peritis : deque
praefectis Religionum.*

Icon

Icon Animorum.

CAPUT I.

*Ætates hominis quatuor, pueritia, a-
dolescentia, ætas virilis, &
senectus.*

Umani generis, sicuti ceterorum omnium, præcipua in cunabulis custodia est. In arboribus rami nascentes obsequuntur Agricola: cujus ductu vel in altum enituntur, vel ad terram proni defleunt. Ita puerorum animi, parentum velut obstetricum manibus fingi possunt, certa & in sequituram ætatem mansura imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu insinuanda sunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio esse, faciliq; præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti insolentia prodigiorum, exterreri; præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta suspiciendam. Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt. Nam quæcumque suppliciorum meru colimus, eadem tristi fastidio solemus averfari: & concepta à puero odia, nescio qua horroris consuetudine, ad senium quoque deducimus. Sed assiduis sermo-

nibus imbuendi sunt de fastigio præmiisque virtutum: flagitia cum supercilio ac verecundia apud illos nominanda; quæ omnino nesciant sæpe publice nec jam cū infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia virtutesque tanquam feras aut rigidas non timebunt; & faciles ad hæc prima rectæ disciplinæ initia accedent, parentum magistrorumque auspicio, quorum sententiis veluti divinæ mentis oraculis, derinetur imbecilli in illis animi, nec dū judicandi ambitione sollicitati. Accedit, quod non emittitur promissis adulantium vitiorum hæud intractata modo ætas, sed incapax voluptatis. Itaque rem turpem iudicio suorum, & sibi nullis lenociniis commendatâ, facillime proscribunt. Neque hic pueritiam initiamus ad superstitionis & anxietatis supplicium, sed ad virilem causamque virtutem. Nam, cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, necesse est adhuc faciles ramos in contrarium eogi, ut deinde impetu suo redeuntes medium internaturam & institutionem teneant.

In hac autem puerorum disciplina, gloriæ quoque stimuli passim infigendi sunt sentientibus animis, ut jam tum suos honores assuescant suspirare, & sive scholis sive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulcissimo contendant. Præterea, cum ætate sensim veluti ex captivitate deducendi sunt, ut & mitior majestas parentum sit, & illi etiam non subito aut improvise libertatis incremento lasciviant, suis etiam studiis relinquenda est pueritia,

ritia, ne videamur Naturam arguere, quæ
 hanc ætatem imbecillem esse iussit, & intem-
 pestiva semente sapientiæ nondum præpara-
 tum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia
 lasciviendi venia, studium literarum magis ad
 mutationem ludi, quam ad fastidium, minus-
 que supplicii ex supercilio parentum, quam ti-
 moris: fruantur denique adhuc miserantis Na-
 turæ indulgentia, nec ante humanarum men-
 tium supplicia, quam meruerint, tolerant. Nisi
 forte putamus in levibus malis esse, cum pue-
 ri à ludo in totum prohibentur, omnemque
 strepitum fascium cum illius Stolomis conju-
 ge exhorrent: & sapientiæ, quam nondum
 capiunt, acerba documenta, tanquam mi-
 mum, aut exhibent aut revolvunt. Qui sensus
 est ad miseriam acerrimus, in hanc ætatem ca-
 dit: dum teneræ mentes nec timorem regere
 possunt, & pejus de incognitis malis iudicant.
 Ac, ut viri quos Fortuna ingentibus malis fre-
 git, quæ capaces animos habent, totos implent
 suarum miseriarum contemplatione, atq; sen-
 su: sic & in pueris, dum incidit quod miserime
 expavescunt, omnis vis timendi dolendique
 consumitur. Interrogatus qui prædones laque-
 um minitantes evaserat, quo animo expectasset
 mortem; quo, inquit, olim puer flagrum expa-
 vi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerb-
 itas succum absorbet, quem Natura ad laxan-
 dos corporis artus, & incrementa adolescen-
 tiæ, exundare voluerat. Non enim suam vim
 ventriculus habet, evocato ad laborantis cere-
 bri præsidium igne, neq; actu lætitiæ diffunditur

sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiæ marcescit Ita hæc ingenia, inter agræ custodiæ vincula, vel territis vel exhaustis viribus sic subsistunt, ut, qui supra pueros sapuerant, postea infra decus virilis prudentiæ delirant. Equis certe, juvenis que, in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enascens timeat ad vincula accedere. Adeo cæcæ mentes, quod in ceteris animantibus videmus, in nostris pignoribus aut negligimus, aut nescimus. Neque tamen in infinita libertate prima hæc ætas dimittenda est. Sit illis medicris terror supplicii, summa parentum reverentia, & semper quantum sibiliceat ignorent. Nam si procax est alicujus pueritia, nimiaque ferocia exuberat, tunc faceffant lenitatis ista præcepta, tumorque, naturæ vitio enascens, quem sæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exsecetur.

Hoc modo lepida pueritia suæ & parentum voluptati relinquetur, & postquam expleverit stultitiam innoxiarum cupiditatum, ipsa ætas paulatim studia mutabit, radicesque virtutum adolescent, quas ipsi jam non impetu, sed judicio amabunt. Tunc afferent ad adolescentiam, & ad crepusculum prudentiæ, mentem liberam placidamque, quæ ad illius lucis pulcritudinem vi suæ institutionis obversa sit.

Sed ut omnis rectitudo diversis vitiis oppugnatur plus inter se, quam cum media virtute
luctan-

luctantibus: ita qui acerbos adhuc animos vo-
 cant ad nimiam maturitatem studiorum, non
 durius oportet accusari, quam ignaros virium
 quas Natura ejusmodi ætati concessit. Nam
 præterquam quod quibusdam est præcox in-
 genium, & Curia capax prætexta Papyrii, est
 etiam à natura illis annis dos sua atque sensus;
 vis scilicet capacis facilisque memoriæ; quæ in
 pueris summa est, & quicquid iis temporibus
 acceperit, pertinaci felicitate servatura: sed
 crescentibus sensim annis hebescit, instar roris
 ad nostrorum corporum salubritatem eximii,
 qui in ferventibus plagis illicibus inhærens, nisi
 excipitur prima luce, ad surgentis Solis radios
 expirat. Multis ideo sermonibus, mox uberi
 historiarum lectione, dum licet, serendus est
 ille campus, ut nec cogitantes pueri bona con-
 cipiant, deinde vel cum invitis adolitura.
 Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis
 nobis constat, surgentibus ad pueritiam infan-
 tibus per colloquentium commercium pulcre
 accedit. Hæc scilicet minimi laboris opera,
 nulliusque judicii, ubertim exequitur illa æ-
 ras, nec labori idonea, nec matura judicio.
 Quod si arescere siverimus facilem humen-
 temque memoriam, erunt longo laboris fasti-
 dio quaerenda eadem, quæ tunc melius, &
 absque nausea, habuissimus. Nam quid mise-
 rius, quam hoc tempus, quod prudentiæ ido-
 neum nobis in virili ætate conceditur, licet
 breve, nec jam tot scientiis artibusque suffici-
 ens, in his etiam sæpe consumi, quæ vacua
 pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus
 memo-

Icon Animatorum.

memoriæ, ut in penariæ cellæ latebras, condidisset?

Sunt autem in ejusmodi quoque annis quædam omina crescentium vitiorum aut futuræ virtutis, moliente jam Natura aptum unicuique indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, qui Persarum imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, quo deinde toti pene Orienti jugum imposuit, Puer cum parium annorum cœru ludebat: rex forte ludendi à jocantibus factus, vere jus regium in sodales exercuit: contumaces verberibus cecidit, sat superque idonea majestate. Res ad Astyagem delata est ab eorum parentibus quos Cyrus verberaverat. Et is iussit Cyrū ad se perducī, qui ad solii tiaræque conspectum non vili aut puerili timore emarcuit. Regem se ajebat à pueris constitutum, & quod regium esset, egisse. Hinc majora suspicatus Astyages, quam quæ præsens pueri fortuna jubebat, in illius genus & parentes quæ sivit, mox suum ex filia nepotem agnovit. Cato autem, qui à fatali sibi Utica nomen traxit, paulo supra infantiam erat, cum Legati Latinorum, suæ genti jus civitatis oraturi Romam perveniunt, adeuntque Livium Drusum Catonis patrum, apud quem ipse educabatur. Hunc puerum cum legati per jocum rogassent, ecquid illos jurare apud patrum precibus vellet, hæ sit immotus, eos etiam acri vultu perstringens. Et ipsi tantulæ ætatis contumaciam admirati, in experimentum indolis ulterius blanditias, moxque minas ingerunt, nec verbum extorquent:

quent: tandemque correptum extra altioris trilinei fenestram, ut in terram projecturi, aliquandiu versant. Sed is timere dedignatus, pectus quoque supercilium arctavit. Tanquam in severæ rigiditatis auspiciis, qua ipse deinde tota vita inhorruit. Errant tamen haud raro qui expuerorum moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt. Nam oportet grave esse iudicium, & supra illius ætatis levitatem pertinax; quod sit efficacis argumenti ad motus venturorum & flexilium animorum deprehendendos. Unum est quod vix fallit præfagium, scilicet lacrymarum profuse excidentium facilitas. Qui enim ad primum percussæ mentis ictum veris gemitibus madent, sunt illi naturæ mollioris & ad humanitatem amoremque compositæ. Alios videas magnis quidem clamoribus, & simulantibus fletum, siccos tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere; feri isti plerumque, si adoleverint, aut certe in opacis pectoribus nec teneros affectus, nec justos etiam timores admittunt.

In adolescentiam deinde productos, primamque juventutem, ipse impetus sanguinis, viresque jam se nimis cognoscentes, prius immutant, & animum abripiunt per inconsultæ fiducia ac securitatis æstus. Tunc primum idonea deliciis ætas est, nec plus de voluptatum sensu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In posterum consulere ideo nesciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant se obnoxias esse Fortunæ: & præterea lætarum rerum species tunc animos ita implent, ut
severi-

severiori prudentiæ, quæ primo aspectu molesta est, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut dissimulato impetu, sua quemq; natura in studia abripit, ad quæ potissimum factus est. Nam quos advilia artificia ignobilis in dolens ducit, ii destinatam sibi artem monstrantibus fati agnoscunt: tum quibus potior militaris disciplina: tum quos ingenii vigor sive Musis sive negotiis dicavit: omnis denique species animorum in suam tribum adoptatur, præeunte Natura: Quæ nisi quemdam impetum ac suavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præscribit, certe adolescentia juvenusque, vix ducta ratione nec durum aliquid in se audens, penè cum venia erraret.

Verum & in ipsa incuria eorum, qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis emicat ad se vocantis industriæ: veluti herbarum semina per saxorum latera, quæ nascentibus obstant, exili cacumine enituntur, ut saltem se ostendant enecari. Sive enim ignavia adolescentens perdidit, sive luxus, aut comessationum insana dulcedo, quoties suis voluptatibus ludisque lassati recedunt interdum ad aliquam laboris ac industriæ speciem, cui perfunctorie incubant, & tantum ad mutationem voluptatis, ad eam potissimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumq; acceperant. Adeo non potest in totum interire Fatorum stimulus in certa munera unumquemque pulsantium,

Ut vero arbores, quæ multo ac valido succo in inutiles ramos exuberant, tandè maturescente

sciente illa luxurie felicissimos proventus alere possunt; ita juvenis nimio æstu exultantem liberumque animum nactus, aliquando justa & ad sapientiam sufficiente moderatione residebit: quod si jam ab ipsa adolescentia maturam sobriamque vim fortiatur, certe languore inutili ante primam senectutem marcebit. Sed hoc maxime est ad iudicium futuræ virtutis, si ipse inter cætera studiorum aut affectuum genera aliquid valde volet, id quicquid est, nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc acris cupiditas saltem ostendit illū vero & per hoc laborioso impetu, in sua studia posse ferri: sine qua indole nemo virtutem vere coler, aut gloriæ litabit.

Ceterum quamvis adolescentiæ interdum sint ingrata senectutis consilia, tamen ipsa conscientia sapientiæ, nondum in suis annis maturæ, nescio quid de iis altum sentit, qui jam ante experti juventutem, per eam commitantibus iter ostendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet, impatiens contumeliarum; non diu eadem consilia probare, aut exequi, facilis; etiam plurimum sibi placet, nec satis amicitias potest eligere, nec postea adversus succrescens fastidium tueri. Quicquid autem subito mentis acumine inveniri aut perfici potest, non aptiores in mortalibus habes, quam in illo flexu annos. Ut videatur pueritiæ esse, facta majorum, vel dicta, indefessa memoria adipisci; juventutis autem, & facere nova, & loqui; sequentis deinde ætatis, se ex utrisque moderari.

Excipit

Excipit juventutem stata ætas ac virilis, media inter adolescentiæ præcipitia, pondusque senectutis. In hac adeo cū animo corpus viget, ut tunc demum vere hominem esse credideris, datumque in illorum annorum gratiam quantumcunque est mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerumque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in ævum efformatæ cupiditates. Robustus animus, & veluti ab adolescentiæ caligine emissus, primum solet de antea actis erroribus atroci censura judicare; mirarique, se tam improvide potuisse peccare.

Illinc statim utilis pœnitentiæ, & ruinas, quas juvenus fecerat, emendantis sedulitas, opum honorumque præcipuus amor est; & quasi nunquam de vita decessuri, ita a vide ad illam subsidium & ornamenta quærunt. Simulare amicitias, suisque desideriis imperare, non alii magis sciunt. Veram quoque fortitudinem habent castigato impetu, neque extincto, quo ad iram vindictamque adolescentia fervebat. Tunc demum vis integra solersque judicii, in incitato torrente juventutis, non fessis corporis ægritudine laborans: Cauta illis vitia, ac plerumque nec virtutem sine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcherrimam vitæ partem senectus, velut aliquo æstu sensim inundans, sanguini primum, & mox ingenio, suam frigus insinuat. Hæc diversa habitu, affectibus, moribusque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime insidet, & aptam alioqui prudentiæ sedem

sedem infestat. Quippe senes hoc peccatoris igne defecti, qui fortitudinem inspirat, nec aliter quam per sua aliorumque pericula in tantum ætatis provecti, omnia solent nimis anxia cogitatione versare, tam quæ ipsi effugere, quam quæ alios perdidierunt. Hinc illa vis consilii, atque prudentiæ, quæ maximam senectutis dotem facit, sæpissime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumspicit, mavultque interdum malo otio vulnera regi, quam in periculum venire medicinæ. Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo castrorum, velut clypeo, à perniciæ Italiae submoverat. Ille Fabius penè Imperii Urbisque assertor, quid abfuit, quin religiosa supra modum timidaque sententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trajiciendi in Africam consilium impetumque sumpserat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de visceribus Italiae revocandus. Tam salubrem optimi ducis mentem, simulque incolumitatem Imperii, penè ille Fabius intervertit, omnia tantæ expeditionis pericula anxie reputans: cum ad naturam sua sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus nævum facile virtutes excusant, maxime que conjiciendi futuri sagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quasi communicato cum sideribus consilio prospectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc sapientia salutis fuerit, quanta etiam privatis hominibus

nibus utilitas, qui se senum consiliis permiserunt, plena sunt vetustatis monumenta, & quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et fortasse hinc senibus illa ingens & plerumque indefessa loquendi cupiditas, quasi datus à Natura stimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime possent.

Sed plerique eorum non satis in hac parte modum tenent, ut quisque se juvenum illis applicuerit, per suorum annorum rerumque gestarum seriem infinita oratione euntes; ac, quod molestissimum putes, ne una quidem & simplici vexatione contenti, quotiescumque in eundem inciderint rursus, pari sermone aut invenient causam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi supplicium rapuerint, hoc miserius eum plectent.

Nec audiri tantum amant; sed ubi consuluntur aut etiam sponte monent, sibi fidem haberi, componique omnia in quem modum prescripserint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque nolentes: rati ab iis se contemptos qui abnuunt regi. Juvenum virorumque consilia pervicaci fastidio & veluti de altiori scena despiciunt. Tu, si dignus es, quem aliquando in senectute peccantem juvenis, quæ ventura est, excuset, jam mulcebis animos innoxio gaudio exultantes, facillimeque dicentibus, fronte saltem ac luminum nutu, quicquid dixerint, lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum merentibus potest haberi, quam

quam ut saltem simulemus probari à nobis quæ edicunt, faciliq; & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem suo gaudio perfundamus?

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad senectutem deduxit, simulque eorum exempla, quos viderunt in egestatem labi, agere solent ad nimiam domesticæ rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidissime expeti, cum nec diu manere, nec jam sollicitare præiosis deliciis effectum corpus possint? Viget hoc tamen in siccis pectoribus malum, labensque Natura timet scilicet ad inopiam pervenire, à qua non possit jam lassis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in senectute hæc vitia, velut syrtis, effugiunt, nihil est ad omne confortium commodius, res publicas atque privatas felicissime regere: despiciere malos impetus, ac vincere, qui animos nostros in consulte diripiunt: & consulere juventuti, & parcere; quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores: digni denique qui longa senectute sua sapientia fruantur, Orbemque illa veluti expertæ Philosophiæ disciplina componant.

CAPUT II.

Secula penè singula suum genium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuiuslibet regionis proprium spiritum, qui animos incerta studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari opera pretium esse.

Grenovicum pervetusta Regum Britannicorum domus est, milliaria IIII sub Londino, ad Tamesis ripas. Mons imminet Regiæ, modico supercilio subjectum oppidum fluviumque despiciens. Brevibus tumulis in illum ascenditur: verticemque deinde ingenti ambitu planicies extendit. Forte in eū bene mane conscenderam: & solitudo circum erat, ut nemo interpellare posset cogitationum ludū dulcissima libertate errantium. Sed memorabilis amœnitas penè citius animum quam oculos diffudit: aspectu, non Britannia tantum, sed fortasse tota Europa pulcerrimo. Ingens planicies aliquot suspensa colliculis, rursus montes in orbem effusi, neq; cito castigabant oculos, neque illos per immensum cœlum spargebant. Tamesis lætissima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeuntibus in gyrum fluctibus insulam penè molitur. Pascuum toto alveo naves, & Omnis generis oneraria: ut proximas quidem totas aspicerem, cæterum longius stantes, aut sub altiori ripa, eximalis silvam cognoscerem.

Nihil illa plaga viridius, Pascuorum utilitas eam frugibus abstulit: & vix alibi felicior in gramina terrarum luxuries. Privatorū quoque fundos, de more patrio, perpetuæ fossæ & pleræque in marginibus arbores sepiunt: Maxime vias publicas altissimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte despicienti perpetua facies horrorem videatur saltuumve factorum ad ambulationis voluptatem. Præci-

pua est tam varia viriditas, penè in diversos colores distributa. Nam quæ longius absunt, velut cæcula incumbentis cœli facies opacatur propiora, densiore fronde in arboribus nigra sunt, vel humi tenui herbarum virore nirentia. Sed pulcherrimum spectaculum præbebat ipsa urbs, inter eximias Europæ celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi sui capax: Quippe ad alteram Tamesis ripam late effusum est, vicinisque annexum oppidis, & penè continua ædificia per quatuor miliaria protendens. Per hoc spatium non privata tantum domus, sed & sana crebro fastigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mote distincta est.

Cum his ego nec provisa voluptate deducerer, tandem revocare animū cœpi, & sic mecum reputare: quid esset quod incogitantē rapuisset: unde ille aspectus sic placeret: quæ occulta vis, quæ ratio meam mentem tetigisset? Num ipsa urbs, num fluminis cursus, mon esse, an campi, animago silvarum? Horum omnium nihil unum: sed tantarum varietas rerū, & velut iNaturæ suas opes explicantis industria. Subiit inde cogitatio, nihil esse in mortalium rebus ad suā pulchritudinem sic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, nisi, ad hunc quem intuebar modum, adversarum dotorum beneficio in aliā aliamq; venustatē detetur, semperque lassatos improvisa novitate reficiat: & quoniam ad omnis decoris fastigiū perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura est: Regiones aliquas mōi-

bus sustulit, alias in planiciem deduxit: has æstu torruit, has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio; temperavit.

Fœcunditatem, aut squalorem, non modo non ubique, sed nec in perpetuum imposuit; olim felices proventibus terræ, nunc sterilibus arenis informes ac vastæ sunt: & quæ quondam crudo aere hœrebant, non tantum jam in fruges, sed & in voluptatum instrumenta luxuriant. Adeo est ex totius Orbis pulcritudine, illius partes in multiplices habitus vultusque transire. Neque astra, licet certis itineribus semper cursum tenentia, aëri motus eisdem & effectus solent infundere: Ideoque quamvis iisdem spatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut eum imitatur qui præcessit, aut exemplum est sequuturo.

Sed ille cujus gratia ceterarum rerum ornatus institutus est, ille ad divinitatis memoriam specimenque homo compositus, præcipue nascitur in hujus varietatis venustatem. Nam nõ modo diversos in corporibus habitus sortiti mortales sunt. sed & animos adeo multis simul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus possit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum series, quæ artium sublimitas, quodve calliditatis ingenium, non est in hoc sapientiæ penetrali à Natura reconditum? Nulla tamen quam magis admirere diverfitas, quàm in libertatem homines nasci (qui enim aliter se regere possent, laudemque,
vel

vel cum poena infamiam, ex susceptis studiis mereri?) simulque servire, ad quosdam scilicet affectus, ac vivendi penè normam, sua indole vel temporum sorte adacti. Nam omnia secula genium habent, qui mortalium animos in certa studia solet inflectere. Quædam ætates præcipue armis exercitæ, mox omnia in quietem composita; tum Regnorum, tum Rerum publicarum in populis amor: nunc velati in barbariem homines nasci, deinde facilibus animis mansuescere, & post secula aliquot ad stipatum prima caligine ingenium redire. Ita sæpius Orbis cultis hominum moribus enituit; subsidensque deinde industria, velut quadam nube, subducta est. Florentibus Græciæ rebus, quid ad humanitatem, aut astum, illis gentibus defuisse existimes? Artificiorum tanta vis, ut in auro, vel saxis, sive hominum, sive pecudum formas, penè etiam animarent: ea eloquentia, in Poëtis suavitas, ut illam sibi sumeret Romana ambitio, quam imitaretur, non viaceret. Inde in alias terras concedente Fortuna, nulli ipsis Græcis dolentius ad Majorum memoriam suspirabant, à quorum ingeniiis exciderant.

Sed Romani Imperii vices, & quæ inde propius ad nos ætates sunt, multo certius illos mutabiles seculorum genios prædent. Sub Augusto composita Roma omnis humanitatis cultu suam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad fastigium Latinæ venustatis profecta est. Nihil vetat ab exiguis quoque rebus magna colligere, Unde tunc Poetarum examen

felicissimis numeris ludentium, nisi à quodam
 spiritu tum mentes agente, qui neque labores
 Poëtarum in Italia asslauerat, & paulo post in
 idem studium incumbentes destituit? A Ne-
 rone in Trajanum, pauci anni multos quoque
 Poëtas habuerunt, ingensque tunc numerus in
 Rhetorum arena sudantium: in quibus jam la-
 bentis linguæ indicia, & pro nativi decoris,
 quod perierat, pompa, tumor obscurus, & ad
 sapientiæ specimen subornatæ sententiæ. Eadē
 tempestate sub Nerone excussa pax, qua Orbis
 Romanorum in quietem componebatur: &
 mox turbo ubiq;, & in omnium animis bellū,
 à Gallia, Germaniæque, ad ultima Orientis
 sensim infusum, quid erat nisi arcana vis, quod
 propemodum Fatum appellem, ad certa & de-
 stinatas vices corda mortaliū propellens? Quæ
 secuta est ætas, jam quidem plurimum exci-
 derat de antiqua venustate dicendi: &, quod
 milites omnia possent, mores quoque ad ferit-
 ratem recedebant. Tamen humanitas cum il-
 lis malis luctata est, donec externæ gentes in
 Imperium inuaserunt: & quod luctuosissimū
 fuit, extincta scientia vix sui memoriam reli-
 quit. Nati sub hæc tempora homines velut ad
 barbariam facti, non illam quidem feram, sed
 quæ obrusa ingenia tristi nocte spissabat. At
 tunc plerique Majorum, quorum scriptis vel
 præcepta vetustatis vel gesta inerant, omittis
 per incuriam libris, secunda & pejore morte
 oppressi sunt. Artificiorum quoque alia rudio-
 ribus præceptis procurata; alia in totum pe-
 nierunt. Nec multo post rursus hominibus
 scien-

Scientiæ amor increvit: Sed in illorum seculo-
rum infelicitatem damnati, non quam optare;
tam invenire scientiam poterant, si scientiam
appellamus antiquarum notitiam rerum, &
acumen, non in scholarum modo argutiis, sed
altius ac nobilius spirans, denique eruditionem
ejusmodi, qualem veteres in sui seculi literatis
coluerant.

Erat tamen scientiæ quoddam genus, ani-
mis & temporibus illis aptum: Philosophiam,
resque divinas, immenso disputandi studio aut
evolvere, aut miserius impedire: tum in Jure
responsa Prudentum, Imperatorumque rescri-
pta, vel quæ Pontificibus placuerunt, insanis
& inconditis voluminibus ad æternos discen-
tium labores augere. Pluribus verò hæc ratio
tunc scribendi, ut quodcumque argumentum
sibi sumerent, priorum auctorum de eadem
re verba atque scientias, tanquam sua, lecto-
ribus darent. Sic unius sæpe error cæteris lu-
bricum fuit, quo temere laberentur, vicissim-
que de unius recta sententia mutuam sapien-
tiam multi sumebant.

Etiam quoscumque titulos libris suis face-
rent, ad universa digredi tunc decorum Quæ
illa tempestate historiæ à condito Orbe non
exorsæ? Quæ pars rerū humanarū à rudibus in-
geniis, quotiescumq; scriberent, velut in chaos
non coacta? At ut scias illos homines non de-
fuisse Naturæ, sed illam tunc angustam, &
propemodum ægram; certe non parcebant la-
boribus, nec decrant in illis indicia sinceræ
prudentiæ, ubi eas scientiarum partes obibant,

quas tunc solas illi seculo Fortuna indulserat. Hoc erat, in Philosophis quædam arguta disputandi ratio: in Jurisperitis autem, quid legibus caveretur potius nosse, quam formularum vim, causasque factionum aut ætates distinguere.

Isto denique seculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis astutum lucrumque compositis.

Nec tantæ mutationis indicium in literis tantum & scholis existit. Regnorum, & rerum publicarum momenta multo callidius procurata; bella ingeniosius aut illata, aut repulsa: & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenustum ac rude est, id vel dignum esse, vel natum incultis majorum moribus. cum fastu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab istius ætatis indole: cujus præstantia, ubi post definita tempora expirat, tra det Orbem alteri, ac, quod timeri potest, rudiori genio; fortasse & ipsa post aliquot deinde annorum spatium reditura. Ita seculorum ætatumque discrimina, non melius ex siderum motu, quam ex humani generis in varia ingenia ac studia deflexione, distinxeris.

Sed aliis præterea impetus animos rapere solet, certisque affectibus addicere; illenimirum spiritus, qui singulis regionibus proprius, nascentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates statim ingenerat. Nam, ut iidem cibi pro condientium arte saporem quidem mutant, ceterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur: ita
in

in omni gente per æstus succedentium seculorum, mores animosque mutantium, hæret quædam vis inconcussa, quam hominibus, pro conditione terrarum in quibus nasci contigerit, sua fara dividerunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ sorte durantia, quæ totas in historiis gentes aut commendant, aut notant: ut istic naturalis levitas populos agat, turbidisque incerta consiliis: illic pingues gravesque animi tristi superbia, tanquam specie arcana sapientiæ, ferociant. illi sitim non tolerant: alii in mutationem, nec provisã consilia, temporariis ingeniis incumbant: apud ceteros placari non possit ultionis ingenium: Rursus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure sancita, in quibusdam simplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium sic animum instruere, ut diversus sit cum diversis, cognoscatque quid à quaque expectandum, aut timendum: operæ pretium erit aliquot populorum præcipuos mores in conspectum ita dare, ut, ex eorum multorum hominum indole, privatam in singulis deprehendas. Nec invenietur, opinor, tam superstitiosus amator sui orrus, cui grave sit, in recensione patriæ suæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortaliū tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid desideres, velut ultimam artificis manum; cujus supercilii esset, totas Provincias publico fato velle eripere, & indignari, se, ubi peccatur, id est inter homines, natum esse?

Faceſſat in omnibus ſuæ gentis præceps favor, ſimulque cæterarum averſatrix invidia: Et noſtra vitia fideliter agnoſcamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur ſequeſtro omni injeſturi contem-
plationem in indolem Populorum, primùm
Orbem è ſpecula deſpiciamus, & quales ſive
incolas, ſive dominos hac tempeſtate ſortitus
ſit. Aſiæ Africæque ſub Barbaris Imperiis ca-
ſus, & Græcorum Thracumque calamitas, præ-
cipua humanitatis commercia in ultimam Eu-
ropam coegit; ut tot cladibus à Barbaris do-
miti; & veluti feliciori parte exceſſi, noſtras
vires poſſemus recognoſcere, aut timere alienas
Nos verdè ad maiorum omniùm ſenſus pe-
ſtifero ſopore torpentes, nec divinam vim hor-
ruimus, ac ne in barbararum quidem gentium
minas tot Provinciarum quæ reſtabant vali-
tutum citavimus robur. Etiam omni diſcor-
diarum genere laceravimus noſtras opes, in-
digno proſus facinore, ut, quod uno corpore
vix ſarerer, bellis odiisque in diverſa diſcede-
ret. Tandem ſive expirantibus tot motuum
ſtammiſ, ſive per malam requiem pejora con-
cipientibus, poſita penè ubique arma miſcent
hodie muris conſortiis populos, qui ut inge-
niis linguiſque diverſi, ita nec una arte poſſunt
eſſe tractabiles. Hi ſunt Galli, Britannique,
Itali, & Hiſpani, & quos jam immenſa Ger-
mania ſuo nomine occupavit. Pannonum
quoque reliquiæ, & quod de Illyrico & Dal-
matia nobis ſuperèſt; tum illi Sarmatæ, atque
Scythæ, quos Polonos Moſcoſque appellamus:

Cim-

Cimbri etiam, & quidquid sub Danico aut Suevico sceptro componitur. Nec a deo (proh dolor!) à Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, vivendiq; consuetudinem, cognoscere.

In istorum populorum moribus licet utilissima contemplatione versari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum similitudine obtexit. Ceteras verò plagas eadem diligentia scrutari, minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam voluptatem. Nam Africam qui hodie præter mercatores adeunt, in ipsis litoribus, aut si forte nonnihil ulterius à fluminum ostiis in regionem invehuntur, cum incolis subita nec ad amicitiam valida pacta jungentes? Persas autem à nobis non superstitionis magis impietas, quam ingens terrarum cœlique divorcium discrevit. India pari modo à mercatoribus tantum nautisque lustrata: si Lusitanos excipias, ibi pertinacius inhærentes. Chineses autem cum exteris consortium ultro refugiunt. Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum fœda & ut plurimum misera gente misceri. Americam, qua cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unis impune liceat commeari. Ita solis & licet, & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere. Qua verò in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pendenda, efferavit animos incolarum, nullis legibus, nulla industria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum spes à regionibus

nostris trahit, inconditi populi ingenium nostros cultus non capere, ad se advectos plerumque tanquam insidiatores libertatis pro hostibus ducere, nec deesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem; crudelitatem, atque perfidiam, his non raro prudentiæ & fortitudinis loco esse.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuisse? Præsertim cum suis litoribus terrisque contenti sint; neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitæ mercaturæ usum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque discrimine à nostra familiaritate subductis; de nostri Orbis incolis genioque quærentibus, ne quidem supervacua disceptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, cæloque propitio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPUT III.

Gallia dotes, & ingenium incolarum.

GAllia penè provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æstimes, Romanorum quondam terror, Græciæ Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibusque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum cervicibus gravis. Quippe fortissimi hominum Galli, cum in Italiam penetrassent, capta incensaque Romanorum tantum terroris attulere, ut deinde cave-
retur,

retur, ne, quoties Galli tumultum intulissent, sacerdotibus senibusve ab armis vacatio esset. Et domita quidem à Romanis vicissim Gallia est, sed per partes, & inter se domestica æmulatione commissa.

Neque integra aut agnovit suas vires, aut in Italiam experta est. Post hæc Franci è media prorupere Germania; & videbantur ad secundam servitutem Gallias vocaturi.

Sed mox victores miscuere se victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis vicisse viderentur. Jam verò divisus in plerosque Principes terris, penè in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factisque eximia, & quæ meruit, ut communis fabulæ vanitatem ad suæ stirpis præconium Scriptores usurpent, dicanturque Trojanorum reliquæ esse.

Hæc igitur omnium regionum, quæ ad Occidentem recesserunt, felicissima, soli bonitate cum genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti passim ferax: olea quoque insignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Ligusticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro suis finibus tot incolis divitias indulfit. Adeo omnis generis clara, ut exterorum mercatorum commercia penè ad solam voluntatem exceperit. Nam & luxus Transalpino serico pretium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt, Britannicæ tamen merces, si non

necessariis, utilitatis certe plenissimis navigiis subvehuntur, quæ plumbo atque stanno, ubere etiam croco, tam quotidianis usibus, quam altiori elegantiaë ministrant. At Gallia præter messes, quibus solitudinem Hispaniaë levat, vina etiam in frigidiorum viciniam dispensata, multa carbaso & cannabi dives, necessaria plerisque gentibus vela, rudentesque, & quæ cætera ex funibus in classium armamentis idonea, subministrat. His & aliis dotibus, aurum, quod in venis suis vix habet, largissimo proventu excipit, ut, qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffusa regione, tot provinciarum vario nexu composita, vix sterilis aut inculti soli glebam indulgentia Naturæ omisit. Nam & vasta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem sunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus, & succo fructibusque pretiosis; Avibus quoque catervatim provolantibus, quæ in deliciis solent haberi: ut aeri illa plaga tantum debeat, quantum de justo telluris officio arena subduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur, & pelago quod ab Hispaniaë Africaëque faucibus posita ad Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei situs, & qui classes per omnis nominis maria litora que possit emittere, si Galli quam equis tam navali industria affluerent, spesque, ut subitas, ita longas ferre possent.

Toti

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefasque, quantum Regi liceat, dubitare. Gens armis strenua; sed equestri certamine melior, ignara perfidiæ, publico præsertim consilio indomitæ intra semolis; & ubi in exteros exundat statim impetus sui oblita: eo modo nec diu externum imperium tenuit, & sola est in exitium sui potens. Longobardiam, Neapolim. Siciliam, & plerasque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis subegerit. Sed mox hostes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut simulantibus obsequium credere, in consulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem lascivire. Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam suam respicere, cujus diu absentiam ferre non possunt. Per hæc vitia cessere in prædam his ipsis de quibus triumphabant; læta semper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad speciem virilis elegantia magis facta. Oris intrepidi habitus, motusque, atque gestus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis profuso est, ac veluti naturali munimento, quo suam humilitatem abscondant aut mitigent. Sic venuste compositi qualemcumque vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam in exhausto penu deprompserint, quocumque salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione convenire. Vicinæ autem

autem gentes ridiculo errore deceptæ; ad illorum quoque mores, per earumdem vestium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in nonnulles hominibus uno genio cuncta placere, in aliis autem, in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, ejusdem venustatis imitationem & curam ingraram ac ludicram esse. Nam virtutes & vitia, & quicunque alii motus ipsis animi recessibus inhærent, possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi, quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus, ut vix ullus deprehendat, veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis; sic odium, amorem, pietatem. At verò quæ non magis imperio animi, quam usu, & externo corporis obsequio, perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris; ut est aptitudo corporis prompto habilique decore idonea, ut hilaris jocandi facilitas & omnino eloquentia, non in præcordiis, sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallia consuetudine emineant, ægerrime te ad illius similitudinem transferes; nisi se tuus genius huic indoli sponte admoverit.

Ceterum nunquam Orbis dignas gratias hospitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo se omnium externorum fortuna conjiciat; Animum in hominibus, non patriam æstimat. Neque communi ceterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, nascendi sortem punit. Ita
candi-

candido simplici que amore virtutis eximios viros, undiquaque prodierint, sine invidia miratur, & sua opulentia gaudet augeri, & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem; tum etiam tot hospitem fortunam, aut famam, qui Gallico corpori non indigna aut inutiles adoptione inserti sunt. Neque illic hospitem dediscendi sunt patriæ suæ mores, aut ad Gallicam similitudinem flectendi, dum superbia absit, aut inculta barbaries. Quippe, ipsa veluti professione exterioris, sollicitatis curiosæ gentis studia, simplicius peregrina, quam suæ æstimationis, etiam quædam vitæ aut corporis vitia, si modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruisse; & grandis opinionem scientiæ, quod non intellexeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut sola institutione, reverentia: Rursus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quia gratia aut genere perinde non excellunt. Sed superbiam fastumque non ferunt. Si videris dominari, servire erubescunt. Comitatus, quæ frontis artificio, lumenque clementer vibrantium, vel per sermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipse vilior honoribus sanguis. Præcipue Patriciorum spiritus in suum aut patriæ damnum sæpissime excrescunt, dum nemini eorum mercaturæ
aut

aut artificiorum utilissimam disciplinam cape-
 fere ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmula-
 ri præpostero ambitu magnitudinem placet a-
 vorum, & fœdari gentilitium sanguinem pu-
 tant, si populum vivendi consuetudine arces-
 serint. Ita vanū nobilitatis nomen, & magni-
 fici otii improba species, ad patientiam tristium
 curarum sufficit, & in sola exeuntium morte.
 Et hæc animorū celsitudo, quam vis sibi place-
 at, adeoque ab omnis generis sordibus videatur
 abire, tamen interdum pene necessariis faci-
 noribus corrumpitur, in miserorum penatum
 angustiis turbulentam industriam exercens, ut
 vel publica violentia, vel arcanis sceleribus in-
 opiæ squalorem repellat. Mercatura illic vitior
 quam tantæ utilitatis rem esse deceret, & quæ
 prima humanitatem per Orbem circumduxit.
 Solon quidem qui Athenis leges condidit, &
 plerique Græcorum, usque ad nos fama duran-
 tium, illo commercio suas res tulerunt ad exte-
 ros, vicissimque fecerunt ut exotica sui cives
 viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in
 illustribus familiis opes eadem industria late
 componens. Britannia quoque sanguinis clari-
 tatem illo vitæ genere fœdari non putat. At in
 Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non
 modo stirpes antiquæ aspernantur; sed & quasi
 mercatores sui puderet, ubi illis largius Fortuna
 indulset, statim in aliam disciplinam filios suos
 agunt, jubentque majorem paterno fastigio
 scenam sperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum ani-
 morum nullibi efficacius videas, quam in am-
 bitu

bitu Magistratum, à quibus pervicax licitatio jam diu egentium virtutes exclusit. Exhaustas familias, nomina facere, rem fidemque consumere, decorum; dum inter æquales emineas vel sterili dignitate, vel pretio furtivorum numerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sit viliori sanguine angustisq; animis maculatura.

Quippe è sordidissimis artibus multi compendiosius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curia, aut præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime invincunt, qui ut sanguine sic & ingenio cedunt. Accedit, quod verustarum stirpium viri non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines adhuc novi, qui è latebris, quas auro condiderunt, eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam suæ genti emere, quam absque ullo sumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores sordidiorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsitan aliquando, in ignobilitatis suspitione, eorum nominibus censeri. Neque ideo fisci industria maligna criminatione carpenda est, qui ejusmodi Candidatorum bonis excrescit. Nam cui non satius videatur professio pretio dignitates à principe molè publicâ subeunte proponi, quam avaris Purpuratorum suffragiis in prædâ concedere? qui, ubi hæc publica licitatio non

est,

est, obtrudunt Regibus Candidatos, quos sibi munere carissimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Ut nec meliores fortitudo electos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrumque pari fidere in Patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris cæsus virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum pretium fecere.

Ut vero, quo generosius vicia adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despumant; ita istius gentis, ad humanitatem &, cum senuerit; prudentiam factæ, adoleſcentia ac juvenus insano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notosque laesendi, & ubique titulos nimie securitatis affectans. Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes otii, moxque tumultus. Ostentatio libidinis supra naturæ desiderium inepta, tum inconsulti risus, nemini que parentes; vis etiam intra se irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram & idæo majori specie subornatam prudentiam: Veluti maris ura sapientia compositi, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & astum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed

& vir-

& virtutis simulatio tunc est ingrata, nec diu tamen scientia personæ impatientem omnis vel levitatem abscondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deest, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, eademum omni pretio major, & ad sapientiæ simulque hilaritatis imaginem exacta est.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triste, quod benevolentiam, quã in sua regione hospitiibus indulgent, extra patriam vix in suos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non satis convenire? Avēs quoque in caveam deductæ rostra & iracundiam vix stringunt, & societas fati peregrinationem ferarum conciliat extra silvas quærentium prædam.

Soli Galli quocumq; in peregrino solo confederint, præsertim si miseri, & ad opem alienam conversi, lævissima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum professa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium derisa improbitas Sic inter se certantes nescio qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in invidiam nata sit, exorsque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam suam labe. Adhuc autem fœdus in Galliarum visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam damnati, subitis odiis, armisque privatis, ad ultima discrimina committuntur. Rem
imma-

immanem, & ad istius seculi probum: leve jurgium, solaque atereantium ambitione increfscens, aut revera innoeens locus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, sæpe ad tristissimas cædes & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miserorum parentum intercepta consilia, spesque occisæ, & propemodum frustra pax in Gallis, & quæ vix minus patricii sanguinis, quam si bello certatum publice esset, in hac arena hausit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed impetu injurias ulcisci, rerumque suarum judicium permittere penè scenicæ arti, fortunæque sæpe fallenti ipsam artem, ut, quicumque feliciter, ille & justius arma sustulerit? Feræ gentes, & ab ipsa venientes barbaria, Orbem supra aliquot secula suis moribus polluerunt.

His auctoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta essent obscura, armis litigantium crederetur. In circum arenam ve dimissi pugnabant, victos pro nocente habebatur: & inde vesaniæ origo hanc ætatem infestans, quæ jam auctis finibus cum olim in Magistratum arbitrio esset, hodie ad privatorum libidinem desævit. Isti tamen gladiatoris arti prætexus est, nescias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere destinatos sibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci Romaniq; & omnis gens armis strenua, cū ambitu quæsi vit.

Nunc verò non tanquam in angustia sese

pre-

prementium cuneorum (ut in justis præliis solet) sed veluti in apertæ arenæ libertate, per cursus recursumque, per omnem corporis habitum, per longam & disparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorum odiorum crudelitatem erudire, quam publicæ pietati suam fortitudinem parare videatur? Et verò nihil jam ad amentiam aut impietatem residuum in propinquos amicosque sævienti- bus. Sive sanguinis, sive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, sed inani super- stitione verborum, & propemodum gratis, dissociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter se qui- dem læsi, sæpe aliorum inimicitias tantum ne- fas tribuere amant, & in gratiam nihil ad se pertinentium odiorum seiplos & amicorum carissimos immolant; quippe à pugnaturis qui perire soli nolunt, veluti ad theatrum aut cœ- nam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro subeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut carum est, violare non dubitant, ineptissimo de- siderio famæ: ut jactentur magno vitæ contē- ptu in arenam processisse, id est, truculentissi- mum facinus ausi esse barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, & si quæ præterea maculæ se Gallicæ indoli intulerunt, omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel sapientiæ pondus ira composuit, ne æstu pa- triorum vitiorum diripi possint. In iis egregia comitas; non fucata, aut insidiosè in hospites quibus blanditur collocata. Non fraudibus,

non

non secretis odiis vacant. Dignari singulos qui accessum aut notitiam petunt, & pro sua forte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum consortium admissio satis erit, aperto scelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis, cum maturis autem & castigatis Gallorum animis ipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politæ erecta virilisque suavitas.

CAPUT IV.

Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

BRitannia per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum litorum sinus & nomina proferre. Tanquã alium in Oceano Orbẽ faceret, omnis animi genera incolis in sevit. Non alia Insula toto terrarum ambitu illustrior. Sicilia, Creta, Cyprus, visæ regni fortunam ac nomẽ capere posse: non, si in unum corpus transeant, uni Britannicæ terrarum spatiis aut opibus pares sint. Priscis quoque temporibus, armis inclutis strenua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium ingenis linguisque vulgaræ sunt. Quasi nihil eximium fingi posset, quod non apte caderet in alumnos Britannicæ. Olim quidem inter novem Principes distributa.

Mox

Mox bellis atque fœderibus mutati cum Regibus gentium fines; donec tribus Dominis fortuna totius Insulæ cederet: Saxonum colonis; quos Anglos appellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis; Britannorum verd reliquis, pertinaciter insidentibus Cambriæ montes; (hæc nobis hodie Wallia est, & Scotis, quibus jam diu excisorum Pictorum portio accesserat ad Septentrionem colentibus, Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ consensui impar fuit. At Scotia, spe quidem victoriæ minor, sed cujus spiritus Anglia non domaret, velut in æmulationis argumentum, non pervicacius armis quam diversa ab Anglis indole pugnare suos iussit; donec noxiosissimam æmulationem fata damnarunt: nunc utrisque imposito Rege, cujus spiritu Insula in unum Imperium coaluit.

Anglia felicibus pascuis, & ad multas variasque arbores commoda humo, commeantium oculos pulcherrima viriditate mulcet; gratuitis etiam bonis plebis animos in segnicie exsolvens. Pabulum illic passim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejusmodi animalium aviditatem explens: alibi autem siccioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, super fidem multos greges educat, excusatque utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem. Ne hiemis quidem rigor assueta libero aëri pecora (nisi forte supra morem in horruerit) in stabula aut ovilia deducit. Iis sufficere solent nuda sub dio cubilia, herbæq; quas hibernus tepor alit.

C

Quip-

Quippe hiemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia asperæ, cum vehementer Gallicâ oram quatiant, qua Britanniæ adversa est, multoque rigidius Batavorum cælo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis semina facile concipit atque teravat. Proceras habet lauros: Rosismarini planta, apud multas gentes ipsa cura qua educatur pretiosa, hic vulgaris, & nonnumquam in sepes velut ad hortorum custodiam stipata. Vitæ alere potest, uvasque ad maturitatem perducere. Nam & Cantii amœnitas erebro collium dorso suspensa, & Wintoniensis regio, cum ceteris ad Meridiem Ortumve spectantibus, olim vineta habuere, quæ deinde pascuorum utilitas, viliusque redemptum ex Aquitania vinum, exemit, Lupi quoque ea insulari parte exacti, nudos greges, & vix alicui mollosio creditos, non infestant.

Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret aut falleret, totum in iis sedibus tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita Fortuna per patientiam pecorum sub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profusas nec æstimatas opes videtur indulgisse. Cibo, corio, vel lere, velut exundantis terræ muneribus, popul⁹ in otio, & plerumque oblivione laboris, ditescit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent; facili herba oblatas in floribus opes non in ullius curæ aut industriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenso facto desit, transmarinum militem ante aliquot

ætates non viderunt Domestici autem motus hoc seculo rari: neque in Anglia, ut alibi terrarum, solent bella consensescere. Sæpe octiduum ingentes simul turbas quam parit tam absolvit. In homines sæviunt, non in opes & recta, & subitæ acies adhuc crudas surgentesque lites dirimunt.

Tam spontanea felicitas securum & opulentum vulgus non modico tumore sustollit, ut neq; pro consuetudine ceterarum regionum timida humanitas, & Patriciorum dignitatem reverita, mitiget mores plebis, & plerumque rudiora artificia tot divitiarum tantique otii crimen fiant. Nam artem aliquam professuri, septem annis, ut plurimum, tirocinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis in Collegium Artificum adoptantur, quasi laboribus exempti, sub se alios tirones asciscunt, edoctosque breviter in officinis prostituunt: Tunc ipsi non solennes modo dies, sed & festos (quis credat?) si sudum est, vario ludo in proximis campis exercent: nubilos in diversoriis oblectant: prorsus ut artificia impolitius habeant, quippe discipulorum peritiæ credita, & eorum redemptores contumacius urgeantur ad pretium, quo & tironum labor, & desidia magistri ali possit. Diligens tamen nonnullarum Operarum industria, exactis artificiiis eminens, pretiumque per Orbem mercenibus, satis prodit, in ea regione ejusmodi studia non stipatis cœli vitio animis, sed nimia felicitate laborare. Ut enim ad extimulanda ingenia, artesque fovendas, nimis cruda aut

avara imperia nihil juvant, depressis populi mentibus, & desperatione solutis, ita fortuna lascivens, laborique haud aliter quam per ludum intenta, plebis solertiam non attollit ad exactam artium curam.

Nullibi in tam ingenti regno vectigal: non in urbibus pontiumve discriminibus publicanorum stationes: præterquam iis locis unde naves in exterarum plagas solvunt. Nam importatas merces, aut quæ inde exportantur, profiteri apud eos necesse est, qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis superbia acerbior peregrinis quàm in Patricios suæ gentis exerta est, qui opulentiam suæ patriæ luunt rusticorum fastidio, seipso penè primis ordinibus stirpibusque æquantium; & indignationis suæ tam pretiosam causam odisse interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra brevem eorum numerum æstimant, quos Dominos vocant. Hi sunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones; Ducum & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filii major natu. Illis quoque Episcopos, Majorum Pietas adjunxit. Apud hos, Proceres ad omnia obsequia descendere, non indignum; & ipsi velut in terram positos contemplantur suum fastigium nō ignorant. Nec illæ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunam: sed successionis serie transeunt in hæredem; vel beneficio Regis, novi quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane

existimes decus, multa publice constituta tam ambizioso nomini reverentiam cultumque conciliant. Si contigerit æri alieno impares esse, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus esse potest, quamquam in Anglia debitores etiam in iudicium non vocatos sæpe carcer accipiat. Sed hoc illustrius, quod maximorum criminum accusati, scilicet in ipsam rempublicam iniisse consilia, de equileo securi sunt. Veritatem ab iis per tormenta posse exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in se velut ad consilium seductus; seipsum, & suæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur. Dum salutant, aut scribunt, descendere ad verba imaginariæ servitutis quæ istorum seculorum blandicies invenit, nisi forte externis moribus imbuti, non sustinent. Populus rei maritimæ studiosus, neque aliud tantæ Insulæ validius munimentum quam tot nautarum sedulitas. Nec in castris quam navibus peior miles, præsertim si externo aëri assuevit, cibisque, quos sæpe inexpertos avidius Angli gustant. Nam hæc gulæ incommoda à Britannia delatas legiones non semel absumserunt, & classem Elizabethæ Reginae auspiciis Lusitanæ litoribus applicatam, cum Angli stragem hostium & vastitatem fecissent, nimius æstus, & suavitas pomorum, ac baccharum, quas illa plaga habet, penè totam debellavit. Discrimina omnia, & adeo mortem, impetu plus quam iudicio spernunt. Et hinc utilissimos militum dixeris, ubi ducum suorum

consilio reguntur; Sua autem sponte ruentes, & illa audaciæ caligine pleni, de se sæpius post funestos exitus queri quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum studia partium nuper & arma sævirent, milites Hispanicarum partium aliquot à Batavis capti erant, & suspensio conficiendi: (ita visum referre vicem hosti, qui captivos eodem lethi genere perdidit.) Sed in omnes sævire non placuit. Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum destinantur: ceteris incolumitas promissa est. Demissæ igitur in cassidem sortes, jussique singuli suum fatum extrahere: qui tesseram sustulisset nulla nota insignem, periculum effugeret; qui ferali imagine impressam, statim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hispanus votis lacrymisque misericordiam plurimorum, etiam aliquorum risum, elicit. Erat in illa sorte ac periculo Angelus, è milium vulgo, qui ingenti vitæ neglectu accessit ad cassidem, & tesseram nil cunctatus eduxit; favit fors; erat illa salutaris.

Exemptus periculo accedit ad Hispanum: ad huc fatali cassidi manum cedere dubitanti: decemque aureos pactus, (fides Numinis!) Judices rogat, ut, Hispano extra aleam misso, sibi iterum liceat fortunam experiri. Furioso, vitamque tantulis nummis æstimanti, Judices annuerunt, & is rursus felici tessera evasit. non hac gemina modo, sed & simplici salute indignus, quam a deo vilem habuerat.

Leges

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed veteri, & ab hoc seculo abhorrente, in tradiderunt, quos Normannia ad eorum scriptum transmisit, Pauca illæ etiam, & plerumque ambigua. De cetero, consuetudo & consulta sapientum sufficiunt magno aditu ad lites, & infinitam iudicum potestatem: & arcanum populi ingenium, tanquam Neustricæ originis habitus retinens, ad subtilitates apertum est, quæ litibus forum implent. Et inde vulgaram fabulam crediderim, inesse Anglis caudas.

Consuetudinum autem ac legum, quæcunque à majoribus inoleverunt, adeo patientes sunt, ut jam olim sancitas, rudi adhuc tam peccantium vitio, quam legum sanctitate, etiam nunc mutare aut delere, religio illis sit. Unde enim nisi ab hac majorum incauta bonitate lex viger, ut maritus jubeatur prolem agnoscere, hæredemque habere, anno post aut amplius natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, modo constet interim à Britannicis litoribus in exterarum regiones non euectum?

In Philosophia autem, ac Mathefi, Terrarumque & Astorum scientiis, nulla est tam prodigiosa sententia, quæ non ex hac regione auctores invenerit vel turbam amatorum, vividam quidem, sed modum curiosæ subtilitati & per innumeras disputationes effusa non invenientem. Terram circumagi, non cælum, Solem cum siderum lata serie non inhærere cælestibus globis: sed & globos ejusmodi nusquam esse, & quicquid

Philosophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere simulant: tanquam altius supraque vulgi ingenium spiraturi, si videantur communem sapientiam ut profanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quæ pauci deprehenderunt, intuentes.

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis sensus, ita multo acrius ejusmodi disputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum possunt, qualemcunque sibi speciem pietatis persuaserint. Prioribus seculis aucti opibus homines in solitudinem & eremum jurantes: adeo ut optima pars regni fundorumque huic pietati concesserit, nimis timido & periculoso voto. tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipsa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurissent; isti autem in luxum se agi tantæ fortunæ vitio sinerent, mox in invidiam secum quoque sacra tracturi. Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit; multi autem sic in contrarium divertere, ut, quo longius à vestigiis patrum absunt, eo se propiores cælo credant. Nec id tamen publico consilio, aut si deprehendi contigerit, palam inulto, sed elusis per privatas superstitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc sibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit superba suavitas præter ceteros sapiendi, in varia nomina abierunt, legesque diversas, non ipsa hominum auctoritate aut numero, sed pertinacia sancitas: & quod miserabili risu dignissimum putes, crude-

crudelibus edictis illæ sectæ invicem sæviunt: unos se cælestium rerum participes, exortes ceteros omnes esse. Forte in unam superstitionem consenserat cum duobus liberis pater, è plebe vir, sive vulgus intra opum aut ingeniorum humilitatem æstimes. Illi tres unam rempublicam sectamque faciebant, (& sæpe non pluribus hæ religiones constant.) Tandem pervicacius inter se de divina re agentib⁹, abscessit primum à filiis pater, non quod meliora sentiret, sed diversa: & ab illis de communionem sanctorum (nam sic nugatores dicebant) ejectus est. Porro sancti non his alii præter seiplos erant. Mox autem & discissis mentibus alter fratrum alterum à cælesti consortio exclusit. Sic de angusta ecclesia, & trium hominum numero definita, tres quoque ecclesiæ natæ sunt; prodigioso scelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie vesani pro somniis suis pugnant. Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile præter unam contumaciam Judices vident. Fœda, indigna hominibus, sentiunt. Non ullius præeunte vestigio errantes, sibi, quid credant, auctores sunt: non tormenta perhorrescunt; non salubribus consiliis aut prudentiæ acquiescentes, igne quoque consumpti, se ipsi furori suo litant.

Jam verò peregrinis cum hoc populo agentibus ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem æstiment: sed neque instituenda est ratio, qua mores tam diversos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut

ira incaluit, nonnunquam superbiam tumoremque in hospitem injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ superbæ contumaciæ laceſſere velle, paulo aliquid ſupra dementiæ malum eſſet. Næc tunc quidem tempeſtivum eſt tuam cauſam fidentius orare in ſævo ægroque tumultu; multo minus magnitudinem animi oſtentate deſenſionem meditantis. Leni & placido queſtu melius examaveris irruentes: ignobiles preces erunt quibus primum æſtum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens, ſi nullo obice irritetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentiæ cautio adhibenda, ubi in oppidis agrifve multitudo in advocacionem eorum qui in te primi deſæviunt, aut concurrit, aut timeri certe poteſt. In ſolitudine autem, & ubicumque non impari certamine poteſt ingruentes refutare, tunc exercenda eſt, ſaltem ad ſpeciem, viſ animi contumelias non ferentis, qua terreſtris non vera virtute inſultantes, & injuriam pati tam idoneus quam inferre. Magiſtratus porro, ac judices, peregrinorum queſtibus faciles, haud inultam popularium in illos injuriam ire ſinent; Si modo non peccaverit multitudo, quam accuſari pronum, p'ecti autem ubique difficile, & ut plurimum, nefas. Et adeo hospitalia tribunalia in ea gente erecta ſunt, ut, ſive externus actor ſit, faventes judices habeat; ſive uno crimine cum indigena reus, cive ad virgas furcamque deſtinato, ipſe interdum nihil acerbius jubeatur quam

quam à Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos sponte factus; & famam illius comitatus cum honesto ambitu quærunt; ut neminem possit peregrinationis Britannicæ pœnitere, nisi aversis incultisque moribus in barbariem natum, aut indignum qui Optimatum consortio misceatur. Cum his tamen, qui sui fastigii gravem cultum ipso gestu atq; verbis magnifice adornant, ex adverso componendus est gradus ad certamen majestatis, ne te forte aut ex sua gravitate, aut ex tua oratione æstiment, quæ non Italicæ Gallicæve humilitatis more demittenda est. Evilesces alioquin apud homines non assuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

Britannia in Septemtrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, in clyto sceptro supra fidē & ætatem Regnorum ceterorum: quippe viginti jam seculis sui imperii fortunā in unius familiæ hæreditatem servavit. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Jacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Insulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ consuetudinis culturam facilis: corporis habitus supra multas gentes; ceteraque cum Gallis communia, præter soli ubertatem. Nam regio ad Septemtrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemotibus indutos præterquam ea plaga quæ horridius in cælum exur-

gens, silvestre & barbarum cognomen incolis suis fecit. Fortissimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum aut amplius agmen videre non infuetum. Multo plures incolarum industria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis desunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad necessarios usus permulent. Sed inopiam æris nullo artificio emoliantur. Sic in patria facillime degentes, etiam numerosis clientibus graves; non in exteris locis simili cultu, & fortunæ suæ pari, vivere possunt. Nulli tamen magis memores suæ stirpis, adeo ut familiæ decus malint interdum sua paupertate fœdere, quam suppressere intempestivos titulos, & suæ cognationis parumper oblivisci. Nam in regione, virorum fœcundiore quam in egestatem nasci: quibus per diversa terrarum quærentibus opes (nec alii fide aut industria præcellent) & ad præconia suæ nobilitatis obstinatis, sæpius audientium risus, quam lacrymæ & fides accessit.

Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, passim inimicitia exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sævæ. Quippe per familias & cognomina discreti suarum gentium Principes habent, illos qui in antiquissimam familiæ hæreditatem successerunt. Eos ita observant, ut vix patriæ caritas major sit: & ad ipsos læsi confugiunt, patrocínio

viribusque suæ familiæ usuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriã vertunt. Neque rem modico sanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti desæviant, & insita inimicitiarum vis in hæredes quoque abicit. Cædem cæde repensare decorum; incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus agunt, Nihil turpe aut ignobile, sananti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates evertit: sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentiam stipulatorum (nam suspectam vim inimicorum ita submovere necesse est) fere inopia distractisque fundis luentes. Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret, quidam putant illorum odiorum facinus esse, dum adversis facibus inimicorum silvas cremant, & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim desenda dolentius, cum indies ista arma sævirent. Nunc placidis rebus, quã sentire meliora, tam licet augurari. Quamquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus: ramen patriæ suæ hoc demum Jacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali causam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat illi pesti per partes, & plerumque inutili sollicitudine, occurrere; nec enim poterat ullis jurgiis vera pax statui,

statui, nisi simul omnia componerentur, cum exempla ejusmodi criminum, illisque venia necessitate temporum frequens, omnes sollicitarent ad parem audaciam, saltem ne timidas aut degeneres iras gessisse viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipsè Rex eorum rationem inivit, quorum familiaræ & rixæ eminebant. Precibus, & auctoritate fractos, partim per se partim per Senatus sui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tam affueti facinoris acerbitas nominaretur. Ingens opus, nec à sapientissimo & diligentissimo Rege, nisi multo tempore & mira felicitate, absolutum. Jam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ successionem vocatus est: ingenti auspicio ad hanc novam Scotorum sanitatem, quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & salubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ spes semel persuasit, cui maxime credunt. Iracundia in promptu, sed quam facile post primos impetus mitigant. Quærere opes, quam servare, meliores: sive quod in doles fortuna sua major inconsultæ liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiaæ famam, sive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati sufficerent, jam de inopia sunt securi, nesciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia sumptus quoque & rerum pretia convenire; ut nec facile ingens pecunia quæri possit, nisi ubi effusissime solet
 expen

expendi. Animi illis in quæcumq; studia incli-
 nant, mirifico successu inclyti, ut nullis major
 patientia castrorum, vel audacia pugnae, &
 Musæ nunquam delicatius habeant, quam cum
 inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis
 pares, ad omnis fortunæ viræque genera suam
 industriam aptavere. Vagis porro, nec ex di-
 gnitate peregrinantibus, adeoq; non alia niten-
 tibus ope, quam ut suæ gentis hominum, qui
 in externis regionibus sibi divitias pepere-
 re, inean domos, exigantque veluti patriæ
 vectigal, nihil est superba mendicitate deterius.
 Insulæ Britannicæ plaga vicina, sub eodem
 imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia ap-
 pellata, spariis ingentibus diffunditur; navibus
 commoditate portuum facilibus, neque ex quo-
 rumdam incolarum illuvie æstimanda. Quip-
 pe multa felicitate colonos ex Anglia Scotia-
 que invitat; humenti quidem cælo, sed salubri,
 & quod animalia veneno infesta impune non
 hauriunt. Lacerti bufonesque ibi delati non vi-
 vunt. Exportatæ arbores nullo situ concipiunt
 vermes, aut incuria araneas admittunt; quan-
 quã & suas Hiberni araneas, sed illas innoxias,
 habent. Westmonasterii ampla sedes, ubi jus
 litigantibus dicitur, ex illis Silvis trabes acce-
 pit, & efficta multa arte tabulara. Mirum di-
 ctu! araneis circum parietes pendentibus,
 vix ligno tam sordidæ texturæ filamenta ad-
 hærescunt.

Hybernis, qui ab oppidis cultuque recesserunt,
 mira cujusvis aëris cibiq; patientia, pau-
 pertatis longo usu. Victu parabili, semicruda

fera

fera, vel bove, satiant famem; cibum temperant
 lacte; fragiles domos ad altitudinem hominis
 excitant sibi pecorique communes. Et hoc in
 illa gente mirum: Amor desiderii reliquas gen-
 tes emolliit; Hybernos duravit ad bella: Quip-
 pe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac
 ferere, penè ignotum. Pabulo, & telluris ge-
 nio ad armentorum alimenta, contenti sunt,
 Artificia quoque non exercent tanquam ma-
 culantia nobilitatem, quam tanto perejectant.
 Ita turpi otio exigunt vitam, & incommoda
 ex ea barbarie frequentia, patientia quam la-
 boribus malunt refellere; tantaque est ignoratio
 deliciarum, ut nec sentiant mala. Simplici ve-
 ste imbrem & frigora tolerant; venatibus ad
 celeritatem perveniunt, feris parem; fessis vel
 nocte deprehensis humus sufficit, contactosque
 nivibus, vel imbre diffuentes, prius saties
 quietis quam cœli injuriæ excitant; pulchra for-
 titudinis bellique rudimenta, si non ex tam
 foeda segnitie. Et has sordes ne in pace quidem
 excutiunt, comunionem Anglorum, vel æmula-
 tione Hispanici moris, vitamque tot malis
 horrentem, veluti curis vacantem, diligunt,
 improba libertatis specie capti, quæ per diver-
 sas fraudes variis gentibus illusit. Illis animus
 ad vitia obstinatus, labori aversus & per hoc
 omni frugibus acer ad furtivum & prædam, omnem-
 que laborem qui venationem imitatur. Et hæc
 quidem ignava plebs mala. Optimates sincera
 fide multi, eximios animos dignis suo ordine
 virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus de-
 gunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri
 humani-

humanitate adornantur. Ita probant, feram illam populi partem, sua sponte barbaram, non Insulæ fato, in illa vitia factam esse.

CAPUT V.

Germaniaritus, & Belgii, cui hodie Germania inferioris nomen.

Rhenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quam olim incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione auctam interfuit. Ampla regio, & à Gallia Alpibusque ad Sarmatas & Pannonos pertingens, in diversos Principes & Republicas distributa est. Olim silvis & incolis fera, nunc oppidis passim insignis: nemoribus quoque, quibus immensis tegebatur, ad usum decusque castigatis. Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraque inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot præterea locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abiete, in montibus, silvisque, frigentis plagæ arena abundat. Penè mediam Ister interfecat, in Europa fluminum Princeps, maremque alveum in annuorum pontium ruinam attollens. Ripas amnis celebres quidem urbes, sed paucæ, nec pro fluminis nobilitate, insigniunt. Rhenus, Albis, & plerique jam ab antiquo celebres fluvii totam, quam lata est, Germaniam permeant. Regio diversoribus non inculta, qua Alpes la-

tus regunt, totoque Istri cursu, & qua labitur
 Rhenus, Mœnusque, & Mosella, tanti fluminis
 incrementa: eadem, qua ad Oceanum spectat,
 aut introrsus, à præcipua ac publica viarum ce-
 lebritate divertit, squalentibus hospitibus, toto-
 que vivendi genere, multum sui illius genii re-
 tinens, quem antiqui scriptores notaverunt.
 Urbes tamen non indignæ sua fama: foro præ-
 cipue compitisque ad munditiem exactis: por-
 rectis quoque domibus in altum & æquale fa-
 stigium, & fragilem materiam celante pictura.

Interiora ædium non pari artificio ad usus
 aptata sunt. Lectos sternunt in semota ac ple-
 rumque obscura ædium parte. Caminis, ut plu-
 rimum, non utuntur. Fornaculas ad levamen
 frigoris malunt; quas intextas tricliniorum pa-
 rietibus pro conditione aëris ignibus complent:
 sed hic calor plerisque advenarum molestus est,
 quod & capita inexpertis vaporibus gravet, &
 illinc in publicum prodeuntibus laxum corpus
 atque omnis auræ impatiens, exhorreat. Præ-
 terea, si remittere ignis incepit, hoc genus hy-
 pocaustra ingratissimis odoribus spirant, ea maxime
 in quibus convivantur, ubi expressæ confusæ-
 que tot dapium nebulæ exæstuant; vino quo-
 que ut illic affolet, quam epoto tam effuso.
 Neque in hypocaustris modo, sed & in ceteris
 thalamis quoque; atque tricliniis, foeda multis
 Germanorum & confusa rerum incuria: ideoque
 advenis in hæc penetralia admissis aer gravis.

Immensa cupiditas potus, jam confesso vi-
 tio, ideoque magis libero, illam gentem infestat.
 Nec ad voluptatem tantum hæc Thracica li-
 bido

bidō est, sed in parte comitatis, & penē disciplinæ. Venalis quorundam Principū gratiæ pretio tam infami, sive quærentium comites vitiorum, sive legatis advenisque hospitalē parantium mensam. Nam Germani nulla coinitate suavius, quam longo nec sobrio convivio, peregrinos credunt excipere: & tunc verissimam ab ipsis hospitibus benevolentiam in se expromi, ubi mutuis poculis inundare non abnuunt. Id illic summa urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Forte stipendiarium à Germania militem Tribuni in Gallias, & ipsi Germani, adduxerant, Regi operam suam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clarissimus vocavit ad cœnam, gnarus utique quam pretiosum esset amicitia pignus quod bibendo cum Germanis sancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebræ poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, sive in experimentum benevolentia quam hospes præferebat, sive quod languidum in bibendo certamen avertatus, strenuam victoriam quærebat, lacescito Gallo præit, effecitque ingentis molis scyphum: neque Gallus conterritus mirantibus nobis surgit; & Ut scias, inquit, te in amicum incidisse, non modo conditionem, quam fecisti, non recuso, sed ecce & in benignissimam litem mutua vice lacesso. His dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo spiritu haurit: idemque iterum ingestō mero plenū in hospitis gratiā jam tumentibus membris infundit. Delectatus

tustam prolixi amoris indicium ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris surgens, Tu verò inquit, nec putes collocatam in ingratum tantæ amicitiae operam. Scis non parvam militum manum sub signis meis esse. Hos ego totis duobus mensibus in castris habebō, vestro arario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas absumpsit.) Stipendium deinde, si placet, & licebit, persolveris. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum subito quidem horrore stupuimus, sed multo deinde amplius cum promisso fides esset. Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen imposuerunt. Omnem speciem reconditi astus odere; sive quod fideliter non tegunt arcana, cum mero solvuntur, sive quod animi in illis corporibus plerumque sentiunt se retusos, & aciem ceterorum, tanquam in se intentam, molestissimo timore suspiciunt.

Rerum publicarum Magistratus, ex civium sorte delecti, non quidem sublimis elegantiae mentem afferunt ad Tribunal, sed diligentia efficaci inhærent parentum institutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam sæpe suis Magistratibus de Religionibus credunt; & vix sacrorum ritus, quos Princeps Civitasve probaverit, videas ulla privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ Angliam, & quamdiu inter hos æstus luctata est, Galliam jactaverunt, hæc miserabilis incuriæ penè dicam felicitas evasit. Austriam tamen exceperim, scilicet penè exeuntem de
Ger-

Germanico cælo, nec quæ ut nomine ita priscorum ingeniorum sorte excidit. (pars enim Pannoniæ priscis fuit.) Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicibus circa Numinis cultum litibus in se conversam. Sed & illa quanquam in Germaniæ sinu, tamen ab ipsius corpore exacta est, lingua, moribus, legibusque diversis.

Literæ in multis locis cultæ inter homines minus sciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint scribunt : & suam famam ex voluminum quæ edunt numero aut magnitudine æstimant.

Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum est robusta, ut ceteri melius quidem scire, illi vero plura possint. Ex Optimaribus multi, qui suis opibus moribusque contenti, unam Germaniam aut viderunt, aut mirantur, licet iudicio suo gravissimæ prudentiæ consci humanitatem nostri seculi parum habent.

Verba illis simplicitatis antiquæ, neque scientiarum vis hodiernæ sapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum se receperit domum, aut simulatrix aut retinens. In eorum sedibus inolescere peregrinos aut ad dignitates pervenire, insuetum : & penè contumeliosum apud illos nomen est, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam suæ dotes & magnitudo virilium virtutum absolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine stipendia merentium. Ne ingeniū quidē fraudis aut odia sub amicitiae titulis latent :

& o-

& omnino ingentia scelera verecundi populi simplicitas ignorat. Parca & in furtorum suorum tenebrismersa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atque ludos exsultantis iuventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiae similitudinem viri quoque hanc pestem aspernantur. Prudentia autem ut non illic subtilia ingenia passim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita veris maturisque judiciis infidet, quae & facile caveant suis rebus & alienos errores despiciant.

Neque desunt altissimae mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat: Praecipue si validum ingenium diu peregrinis artibus moribusque miscuerint. Gens armis egregia, & quae pacem ferre possit. Tarde & cunctantibus consiliis ad tumultus concitantur: sed excitos longa tempestas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferrique tractandi peritia, & per mille artificia ducendi, insignis est. Typographiae inventam, pulverisque nitrati, illis ingenius Orbis debet, ambiguo proffus beneficio, & quo tam perniciosius mortalium, quam utilitas, sese humanis rebus ulterius insinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime absentium, non maligno & timido livore delibant, sed sinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii Aquilamque sibi habet: tanquam Romam Germania vicerit; & provinciarum ultima, quae Italico jugo accessit
jam

jam sit sola in qua nomen atque reliquæ For-
 tunæ Romanæ acquieverint. Tanti nominis
 sancta Majestas, nulla sociorum Principum æ-
 mulatione corrumpitur, Regesque, quanquam
 viribus sæpe majores, sponte Imperatorio cul-
 miniconcedunt. Olim quoque illi summæ ap-
 pellationis fastigio inerant dignæ vires, quæ
 paulatim emarcuerunt veluti fatali senectute,
 Quippe domesticis bellis, tum nimia Optima-
 rum potentia, deniq; quod non nascendi sorte,
 sed per suffragia defertur hæc dignitas, datus ad
 terræ Imperii vigor venerabile specimen in hæc
 secula magis cæterorum pietate, quam suafor-
 titudine servavit. Inter cæteras hanc præcipue
 excidentium virium causâ invenias, quod ipsi
 Optimates nimis patrimoniis, tum Imperato-
 rum beneficio aucti, commissas sibi quondam
 Provincias tandem in Principatus mutavere,
 & ne non aliquid supra Imperatorem essent
 (qui non juri succedendi, sed suffragiis, fortu-
 nam suam debet) etiâ suæ hæreditaris fortuna
 in sobolem transeunte, Hoc modo gentium &
 populorum mentes, quas vis quædam ingeni-
 ta ad suorum Principum cultum advertit, antea
 in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad
 istos vicinos, & mox dominos, accesserunt:
 propior scilicet vel periculo, vel utilitate. Ita
 cœpta, insitq; deinde, Purpuratorum poten-
 tia, totam Imperii molem exhaustit: Primum-
 que quod è Gallia supererat, mox ipsa Italia,
 fons nempe Imperii, tû validissimæ Germaniæ
 partes, veluti de suo corpore excisæ, in diversos
 animos, ipsa dominantium varietate numero-
 que,

que, abierunt. Gallia, Britanniaque, id est, Verissimis regnis, longe alia ratione provisum; exterminati, Numinis consilio, regnantumque industria, Optimates quorum suspectae vires erant. Nam quis porro regibus locus, si Neustriam, Armoricos, Aquitaniam, Aeduos, Arvernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam sui, ut quondam, Reguli, Ducum titulis Comitumve, obtinerent, viribus suis tuti, & veluti precario obsequio Regem minorum tantum non despicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comitesque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miscuerunt? quam saepe in Reges atroci conjuratione certarunt? Nulla hodie certior Regni salus, quam quod eorum potentia, stirpesque depressae regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur descripti Imperii cladem antevertere Imperatores debuere, cum se primum immodice Optimates efferrent. Nunc autem in veteratis rebus, a deo que composito Imperio, ut ex his ipsis Proceribus potissimum constet, velle iisdem potentiam extorquere, intempestivum ac inane facinus esset, tot vindicibus ejusmodi dignitatum in communis decoris securitatem coituris: maxime cum tam jure hodie suis Provinciis potiantur, quam Imperator summæ rerum praefectus est. Consensu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum possessione, ac tempore, quo omnia Imperia, plerumque ab initio aut violenta, aut invalida legitima esse coeperunt.

Sed

Sed quod expiranti Imperio malorum summum fuit, imitatae Procerum morem plurimae urbes, se quoque velut in singulares res publicas collegerunt. Leges sibi dixere, certosque magistratus; & ne dubites ab antiquo recessisse officio, sibi nomen libertatis in ista secessione fecerunt; mutuis quoque inter se foederibus ad auxilia, & asserendum jus repentinæ majestatis. Sic illa regio quæ sub uno spiritu, uno quoque Rectore, par toti Europæ esse possit, viris, urbibusque inclytis, & digna in quam Romanæ Fortunæ species transierit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim aut Respublicæ, aut Dynastæ, in suis arcibus Imperatoris præsidia regnare patiantur; neque inveniat tam augusta appellatione dignatus, in tot oppidis, ubi cum civium venia habitet. Hoc dulci publicoque errore, suæ patriæ majestatem exarmarunt. Neque enim Septemviri, quibus nominandi Imperatoris patrio more concessum jus, alium quam ingentis potentiae virum, & qui vel opulentis ditionibus, vel purpura etiam sceptrisque emineat, Cæsarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc suffragia ferre non possunt. Ubi enim consideret Imperator, nisi jam illi antea extra Imperium sedes; ubi Regia, quæ tantæ majestatis titulos excipiat? Egredere aliubi habitare paterentur, quem ut plurimum amant absentem venerari. Quod si fortissimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permitteret, tunc

indomitis viribus de suo corpore inveniret illi sceptro idoneos, unamque in comitiis virtutem respicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes est, sed certa & castigata, potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynastæ, atque Respublicæ, sæpe suo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicere, de summis inter ipsos Dynastas controversiis judicare. Inguentibus bellis milites & pecuniam imperat: si imperare putes, quod non aliter quam assensu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant: quippe haud multo secus Provincias atque Dynastias quam privataræ fortis hæreditatem dividunt. Eo modo Saxoniarum Principatum forte plures hoc seculo fratres inter se spargebant: & quoniam res ardua erat, legum & consuetudinum periti his advocantibus advenere, quibus in conclavi sedentibus cum litigantes fratres adessent, emotæ mentis vir, sed innoxia jucundaque insania consuetus delectare audientes, in id secretum perripit, quem grandior natu ex Saxonice fratribus intuens, (nam is illius aulæ cibusque assueverat) Vis autem & tu, inquit, sententiam dicere de herciscundæ familiæ rebus? At ille, Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi leporis venustatem. Igitur rogare perseverant, ne in tanta re suum consilium deesse pateretur.

tur. Sed ipse negabat, nisi vestis qualem Ju-
 risperiti induebant sibi daretur, tantæ consul-
 tioni misceri; cum illa se sapientiam esse sum-
 prurum. Hilarior genius omnes invaserat:
 Adeo ut ipsius quoque herus, non sine maxi-
 mo risu, juberet, de penu sua produci sufful-
 ram pellibus togam, injicique cupienti. Quam
 ut ille curiose aptavit, bis terque per tricli-
 nium spatatus, rogare dominum cœpit, ec-
 quid se illa vestis deceret? Egregie, inquit,
 sed superest ut his rebus, quæ inter nos agitan-
 tur, tua sapientia modum imponat. Ille bre-
 vem in se moram esse respondit, in proximum
 conclave paulisper abiturum: illic se melio-
 ris sapientiæ spiritus ad consilium arcessere
 velle. Cum eo secessisset, adduxit repente o-
 stium, ne quis arbiter prudenti nequitia in-
 terveniret: exiitque illam togam, & gladio-
 lo, quo erat accinctus, ab humeris ad sim-
 briam in longas & exiles partes exsecuit. Ita
 laceram cum sibi iterum injecisset, referat fo-
 res, pervenitque ad dominum, & intreri rur-
 sus jubet quam ornatus incederet. Iracundia
 arcuit risum, quia pretiosa erat vestis quæ
 ita in partes perierat, & O te vecordem, in-
 quit, flagellis que scindendum! nihil vero
 timuisti dominicæ vestis furiosas manus affer-
 re? Neque ille conterritus, Ridiculum, inquit,
 cum vos multo periculosius insanatis, tam
 graviter mihi irasci. Hæc est vestræ fortu-
 næ imago quam indui, multoque stoli-
 dius Saxonicum principatum perditis quam
 ego hanc togam. Incolumis me decebat,

ridetisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis: cum eam per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.

Germanorum Principum divitiæ, præter aliquot vestigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentisque sunt: agri quoque fecunditate, quem ut maxime spontanea nec redempta rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, & annuæ pecuniæ numerum, non possunt definire, cum sit ex mutabili annuæ pretio æstimanda. Nobilitati magna & superstitiosa sui generis cura est; & maculari veterum sanguinem putant, si ad novam imparemve familiam matrimonii consortio accesserit: nec in multas stirpes hæc nota eluitur. Quippe, ad Patricii generis sincerum documentum, in utraque parentum serie octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incuriose confundere, magna religio est. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot discriminum superstitio exercet.

In illius Belgii parte, quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illæ provinciæ, quæ sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successione fecerunt: mox ad Hispanum conjugii fœdere delatæ: & summum illius gentis robur, si tam pati absentis

Prin-

Principis cruda imperia, quam presenti parere, potuissent. Sed ex his populis multi durius hac ætate se habitos questi, rescissis concordia vinculis, quibus cum Principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, & ad Europæ terrorem idonea, inhorruerunt. Per hos motus pars sibi libertatem armis fecit, & cæteri, sive domiti bello, sive antiquum dominorum nomen reveriti, in Principis fide manserunt. Qui Hispanorum Imperium aspernati in Republicanam secessere, ii maxime ad Oceanum colunt, ad exteros populos nomen à præcipua inter illos Batavorum gente sortiti. Necessaria post defectionem audacia, rem nauticam curavere. Inde robur, atque opes, omnia litora scrutantibus, & per hos infestum Hispaniæ mare. Statimque ducta oppida, & ex quotidianis prædis divitiæ. Accessere ex Gallia, Angliæque, auxilia, in mutuam tam eorum qui juvabantur utilitatem, quam illorum qui juvabant. Alii sub Hispaniæ sceptro positi, nomen quoque à Provinciarum una duxere, & per Orbem Flandrorum appellatione censentur. Distinctis in hæc duo imperia populis, idem tamen genius, iidem mores manent. Candida quidè, sed veluti cæli vitio depressa ingenia, quæ etiam gravius bibendi intemperie stipant, sive hanc sitim Fortuna terrarum, & ex majoris Germaniæ vicinia velut spiritus, sive mos educandæ infantia accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim lactis desiderium minuunt, lagunculas ad similitudinem uberis

efficitas, & hordeaceo potu plenas, tradunt in manu. Tum rudis & incuriosa ætas subinde ad os referens tarde meantem potum, sugendi similitudine capitur, tum etiam innocentis otii fastidium levat. Nec utilitate res caret, si ex primis incrementis rem æstimes. Quippe valida membra, succoque lætissimo ad venustatem florentia, ita institutam infantiam decorant. Sed assidua bibendi ratio, ipso usu in perpetuam voluptatem transiens, subinde palati aviditatem sollicitat, semper utique post hunc morem aut natantem aut arentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini consuetudinem sitim satians; sed crasso liquore identidem faucibus relinquens quod succedente potu diluendum sit. Illa tamen perpetrandi dulcedine (quod mireris) in segnitiam non merguntur obrutæ mentes: Sed ultra cæterarum gentium sedulitatem, mercaturæ, artificii incumbunt. A stuefactis scilicet robustisque corporibus, illi vitio pares sunt, & haustas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt, adeo ut in multam noctem producta temulentia postero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

Nulli ad vilium artium industriam meliores. Otium plusquam Attica severitate multaverunt. Pueri in tirocinia distributi, publico, si necesse est, sumptu: virgines ad filum lanamque eruditæ: omnem ætatem idoneus sudor exercet, & à puero familiaris labos ignoram segnitiam, vel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam frugali disciplina, artificiorum

vis ingens opulentiam illustrat civitatum, pauciq; in mendicitatis veterno acquiescunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide, qua sunt digni, facile alios æstimant; sed decepta simplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. Inter hos eximia quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum, aut ad Principum, rerumve publicarum secreta admissi, commissas res dignâ solertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipso natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex suæ mediocritatis tenore vel curant vel possunt excedere: ita humilioris veluti fati gentes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam subtilitatis culturam ornata, interdum ingeniis sunt insignes, quæ propius ad cælum accedant, quam ad terram erant nata.

Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; sive facilitate naturæ, & in eam sortem nati quam res suæ hodie habent, sive callida, & ad tenendum populum apta imagine; prompti quoque ad mutæ servitutis imperia, nisi cum jussi imperare. At Proceres Hispanicæ dittonis, plus scilicet stimulis aularum exercentur, & Belgicos animos imperantis populi moribus miscnt. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque, ac penè divisum, per diversissimos affectus ingenium. Sed inter ceteras cupiditates præcipua honorum

libido est. Titulos, ac nomina per adulantium astute inuenta ad discrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellendo. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem vera simplicique gratia remunerantur, nisi quod inanibus causis ad amandum concitatos fasce idem imperus mutat, varia forsitan suspitione contemptus, usque ad odium quoque aversos,

Vulgus in illis utrimque Provinciis speciem libertatis & vana paritatis indicia plus ipsa libertate æstimat. Et hinc artes, quibus facile capi possit: Nonj dedignari rusticos jocos, per viam annuere comestantibus; & cum multum emineas, ipsis tamen, nihil auferente nec multum duratura humilitate, misceri. Guilielmus Auriacus, summorum consiliorum vir, plus hac arte quam ulla acie Ibericas opes afflixit. Agrestes Batavorum pleraque oppida ad Oceanum incolebant; haud dubie deficientis ab Hispano Belgii summum robur, & utriusque solis divitias fatigaturum, nam urbes natura situque impeditæ, non operoso munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in se convertit, reputantes quanto meliori conditione quam sub ipso Rege viverent, sub auspiciis Ducis, sibi fasces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec majestate nec satellitio gravem.

Ipsæ

Ipsè altissima calliditate gaudebat, non se per invidiosa nomina abobviis objectisque, sed & Guilielmum interdum appellari; gnarusque quo potissimum modo suæ gentis affectus impellerentur, nullam salutantium vilitatem alto aut incurioso supercilio obibat. Excepta vox in adulationem castigantium humanitatem suam; hominem bene emi, qui salutatione constaret.

CAPUT VI.

Italia, & Itatorum indoles.

ITaliam inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius propitiæ famæ debens, olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata, tum magnitudine Imperii, quo illustrius nulla ætas aspexit, & suorum ingeniis culta; nunc etiam, post excisos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & institutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, nostri homines arbitrantur. Ipsa nomina urbium, locorumque, tot historiis fabulisque vulgata, ad stuporem imperitorum valent, semperque aliis sincerius quam sibi redentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala reguntur & bona speciosiora sunt. Nec dubium quin aliquot locis amœna sit supra cæterarum regionum felicitatem; qua Benacus masculis undis per

montium claustra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, lasciuunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & inriguis agris pulcritudinem suam habet. Sed si totius Italiæ Fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortasse & erubescemus, quod prævaricatione nostra, qui tantam illius famam ultro alimus, dotes præmatstrarum regionum non inferiores.

Tellus frequentia montium aspera, aut nimio & maxime sterili æstu torrens. Solum in plerisque locis aret, & qua segetes patitur, frequens rubiginis tabes crudas fruges corrumpit, aut incussa turbinibus grando. Ne quidem pascuorum magna vis, improbo velere ciboque pejore. Et vix unquam ubertas Italiæ suis alumnis per triennii continuam felicitatem satisfecit; multo minus suffectura, nisi frugalitas, cælique conditio multum cibum aspernantis, parca & sobria convivia temperaret. Variorum generum arbores quæ sub nostrorum siderum mansuetudine largo proventu se onerant, ibi nimio Sole consumptæ, in validos & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, punicisque, præfervida regio, & diversa ficuum stirpe, ad suorum æstum levamen abundat: quæ nec necessaria ad humanos usus sunt, & per orbem circumlata, plus nostris deliciis quam pretio suo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cum segete vinoque) numeratas, maxime

ex suarum regionum conditione æstimant, in quibus pascuorum vitio sicca boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias, animalium sub Sole pervicacius durantium, à nostrarum mensarum deliciis penè in alios sápores degenerant.

Ut jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasque Comœdias piscium commendatione implens, pro illarum sedium sorte non parum videatur sapuisse.

Urbes eximiæ, amœnis, ut plurimum, locis conditæ, Domus non è fragili materia, hæ præsertim quas Palatia appellant, plus interdum sua mole spectabiles quam ad habitantium usum aptatæ. Vario marmore, ac interdum auro nitent: fastigia ingenti opere in altum producuntur. Exeæ statuæ pretiosis locantur umbonibus, haud raro solo vendentiũ mendacio, debentes quod tam ambitiose emineant, Qua verò parietes laxantur in fenestras; non par reliquo artificio ædibus decos est. Nam plerumque aut carbasi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id spatium amplectuntur quod recipiendo lumini destinant; quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui sunt in ædibus, intra triclinii aut porticus fores, tanquã in custodia, coërent: longè à Britannia aut Gallia cultu, qua muri ad fenestras aperti vitro junguntur, libero ad exteriora conspectu, lataque trepidantis, ut soler, splendoris imagine. Tempia autè (nam in tantæ famæ parte sunt) nec rotam

advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, signisque, summus decor. Nihil aris formosius. Purpuram, sericumque, inter gemas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimentis effulgens diverso marmore miscetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumque speciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & penè ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulcritudo non ad ultimum venustatis pervenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, & nunquam libero Sole in obscuras sedes admissio. Fenestræ multo ferro, & ipsa picturarum densitate inumbrantur: si quam Ædem vel fores opportunæ, vel vicinæ libertas illustrat, etiam appositis vellis, pariete interjecto, tanti sideris munus repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis elatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quidquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certe privatas hospitorum sordes, ac plurimum egestatem, non sine tristi sensu & mirantur, & oderunt. Quippe in diversoria delatos jejunæ squalentesque epulæ inter aviditatem & fastidium dividunt. Tum trichiniorum situs; tum culicum, cimicumque omni genere infesta cubilia. Acer inde diversitor, & inclementis hospitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta Fortuna invenit, quibus adventantium studia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium
 Italix

Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, mutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies: sive te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis diversarum regionum cætibus erit quoque quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hospites simul esse, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus transeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam videntur constituisse. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad videndi audiendique voluptatem sollicitant, annos elapsæ pueritiæ venturæque prudentiæ medios permittunt incuriosæ remissioni: maxime cum à patria semotis non occurrat domesticorum negotiorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis se ipsa subducatur. Accedunt oblectamenta juventutis ars equestris, cithara, spectacula, artifices ad Comœdiam nati, sed vix cothurno pares. Reversis deinde in Patriam, & negotii (ut opus est) plenis, quid mirum suavi recordatione redire mitissimi temporis ludum, percussioque animo in elapsæ neerecituræ oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conscium gratum esse?

Cæterum magni casus, & regio toties in exitium sui dives, illos primos, & quos ex veteribus

teribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut
 plurimum excussit. Animus tamen omnium
 rerum capax. Neque pingui impetu, & tan-
 tum ad naturæ imperium, sed erudite, &
 cum artificio, virtutes, aut vitia sequun-
 tur. Humanitatis effusa promissio ab iis omni
 corporis gestu sancitur: verba exactæ urbane-
 ratis, & cum volunt, ad persuadendum aptis-
 sima. Etiam prolixæ benevolentiae indulgent,
 & ubi vere amant, omnia discrimina habent
 infra tam humani fœderis sanctitatem. Si
 quos autem oderunt (sive sponte averſi, sive se
 laceſſitos existiment) ideo periculi plenior
 res est, quia hanc animi ægritudinem ple-
 rumque tegentes, alte interim æmulationis
 aut offensæ memoriam recondunt. Læsi in-
 terdum ad obsequium descendunt, ut inter
 amicitiae jura tutiori fraude grassentur. Etiam
 ætatem odia hæc ferunt; ac, quod noxiosissi-
 mum putes, nonnunquam animus tam fa-
 cilis est ad vulnus, quam pertinax ad cicatri-
 cem. Mentis intra tristiorum prudentiam ca-
 stigatæ vix sustinent jocos; nec quid temere,
 & absque consilio, vel dicere assueti vel face-
 re, ex suo quoque more alios æstimant: nutus
 omnium, oculos, verba, in argumenta animi
 superflua subtilitate ducentes. In perpetuis
 suspicionibus, atque curis, sui æstus poenas
 luunt. Sed & ipsa nimiae calliditatis opinio est
 ingrata, cum vix in simplicem, nec suspectam
 familiaritatem descendentes, semper stare in
 specula credantur, quid ceteri agant arbitra-
 turi, Venena, damnatamque libidinem, ideo

emi-

omiserim, quod non Italiae propria vitia, sed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflētens, uni genti praecipue impu-
tari jure non possit. Maxime cum haec sce-
lera tenebris fraudique mandata, & negari fa-
cilis à consciis possint, & ab æmulis fingi. In-
gens autem & publica crudelitatis opinio est,
qua illic feruntur odia inter se inimici exerce-
re, praedonesque grassari. Ita affectus dispen-
sante Natura, ut, in quibus regionibus major
passim humanitatis species cernitur, ibi pra-
donibus sit trucior animus, inimicitiarum quo-
que & ultionis ingenium magis in barbaros ri-
tus degeneret. Nam Italia ultro prodigens ob-
sequii cultusque promissa, quod est ad odiorum
immanitatem aut latronum, in extremum sa-
evitiae abiit. Galli non pari humilitate verbo-
rum, gestuumque, amicitiam colentes, mul-
tum quoque de crudelitate remiserunt. Neque
enim tam facile adducuntur, ut impiis caedibus
naturae jus violent; saltemque mortem suppli-
ciorum maximam putant, non poenarum opta-
bilem metam, & ad quam debeant inimicis per
tormenta gradus esse. Demum Anglia à Gal-
licae humanitatis pompa recedens, etiam mul-
to magis ab illa crudelitatis barbarie divertit.
Nam & praedones spoliis contenti sunt; & o-
mino insolens facinus, adimere vitam: oblongas
perticas, ferroque praefixas, cervicibus euntium
illidunt, ut, animo per subitum & brevem li-
quente torporem, nec illi suas res defendere
possint, nec ipsi ad caedis nefas adigi, qua mu-
tatione rixae frequenter funestae sunt.

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguæ societate cognatam, tamen diversus multiplexque spiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admittit, quos indoli suæ miscens, ab iis vicissim externi genii fatismibura est. Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod se unaquæque pars post tot cladum mutationem composuit.

Roma multo variarum gentium impetu jam olim de suæ magnitudinis ac opulentia fastigio dejecta est; tanquam Orbis sua spolia inde reposceret. Neque unquam mutatio jus suum in hominum animos majore prodigio exercuit, quam cum illud Imperium, ingenti spiritu Romanæ indolis erectum, humilitate & socordia afflixit. Nunc ipsa Urbs sub Pontificum jure, eum non modica Latii Umbriaque regione, vicinisque aliquot populis, aptos quoque tali Imperio animos induit, scriptis quippe, terroreque, & veneratione cœlestium rerum, toto Orbe sui Principis Majestatem, plusquam armis & majorum fortitudine, asserens. Sub Regibus autem illud omne concessit, quod à Piceno, sinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Jonii maris latus extrema cornua Italiae effundentes: Sedem nomenque imperio Neapolis dedit. Non alibi in Italiae finibus majoribus armis nobilium virorum impetus, ac propemodum fastus, attollitur: Equorum armorumque studiosi sunt; faciles ad stimulos

los gloriae, & in omnis magnificentiae cultus intenti.

In alia Italiae ora, qua influenti Adriatico primae terrae intercedunt, urbem Veneti condidere, cum oppidis exuti, in illa vastitate quam Attila Italiae fecit, suis se paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendae reipublicae jus est, tamen summum Imperium penes paucos ex senioribus manet, severum quidem illud atque sollicitum, ut necesse est, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, nisi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum spectaturis. Sic illa disciplina domitos animos, per aulicorum studiorum venustatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique assuefacit, qui Patricias stirpes alibi tenet: ut est rei equestris, armorumque disciplina, aptae quoque elegantiae, & urbanitatis, pro seculi more, peritiae. Plus denique publice sapere, quam privatim, edocentur; nisi quod in procurando patrimonio eximiam sedulitatem habent. Aliae praeterea urbes olim se composuerant per varia Italiae litora in Reipublicae auspiciis, quas Fortunae vis erepta claritate Imperii, quod per externa maria quaesierant, in Regum Principumque clientelam coegit. Jam in iis mixti animi, semperque pendentes sunt, inter gloriosae libertatis cupiditatem, cujus adhuc imaginem vident; & Principum, ad quorum patrocinium confugere, necessariam simul gravemque potentiam.

Insubres autem, corporibus animisque
 spe-

speciem ac genium Galliaë Italiaëque miscuerunt, vultu membrisque penè compositis ad Gallorum venustatem, quam deinde Italicis dotibus implent. Sed & utrimque ut virtutes, ita vitia exceperunt Ceteræ in Italia regiones Principes suos habent, modicis plerumque imperiis, ideoque majori calliditate, ut sunt in ingenti pelago scaphæ, adgubernandis: cumque in angustiis Provinciis nisi per immensa vectigalia sufficere opes non possint majestati dominantis; salubri consuetudine illæ gentes assuescunt & opes invenire, & pro imperio reposcentibus non negare.

Nihil autem est tam arduum sedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis præstantia non tollatur. Ab ultima etiam sorte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix industria producit. Nullum curarum genus quod divitias promittat, aut, si opus est, humilitatis speciem aspernantur: longi quoque laboris speique patientes Quorum alterum fastus Hispaniæ, alterum subita atque præceps vis Gallorum non tolleret. Altæ, & ad Rerum-publicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, inrentique ad futura.

Latine scribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quamquam nihil est aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborum, quantum possunt, ab originis suæ vestigiis loquendo scribendoque ævertunt; adeo ut in fauces revocent verba,
quo

quo asperitas soni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniunt) nihil Latinæ cognitionis videatur habere. Quo more Hispania jam & ipsam suam linguam infecit, ita demergens simplicitatem vocum, ut confusa & summo pectore coacta asperitas deleat multarum literarum suavitatem. Tamen amœnitas studiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Testis gentilitii carminis pulcra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem factis ardentia, sacra vit. Nec enim interest, suam antiquorum lingua locuti sint, cum sit ejusdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, qui que in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus scribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad sui vulgi aures accommodaverunt. Jam quid de Italicis historiæ scriptoribus dicam? Istis quidem sincera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partium favore peccantibus? Sed & sapientia cælestis, & humanæ prudentiæ disciplina, ceteraque omnia quæ in Musarum tutela sunt, nunquam parum illius populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi sanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, &, quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicuta est, vel suavius apes exuctis digestisque floribus cellas implet.

CAPUT VII.

Hispanorum genius, mores.

Ultimum Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamque tendentibus, Hispania; quæ olim à situ Hesperia, mox ab oppido Hîspalia appellata, tandem in hodiernum nomen concessit. Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, & si Pyrenæi paterentur, Insula, antiqua ubertate insignis, hodie per vastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens, Nudum in pluribus locis solum & sterilibus arenis incultum, egressa aquæ, non herbarum, non messium decore spectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta suggeruntur, mirum est quantum natura indulgeat, illic ubertas eximia, & penè reliquæ plagæ sterilitatem pensatura. Monstrum putes quod alicubi arva auctum centies semen agricolæ restitunt. Frequentia oppida non sunt; sed nec in iis comœtus, quo hospites, Gallico, Britanno, aut Italico saltem more, excipi possint. Incolæ autem in priscos habitus geniumque majorum, ut maxime durant. Robustum hominum genus, laborisque illius patiens, non quo arva coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus, ut est ferme pervigilium, inedia, sitis, & omnino ad militarem disciplinâ obsequium. Nam in susceptas spes pertinax animus, præcipue virtutis partem credit, malis & periculis

non lassari. Hinc ad Romanas olim partes obstinara Saguntus, excidio suo & mutuae caedis fortitudine clara. Tum pro famae magnitudine parva Numantia, tot Romanorum primo, ad extremum sui victrix. Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens, & omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam fide & moribus commoda, ipsumque cum Pompejo Metellum fatigans. Adhuc Barbaros, & in rudia variaque imperia dissectos, suae fortitudinis admonere laceffentes hinc Pœni, inde Romani; quorum ambitu Hispania luebat, velut in præmium alienae victoriæ concessa.

Domitis expulsisque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum, ut amissa est, cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, penè omnibus fastis Italica arma lassaret. Ipse quoque Augustus, bellum cum Cantabris, non ut leve & quotidiani momenti, suis Legatis mandare sustinuit: Visum illi par suae felicitati periculum, præsensque depugnavit. Necdum Hispani tot bellis, tantoque suo & hostium sanguine, de exteris imperiis cogitabant, duntaxat adnisi non servire. Tandem jugo assuetos Gothi, Vandalique, de Romano exmerunt imperio: tunc quidem sibi ipsis, sed quoniam in Hispaniæ corpus transferunt, & Hispaniæ quoque vincentes. Supervenit deinde

ex Mauritania atrox fulmen, non ipsam modo Hispaniam corripuens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorum viribus in immensum effulsis. Exaëti è Gallia & viciniore Hispania illi Mauri, ultra Bætiam & Iberum confederunt. Reliqui Hispaniæ partes in diversa & plezamque æmula imperia abire: donec in primum coalitura Hispaniæ pignus, Isabella, quæ fratri in regnum Castiliæ successerat, Ferdinando Arragonio nupsit, & magnitudine dotis, Arragoniam, semper liberiores quam sub justo Rege provinciam, in mariti jura coërcuit: Mox ambo communibus armis demitos Mauros, penè octo jam seculis Hispaniæ incubantes, suæ Africæ reddere. Sub eorundem auspiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occasum positæ Indiæ pene auctor: & ut prosperis undique fatis res Hispana emicaret, huic etiam Belgium, ascito in communionem generis & imperii Philippo Austriaco, accessit. Eodem tempore pulsa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando concessere. Mox novis & crescentibus rebus, reverentiam, & quamdam maturitatem, addidit Carolus V. imperii titulo auctus, strenueque Mediolanum sibi asserens. Restabat ex omni Hispania, nomine & affectu Lusitania dispar, Orientis commercio gravis, ad quem per immensa, & infida Africæ litora magno ausu navigans, victo etiam & per sparsas colonias occupato imperabat. Sed hanc quoque provinciam in suæ Hispaniæ corpus restituit Sebastiani Regis calus

casus, quo amisso Lusitani in Philippi II. Hispani potestatem concessere.

Tam ingentibus incrementis non mutati in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit, in quem suæ naturæ sponte nati sunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum causa est. Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa. nec vincere magis sciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur: factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel insecerit. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati penè quoddam odium addit. Unusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine, melior servatas parcimonias opes, & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem proferre; immentis sui fiducia, sed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole marcētia cibum pati non videntur) sed ubicumque suorum nummorum periculo edunt. Modicus panis, nec pretiosa herbarum condimenta, affluētis tam rigidæ virtuti plerumque sufficient:

In alieno autem sumptu haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quam non totam oculis manuq; percenseant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Sutori & egeno, cū jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cum rogasset, ecquid sibi decessurus præceptorum relinqueret, jam defecta voce pater: Ut, inquit, memineris in majestatem assurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, vix centonibus satis recta, tribusque qui comitabantur liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum incidit: Et ex his statim unus spectaculo motus: Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo: majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, suæque ætati paribus ad serviendum officiis assuefaciam: ubi adoleverit, meo sumptu, curaque, artificii genere quod maxime probaverit, imbuetur. Ad hæc mulier: Nec Deus hoc siverit, inquit, ô mi homo, quamquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnam: qui aut tu, aut ego scimus, in quæ fata sit genitus? aut quam claris virtutibus subsidium patriæ paraturus? Sarius illi, si ita fata tulerint, inedia extinguui, quam ad servitutem (sub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hispani tantorum spirituum species, quales naturæ sponte, & sæpe incogitantes, effundunt, Nam plerique illorum parca modi-

modicaque sorte contenti, ne spem quidem ad majora fastigia, & supercilio suo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitiosis verbis curas, ad senectutem pervenire, Quod utique minus pati Gallorum animi possint, ad nova subinde omnia erecti; & Italica sedulitas, semper illam quæ ventura est fortunam observans.

In Hispania, studia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit, cum periisse videretur ile eruditionis spiritus qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim Latinæ eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historiæ priscorumque rituum utilis & robusta lepiditas. Veterem ac penè Barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent: Philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas scientias Græca Latinaque eruditione mitigari indignantur: putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elanguent. Vir nuper nõ nobilis in literis famæ, cum ab iis, quibus obsequium addixerat, jussus esset in Hispania divinarum rerum scientias profiteri, statim hac politioris doctrinæ velut infamia eviluit, ad motisque precibus supplex, à suæ libertatis dominis impetravit alias sedes, & suæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis species, prolaxis voluminibus pauca

complecti; sed & illa plerumque ex aliis auctoribus supervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum est. In cæteris urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium (nisi quod in suæ regionis dignitatem libros patrio sermone conscriptos amant haberi;) Prorsus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam severioris in Musas negligentæ quæsisisse.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta consilia idoneæ. Hinc longos cuniculos agere, & veluti obsessis in aspectos. Arma & pacem ex suis temporib⁹ sapientissime æstimare. Opib⁹ animos subigere, ab hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solenne est, ad parandam reverentiam nomine cælitum uti, specieque factorum subducere ambitum oculis vulgi Numini suas cupiditates imputant, &, veluti pro illo depugnantes, solertissime sibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in scenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Isabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hostibus suis inveniebant publici odii causam, adeo ut semper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ ministrare. Cum externarum gentium Principibus asturi, non ex Optimatibus Ducibusve Oratorem legebant, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum. Ita præter recisos legationis sumptus, fidem quoque ejusmodi faciales & reverentiam negotio faciebant. Equidem dignissimum laude putem, quod Hispani in
magna

magna hominum penuria, vastum tamen & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut præfidiis tenent, sui que ærarii famam opulentia Indicæ nomine & ingentibus præterea verbis cauta & industria fraude sustentant. Ceterum in Hispanica gente pompa verborum, gestuumque, ideo minus ingrata est, quod non asciticia aut extorta, sed veluti ex Naturæ præcepto intumescit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, nescio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa specie animi in corhunos assurgentis. Sordes saltem palam odere, cultuique corporis amant munditiam & Patricii ritus vestibus indulgere: arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum in viro ornamentum, & servant, & gestitant. Nihil in illis ineptum (nisi si quid jactatio expresse rit) in colloquiis cæteraque vitæ usu: calidis aptisque ad omnia ingeniis, nec se ipsæ eodem furo ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. Sermonum & amicitiarum exordia per speciem mitissimæ humanitatis adornant. Hosti quoque illis initiis optime poteris eadem tranquillitate adoriri; succedentes autem ad factum, mutua majestate excipere. Si verò te Gnathonem angustior fortuna voluerit esse, timido silentio plausuque fatia animos in suam aut patriæ magnitudinē diffusos. At tunc quoque, nisi quod jam admordeas, tuum esse ne duxeris; meminerisque, ut te promissis onerant supra fidem ingentibus, largiorem etiam quam præstare unquam possis operam, mendacium astriente fiducia, polliceri.

*Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliqua
ad Septentrionem posita.*

Pannoniam, jam nutantibus Romani Imperii rebus, Longobardi in sedere, Hunnique, qui transfuso in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Hinc pro diversis regnantium viribus sæpe mutata limitum sedes est, nunc illos in viciniam proferente, nunc in arctius cogente Fortuna, Savo, Tibiscoque fluminibus rigatur. Ister jam plurimis fontibus auctus interfluit, capacique apud Taurunum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœsiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam spectat, Alpium molibus tecta est. Omni proventu felix solum. Uberrimas segetes alit, pascuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, venalibus per orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in singulos annos Germaniæ transmittit, illincque in vicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiæ iisdem cibus alit. Vinum generosissimum est, nec multum illi dispar, quod in Hispania gignitur. Cælum quoque ad valetudinem commodum, nisi quod sub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos creat; maxime hospitibus sævos. Noctes scilicet multo frigore horrent, ingens æstus succedit, media luce campos corporaque adurens. Sub vesperam gelidus aër iterum incautos astringit. Varii generis pretii-
que

que metalla in visceribus tellus habet, aurum-
que interdum cum arena fluvii velvunt, fera-
cissimi pilcium, quos ibi nimia copia viles
facit.

Indolem gentis ideo magis arduum scire,
quod hoc seculo horribili clade percussa est,
suisque moribus vix relictâ; hinc urgentibus
Barbaris, potitisque magna parte provinciâ;
hinc milite ex omnibus Europæ populis ad
auxilium lecto, moraque, & multitudine, ali-
quid suorum morum sensim in illam regio-
nem transfundente. Dixerim, bello & assi-
duis malis factum, ut vulgus quod in agris ha-
bitat, excussa rusticitatis simplicitate, in sæ-
vitiam plerumque abierit. Nullo discrimine,
in suos, atque hostis milites, insidias struunt.
Si quibus sub noctem aberrare contigerit, ad-
sunt statim ad prædam, & ingratisimo fee-
lere suos milites, sibi opem per omnia discri-
mina ferentes, non aliter à se quam nudos, &
in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut par est, mens erectior, me-
liorque frons, & animus ad magnificentiam
factus, membra, incessusque compositi ad ve-
nustam majestatem. Togis & tunicis utun-
tur, ad morem Orientis, purpureis maxime,
aut quæ cæruleum colorem acceperunt. Et
hic vestitus egregie viros decet, brevi ut plu-
rimum acinace ad togatum latus appenso.
Callidis & ingentibus consiliis valent, parique
audacia: præsertim si brevi dumtaxat & furti-
vo impetu opus. Ingentes Proceribus opes
sunt; magna quoque, licet in regno, liberta-
tis

vis vestigia. Unicuique, pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcã, qui in unam servitutem omnis claritudinis sanguinisque familias premit. Absque hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petituris. Quippe Hungaros Germanosque vulgare viciniæ malum, superba æmulatio, inter se committit. Probra utrimque in domesticis colloquiis sæva, alternisque vitia curiose aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum studiosi, quos optimos habent; vestes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt: equis malunt quam pedibus prælium ire, timerique cum ambitu quærunt. Italica ingenia artesque sequuti, nequidem ab eorum vitiis creduntur abhorreere, & vindictæ facinora peragere dicuntur iisdem artibus, parique livore. Ad amicitiam facillimos putes: Sed hæc verane sit aut tuta, nulli melius æstimabunt, quam ii ipsi qui illam inibunt; serio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem captura, simulatione benevolentia, fraudem parat.

Insignis est apud illos magistratus quem *Parlarium* dicunt: Is nihil ex se decernere, sed ob stare Regi potest quicquam publicum sancienti: cui postquam suo suffragio intercessit, infirmum est quod deinde statuitur. Et hunc

pluri-

plurimi colunt, tanquam vindicem libertatis, oppositumque Regibus, ut olim Tribunatus Romanis Consulibus potestatis modum fecit. Hinc scias, magnos gentis animos, nimiumque tumentes, dura aut soluta imperia pati non posse: nisi (quod in provinciis illie cernas quas Turcæ invasere) ad reverentiam dominorum, acri metu cogantur, & premente spem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Sclavosque appellamus, ad Hadriatici maris litora incolunt; illinc qua introfus terram spectant, in Pannoniæ fines perveniunt. Immanium montium dorso ea regio horret, perpetua hieme in cacuminibus rigente: quæ in valles demittuntur, mitiora sunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris est; diversisque dominis jamdiu assueta, in eorum plurimum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Austriæ subest; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio accessere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique Barbari, pro dominorum genio dispensari. Penè in via regio est, nisi quod in portibus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem solvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes: cætera peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama est, in Turcarum præcipue castris: paucique præter illos Constantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

Hungariæ à Septentrione Polonia est, inde

ad Oceanum procedens, Russiæque contermina. Tot spatiis diffusa regio penè nullibi in montes assurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pole* appellant. Campi in immensum patent, quos nix altissima hieme obruit: hac discussa segetes crescunt, non in indigenarum tantum usus, sed & mari delatæ, per multa Baltici litoris spatia, sterilibus fundis anaisve opem ferunt. Sævæ hiemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus repercussa, liberum ut in pelago cælum rapit: accedit Septentrionis vicinia, & ibi emoriens Solis vis, præsertim cum recessit ad brumam. Natura subsidium admovit profundissimas silvas, quæ & in ignem datæ frigus expellant, & in suis præterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis vestibus pretiosissimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hiemem. Alio quoque commodo suis silvis ohnoxii. Quippe alicubi immensa examina apum fervent: Agrestia illa sunt, nec cujusquam cura aut partum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis inhærent, ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens facillique in regionem proventus. Ceram mercatores devehunt; ipsi melle conficiunt potum quem in deliciis habent. Flumina, paludesque, plus justo quasdam provincias obruunt, adeo ut æstate vix possint adiri, concretis per hiemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit: ita per regionem ferunt.

ferunt
ext
les
gid
pid
par
terc
prin
cul
asp
cul
ing
ge a
tur i
fis a
quo
ban
go a
hos
pen
solu
Itaq
ita se
cant
le
ctis
gora
tiam
infar
solen
scilio
solve
dave

feruntur: & hoc est commercii tempus quo externi ad eos commeant, ceramque & pelles mercantur, ac si quid præterea sub tam rigido cælo in pretium nascitur. Plerumque lapides extruendis domibus desunt. Lignis ad parietes utuntur, stramentoque operiunt, præterquam in celebribus oppidis, arcibusque Opprimatum, quantum illa regio ferre potest excultis. Polonis ut plurimum dura vita, cælo aspero, nec populi moribus factis ad nostri seculi venustatem, & hinc aliquando sæviora ingenia. Diverforia peregrinos excipiunt, longe a nostrarum terrarum ratione. Deducuntur in sedem quæ inanis, & plerumque perfossis ad accipiendum lumen parietibus, ventis quoque & hiemi patet; nulli quibus decumbant lecti, non erecta ad epulas mensa, longo ac multiplici clavo paries fixus est. Illic hospites sarcinas quas habent in ordinem appendunt. Multo deinde stramento sternitur solum; & hoc in illis diverforiis pro toto est. Itaque per illam regionem processuri, ad iter ita se comparant, quasi domum circumducant: cibos, & cætera in alimentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis tectis excepti sua supellestile, & famem & frigora arceant. Gens est ad ferociam, & licentiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbarici legem, multis seculis ibi solennem, vix nunc demum omiserint. Ea scilicet caverant; ut, qui hominem peremisset, solveretur metu iudiciorum, si in jacentis cadaver projecisset pauculos nummos, quorum

numerus eadem lege destinabatur. Nec tam vile fecissent humanæ vitæ pretium, nisi sui genii impetu pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere. Ipsum nomen non tantum servitutis, sed & iusti ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur. Nobilitas tristibus prærogativis se ipsa donavit, quibus possit sibi invicem & impune nocere, quippe Principi non satis junis est, ut quod peceaverint ipse vindicet. Maxime sibi credunt: nec major libido est libertatis in moribus vitæque incivili, quam in religionum & cœlestium rerum sensu; de quibus, ut placet, sine metu, & sentire volunt, & loqui: scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno ductu pudet. Hinc in diversa hodie scissæ mentes, errorumque omnium lues, quicumque antiqua secula polluerunt. Quisque in suæ familiæ laudem intentus est; præsertim si in exteros incidit, & expertes suarum fortunarum. Sævire quam decipere promptiores, & ipsi magis fraudibus quam vi patent.

Ultra Poloniam Russia jacet, quam obtinet Moscovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Mosco est: quam illius Russiæ caput multitudo incolarum & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caspium mare immenso tractu patet. Diversis lateribus Polonis Suedisque confinis est. In aliis ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore, & penetrabili, damnata est. Vix profecto jam vere redditur terra, quam nives oppresserant. Inde æstas

gravissime incumbit, & quasi redimeret moras quas longa hiems fecit, subito æstu percoquit fructus, non tamen ad nostrarum arborum felicitatem. Penè supra fidem est, ibi quoque pepones maturefcere, quibus apud nos non flagrant modo soles quæruntur, sed & sæpe repetiti. Crebræ silvæ campos attollunt; in iis pretiosæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis; & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ sunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas possident.

Servituri gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida, si prematur. Neque abnuunt jugum. Ulro fatentur Principi se servire, illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrū. Ceteras quoque gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant, & servire suo Principi volunt; si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus licet ipsi serviant, in minores suis factus est: & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus a deo literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgatissimas preces memoria te neant quibus Numen propitiamus. Bello quam otio aptiores: & plerumque in armis sunt; sive quo Tartarorum imperum frangant, sive alio limite Polonos lateant, aut repellunt; Ista quoque ætate civilibus odiis

inter se certaverunt. Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bel-
lorum momenta in celeritate constituunt: magno impetu vel impressionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt, ad desperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se victoribus dedant, ut nee mortem deprecentur. Castigandis furtis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, mectendisque fraudibus apta: Neque ignorant, ideo mercatoribus se suspectos: quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acie est, & præter patrios potus ne quidem adventa vina desunt.

Uxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, dignas quoque majoribus malis: adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Virorum in se benevolentiam ex verberum numero æstimant: nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in sæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Jordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione, & cum sibi eæ sedes placerent, inde etiam duxit uxorē. Hanc cum caram haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœsta, erebro in singultibus & cæteris mœrentis animi indiciis erat. Viro denique scitanti mæstitiæ causam; se enim nullis, quod
sci-

sciret, amicitia muneribus defuisse; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me, quam tibi vilis sim? simulque largos gemitus cœpit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perseverans, numquid eam offendisset; peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa; Ubi autem sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Jordane audito, primum stupor continuit risum; mox utroque vanescente, è re sua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa præscripserat; nec multo post arripuit cædendam mulieris causam: & illa fustibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cœpit. Nec tenuit ille modum, sed jam ferio quam misera conjunx optasset, ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam erura & cervicem affixisse.

Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbrica Chersoneso confinis est, parvoque maris discrimine cæteras insulas videt, quæ idem Cimbrorum regnum faciunt, hodie Daniam appellamus, inde brevis in Suediam trajectus est: cui ad Boream, Norvegia adjacet. Et hæc quidem regiones sunt, ex quibus tantæ gentes numero suo, victoriisque celebratæ, quodam turbinis æstu toti olim Europæ infusæ sunt. Inde Cimbri, Teutonesque, inde Gothi Vandali que prorupere; per quos Italia, Libya, Hispania, cum Galliæ parte afflicta est.

Recentioribus seculis quæ inde Coloniae emigrabant, Northmanni dicebantur, id est, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Gallis plurima ferro igneque corrupta sunt: sed illis post varia discrimina pax placuit, & concedentibus Gallis, Neustriam infederunt, quam exinde vocaverunt Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti censebantur. Unde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium aruerit, incertum est: certe jam minus crebra in illis regionibus oppida; tantumque à mittendis colonis absunt, ut, cum bella ingruerint, externo milite uti consuescant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto solo essent, ignaræque vitiorum, multa sobole increvissent. Et quoniam infelicitas terræ numeroso populo alimenta negabat, sæpe dimississe juventutem novas sedes quæsituram; cui se sponte tunc omnis ætatis homines applicabāt: Nunc autem in sono comessandi bibendique vitio obruisse genitalē vim, nec habitatores nisi suis regionibus sufficere posse. Illic Germania perpotandi studio superatur. Mane primū excitati stomachum implent ingestis calidissimo potu, quem ab ipso vino igne exprimunt. Sic resectis, missa ad caput æstuantis porionis caligo somni cupiditatem facit: brevis quies est, rursusque secedunt ad potum, Vinum tunc bibunt, aut, si quibus, ut vocant, cervisia placet. Quod inde spatii ad medium diem est, negotiis datur. Tandem ad prandium conveniunt

niunt, quod utique sæpe non dubitant continuatis sermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur; contumelias nec facere prompti, nec pati. Dextræ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ sunt, sed in moribus plura vestigia.

Norvegiam rari incolæ tenent. Ut plurimum venatione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arborescunt. Gens est rudis, & apud multos veneficii infamis. Ajunt venalem apud illos ventum esse, quem inde navigaturi emant, Ulyssis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hiemes, & plerumque incautis infestæ. Torpens aër, remisso, ac penè nullo sensu, occupat corpus: ne, ante quam perieris, intelligas te perire. Memorabili exemplo huic pesti is ereptus est, quem Numen ad regnum Britanniarum destinaverat, nunc unius Scotiæ Rex Jacobus. Filiam Annam illi desponderat Fredericus II. Cimbricæ Chersonesi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non semel in Norvegiam ejecta est, vi forium, malisque geniis ad Veneticæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto post facinoris pœnas luit. Sed Rex interim amore & juvena impatiens, ad conjugem deferri constituit: provectaque jam hieme, illud mare glacie infame ingressus est. Cœlo & tempestatibus luctatum Norvegia exepit; ves multo post, quæ cum vexerat navis, velut in aridam delata; ita circumstante glacie

im-

immobilis hæsit. Res ad Jacobum delata est: statimque libuit hoc insolenti spectaculo frui: quippe nulla suæ Britannia litora conereras undas tenent. Sudum erat, neque portus ab hospitio Regis procul: Processit igitur, nec spirantibus ventis, nec acriter, ut videbatur, inhorrente aëre; contemplatusque paulisper glacie stratum mare in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie hiemis suspicatus. Sed dum foco se admovit, ex circumstantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte fit, intuens, advertit vicinum pollicis digitum cæruleo & exangui livore rubentem; peritusque cæli illius, Ne tu, inquit, Rex ad ignem accesseris; nocuit tibi aër, & digitum exanimavit; sic jam affectum, pejus ignis intempestivo calore perdidit; frigoris lues alio frigore pellenda est. Admiratus Rex primum se læsum negat, quippe nullo modo doloris sensu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam stupebat rigens digitus, sensumque cum sanguinis calore amiserat. De remedio quærenti, referunt, certam esse & in promptu medicinam, cuius se salubritas, brevi quidem, sed acerrimo dolore, insinuet. Id pati oportere, nisi malit intercidere digitum tam noxia hieme contractum. Allatumque est vas subito, plenum nive, non quidem ad ignem domita, sed per ipsum triclinii teporem jam sensim diffluente. Illo Rex digitum inserere ex præcepto incolarum monetur; subitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos pene illius parientiam excussit. Remeantis in
 digi-

digitum sensus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evasit; admonitoque tam improvisi mali facilior postea cautio fuit, vel certe medicina: quippe & post, aurem dexteram equiranti eadem pestis adussit.

CAPUT IX.

Turca, Judai.

Turcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitiis, quam sua virtute feliciter fuit. Hæc publica Orbis lues, barbaro impetu, tum multitudinem hominum, & austera parendi disciplina, invaluit. Primum illis à Seythia, quam Tartariam appellamus, exordium. Hinc sive stipendiarii dissidentibus Persis ad auxilium accersiti sunt, sive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate viciniæ, Ducis, quem sibi constituerunt, auspiciis mira religione sequuti sunt. Huic se suaque addixerunt sive libertatem nunquam viderant, sive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus constantior in modestos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui se damnaverunt, tyrannidem: nisi quod tantæ reverentiæ impetus sensim creditur jam torpere, sub Principibus illo obsequio minus dignis; nimis quoque in populo animorū affectibus nunquam diu constantibus.

Per hos primum correpta pars Asiæ, quæ
olim

olim flere deliciis dicebatur. Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque, transectis, illa Græcia, illud Musarum domicilium, concessit in prædam. Ipsi tamen dura indole eluctati humanitatem, in majorum feritate perseverant: prorsus ut intelligas, sub molli cælo immania ingenia esse posse. Quamdiu in Bithynia hæserunt, aut in Thraciæ deinde litoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum imperia, per quæ vinci oportebat nisi ipsi vincerent, accendebant sæva ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æstu ferventia. Ubi pudendo nobis bello tantos hostes sustulerunt, Constantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput: deliniti situ urbis, quæ Europæ Asiæque faucibus hæret, & commoditate pulcherrimi portus, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytū duraverat,

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano tenebatur, qui Syriam, vicinasque regiones, Ægypto addiderat: vel sub Persarum iure erat, terras, quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent, uno Imperio jungentium. Persa palam Turcæ infestus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat. Utrique cum Ægyptio fœdus erat: sed visus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Persa arctius & religiosius colere: Et hæc statim causa armorum: Nunquam tam brevi bello parva major victoria, spolis, viris, terris: &, quod est amplius, diuturna earum rerum, quæ victæ sunt, possessione; quippe duobus justis præliis, unoque
 cumul-

tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum Fortuna contulit. Hinc ille in Persam gravior: Europæque simul imminens, nostras opes fastidiose despiceret. Sed à Syria cum Triumpho redeuntem acer morbus oppressit, eodem illo loco ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat: veluti diris patriam vindictam reposcentibus. Sed statim Solymanus ipso Patre acrior Pannoniam invasit. Rapta Buda, quæ Hungariæ caput est, ausus quoque Viennam Austriæ obsidione tentare. Sensim tamen Byzantiæ deliciae illorum Principum animos à nostris cladibus averterunt. At nos intestinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubescimus pacis bellicue momenta ab iis exspectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non laceffi, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores foederum, ad hos Byzantii Tyrannos dimittamus, quos illi, sive sua superbia, sive regionibus nostris offensi, nullo colloquio, ac vix quidem conspectu dignos purant, rati infra sui Imperii dignitatem, suos quoque legatos ad mutuæ amicitiae commercium in has oras destinare. Ceterum, ut tot victoriarum felicitas, majestatem Principis Turcæ penè supra humani fastigii cultus subverxit, ita ipsum populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu!) videretur affixisse. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum pene suam gentem, quantacumque tunc erat, in castris haberent, certe quicquid dignitatum præda-

rumque,

rumque, vellent dividere, spargendum in illos ipsos milites erat: nec alios præter hos Scythas habebant, quibus amicitia misceretur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex suis domitisve gentibus, quos malint ad Rempublicam admovere, à præcipuis honoribus arcent veteres illas stirpes, illorum militum nepotes, à quibus Ottomanica domus id ipsum cum Imperio olim accepit, ut jam ingrata esse possit. Nescias id fastidio factum, an consuetudine (quæ postquam invaluit, Barbaris pro religione est) an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalmatia potissimum, & Illyrico, de sinu parentum abrepti pueri, virginesque, in destinata Constantinopoli Claustra ducuntur. Ibi sacra parentum, quæ vix infantes meminere, in vesanas superstitiones mutant, circumcisis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miserabili rapina coacti, Regi Turcæ pro seminario Ducum, principumque sunt, quibus corporis sui curam viresque Imperii tradat. Hinc præterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginae pellicesque & semper tanto Regi regnaturæ post se subolis mater. Suas quoque amitas, & sorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant: sibi patruelses, & nepotes, daturis. Adeoque est in pretio de Turcica stirpe non nasci, ut summa in imperio munera,

quæ

quæ isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nusquam transeant. Nec alia causa est, quam quod illos in legem ritusque Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque iudicio vilis.

Turcis enim rustica ac demissa indoles; neque digna libertate quam non curant vindicare. Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavet, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit. Gregum, armentorumque, & suppellectilis præcipua illis cura: ædificia vix ad usus, nedum ad cultum extruunt; sive adhuc Scythicæ originis memores, & vitæ in plaustris errantis, sive quod unusquisque suum agrum precario jure possidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, sed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt, umbram hunc & effigiem Numinis vocant. In ea gente sævissimi, fœdiusque in Christianorum odium intenti, non sunt illi qui longa majorum serie in Turcis sunt, sed qui in eorum ritus a nobis defecere: cæteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus nostris esse. Venena non alibi ingeniosius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque, nec aliter scilicet, quam per mirabiles astus, illa lucem quemquam tollant: omnibus, quo hanc mortem & effugere possint & tradere, in pari virio calliditatem quærentibus. Quis credat non gustu, sed nec tactu opus esse, levi aura hanc

pestem insinuante, corruptisque vitalibus nec lentam quidem mortem inducente; Nuper Alepensẽ præfecturam emerat à gratiosis in aula hominibus quidam ex illarum dignitatum candidatis. Urbs est vix bidui itinere à Cilicio mari summa, mercatorum frequentia Orientisque commercio gravis, unde merces partim Euphrate, partim jumentis delatas accipit. Inde suis rectoribus ingentium opum causa, tam licenter in provinciam grassantibus, quam profuse illam emunt. Hoc igitur homine in præfecturam missõ alius majoribus donis sollicitat fidem eorundem Optimatum, jubeturque illi priori succedere, qui provinciam vix dum libaverat. Is, hoc nuncio celeriter amicorum fide perlato, vehementer, ut par erat, improvisa clade percussus est, nec dum ulla scilicet præda ambitum emptæ præfecturæ repensante. Igitur amicorum qui aderant consilium advocat, apud illos amissas opes deflet, perfidiamque aula queritur, tam sæde venalem. Incertus consilii erat, pareretne revocantibus Constantinopolim literis, an successori armatam manum objiceret; audaciæ veniam à Byzantinis proceribus novis muneribus impetraturus; aut saltem publico suo decori, simulque domesticæ rei, superstes, non futurus. Inter has cogitationes furentem, anxiumque, seduxit fidissimus amicorum; monet ne quid temere audeat; si restiterit ad mandatam provinciam venienti, id Regem pro defectione habiturum, Nullum in sua gente atrocius crimen esse,

esse, quam non modo violentis, sed vel remorantis obsequium. Tutius, inquit, consultum tibi volo. Accedenti æmulo etiam cum donis occurre: ne tua benignitas sit suspecta, apud eum querendum est, tuarum rerum spes hac intempestiva successione propemodum esse accisas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat sane provinciam cui destinatus est, in amiciriæ quoque pignus illa munera, quæ hospitali comitate protuleris: iis satis gratiam habiturum, si in Regiam redeunti literas dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, imperium, statim ut iussus es, urbem, jura, provinciam tradidisse. In tuis autem donis strophium erit, inquit, quod habeo, multi operis, sed nocentissima tæbe perunctum. Hoc si, quasi artificii venustatem monstraturus, ad illius vultus explicas, sic ut vel minimo halitu perfundatur, spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. Utitur sagacissimi viri consilio Præses, longaque & multiplici pompa exceptum successorem in ædes deducit. Ibi inter insidiosæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale strophium, auro & serico distinctum. Lætus hospes suæ mortis instrumentum aspexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed hic fraudibus agens, simulabat, primo se mane iter Byzantium versus ingredi velle. Expressit itaque eadem illa nocte literas suorum officiorum reles: Neque enim tam benevolæ decessori iste miser perfunctorie indulgebar. Sic exacta noctis parte ad quietem secessum est. Primo
mane

mane novus præses inspirato per strophili auram veneno impar fuit. Jacebat in strato exanimis, nec tam repentini casus aliis causa patebat, quam illis qui incaurum peiemerant. Peractofacinoꝛe veneficus Præses Constantiopolim literas destinat; tam illas quibus successor significat ut optime esset exceptus; quam alias successoris interitum nunciaturas orantesque, tunc saltem imperium sibi & provinciam prorogari. Nec id ægre impetravit, tanto sceleri felicitatem indulgente Fortuna. Et hoc sævo & in flagitium mirabili astu, non plus studium venenorum, miserabili subtilitate excultum, suspexeris, quam corruptos in ea gente mores, venundatos magistratibus populos, fas æquumque infra pecuniam positum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut repetundarum actio; viles magnatibus injuriæ, ac penè indigne vindicari, quibus vulgus affligitur, diurnitate servitutis, & institutione parentum, non ausum aspernari tam dejectæ sortis cladem.

Non aliud in Turcis magis mirer, quam quod homines immortalitatem animorum tam constanter asserentes, ut his inde vilior hæc vita sit, sibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam absque lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hospirum opem multorum animi illic effusi sunt. Ad hæc humanæ miserationis opera passim ædes extructæ, in quas ægri aut fessi divertant; ibique constitutæ privatorum testamentis & publico sumptu opes. Nos etiam, quanquam canes

& credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: & si quando molesti sunt, plus recordatio dati spiritus, quam acerbitas injuriæ valet. Multi cibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis autem libidinis, qua sunt infames, minor his ipsis culpa quam fædo Mahumeti, minor has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisque vinculis astrictas, sua lege exolventi. Ita allicere placuit militarem quidem populum, sed ut in Oriente ad voluptates molliorem. Inde his vitis, tanquam concussa remissione, exercetur, miserabili virtutis inscitia. Neque abest à libidine crudelitas, saltem in Principe tam suorum sibi sanguinem quam opes vindicante. Constantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta; cum apud milites foret, adolescentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accensa deterrimi Principis libido est, rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero assueverat, reverentiam amore vincente, non dubitavit pro scorto opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros submovere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse princeps, ad omnem suorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum quoque, tanquam in pretium abrepti pueri, rustico prædio donat: & stipendium jubet augeri. Neque mora, vilissimi scorti amore Rex flagrare, nec tantum

in deliciis habere, sed & in ambitiosa amicitia locum. Quod miles cum audiret, eum olim sibi carissimum aspiciere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precibus evicit a custodibus, qui stabant ad fores, ut, cum Rex in hortis vesceretur, clam & a Satellitum teigo ipsum accumbentem simulque adolescentulum intueretur. (nam & is solebat regis convivis adhiberi.) Constituto tempore adest. Jacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impurissimum scortum, & nimio impudicitiae pretio jam superbum. Inter haec miles incautius forte prodire, sic ut a puero conspiceretur, qui veteris obsequii memor, statim ad ipsum cursu defertur, amplexaque dexteram osculum ponit. Princeps in redeuntem insiliens, fronte oculisque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertisset. At ille; Ad priorem, inquit, herum, Rex quem a me saltem oportuit salutari. Haud mora, rex emulatione insanens, brevi ferro quo erat accinctus, sui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem videt, sequutus in terram, suo sinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Jussus statim miles mori; quasi tanti doloris Principi causa: sed ille inter tumultum elapsus, ipso favore Satellitum evasit, latebris & suorum silentio reclusus, donec Princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiae nexus tuti sunt a tyrannide tam atroci, nec incolunitatem suam tantum, sed & voluptates, supra vitam suorum civium aestimante.

Arma autem, jam cessantibus Principibus, sub quorum aspectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente studiis, nec ex parentum impetu, culta sunt. Prætoriani in urbe regia, quos Janissarios vocant, desueti jamdum vero pulvere exerceri, in otio & civilibus deliciis ad turbidam sed gnavam audaciam instituuntur. Hinc solvendæ disciplinæ initium superbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pati idoneis. Non aliis vitiis olimaversi sub sua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium, jam deficientibus ventis quibus alte sinuavit, suo pondere vitis que obruetur. Illi tamen qui Ægypto præsident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent, scilicet ab aula semoti, arcendis que prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque instate cedentibus, si in nostrorum hominum robur incidere, fortasse equorum celeritate qua præstant, ad salutem, non prælium uterentur.

Sagittarum, quæ præcipua Turcæ vis, jam neglectus ille usus qui olim formidabilis Orbi fuit; credo, quia sine longo sudore, corporis que ad laborem obsequio, ad hanc artem perveniri non potest; & hodie milites fracti otio, & languenti disciplina, tanti non emunt fortes esse. Breves arcus sunt, inflectique nisi à peritis difficiles, cæterum multo majore impetu tela expellunt, quam quo machinæ nostræ

nostræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis nostris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua sagitta pertransiri : nec minoris prodigii fuit, destitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impellit, & utrimque defigere. Hanc artem clarissimo apud nos viro, cum Constantinopoli esset, tradidit Solymani vetus miles, confessus illam artem interire suorum socordia; vix tres esse in tam vasto imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in se producere; cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus esse timendos

Quod si numinis beneficio, & illorum vitiiis uti vellemus, quid hac tempestate facilius quàm opimas extorquere provincias à barbara gente, suumque imperum, quem pro fortitudine habuit, dediscente? Hoc gementes sub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus armisque defæcti: hoc nostri quoque ritus, & templa, quæ vesani delevere: hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræque olim cultissimæ nunc velut informes, nec in sui decoris honestarem, nisi nostris auxiliis, relicturæ. Quod si quem moveant experta toties jarma, frustra que exhaustæ divitiæ, dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palæstinam, Ægyptum, contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus sæpe copiis moventes; cogitet, eos magis æmulatione inter se, quam hostibus illis victos. Ut

omi-

omiserim Principes Græcos, semper infestos
 milicibus ab Occidente venientibus; quoties
 ipsi inutilibus odiis nostros imperus in nos
 conversi contumpsimus? Non oportet
 recentibus exemplis nostri seculi pudorem
 onerare, ac ne quidem curiose recensere
 veteres clades, Satis erunt ad doloris & cau-
 tionis argumentum, Gallorum Anglorumque
 in ejusmodi bellis funesta dissidia. Richardus
 II. Rex Angliæ, cui ex leonis corde cognomen
 est, in Syriam exercitum duxerat, ultusque in-
 jurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos me-
 tus Soldanum adegerat, jam Hierosolyma
 tradere & sic cum Christianis pacisci cogitan-
 tem. Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quæ
 Augustum appellant, reversus & ipse à Syria,
 & Richardo infestus, cum exercitu in Nor-
 manniam movet, (hæc tunc Anglici jurise-
 rat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia
 metu aut factione subigit. Sic Richardum,
 tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum
 suarum tutelam in Europam revocavit, & tunc
 Saraceni Gallorum manibus Christiano exer-
 citui erepti sunt: qui postea Anglis quoque
 beneficium debuerunt. Quippe vix seculum
 inde effluxerat, cum Philippus cui cognomē
 Valesio, Francorum Rex, omni regni sui mole
 ad hæc bella transmarinæ pietatis conversus
 est. Aderant in auxilium Navarræ Rex, Atra-
 gonix, atque Bohemiæ; multique præterea
 mortales quos regni magnitudo, sanctitasque
 belli coëgerat. Jàm in anchoris classis itabat,

quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum commeatus addebantur. Exercitus terra iturus trecentorum milliū erat. Sed tam gravem apparatus, tantamque spem mundi, intervertit Eduardus III. Angliæ Rex, tunc primum Franciæ sceptrum, tantam matris Isabellæ hereditatem, aggressus vindicare. Sic in nostra viscera acti sumus & à nobis superati, triumphos Saracenis Turcisque concessimus. Tristissimi quidem hic casus; sed illorum ingens solatium, nobis adhuc vires esse eruendo illi Barbarorum imperio; ac ne quidem conjurationem nostrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis esse, qui soli huic victoriæ sufficere possint. Non in numero exercitu opus est, nec velis immensum mare regentibus. Vir insignis iudicii animique & jam longissimo usu rerum Turcicarum peritus, suo Regi spondere non dubitat, si sibi classis detur, triginta milliū exercitu imposito, in biennium stipendia, in annum commeatus, se eo tempore Peloponnesum, Eubœam, magnamque Achajæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni tegerit, idem exercitus, qui sibi committeretur, decepti Regis exigat pœnas, vindicetque atrocissima morte temeritatem irritæ sponsonis. Eamdem spem victoriæ, penè nec tanto sumptu, ausus maximo Regi ante aliquot annos dare eximius belli dux, opibusque & sanguine dignus, cui tanta expeditio crederetur. Sed mors illius consilia occupavit, incertum an veneno maturata. Utrique causa sperandi, ex nostrorū

militum robore, bellique disciplina, tum ex Christianorum numero, atque votis, nostra arma illuc ad se vocantium; denique ex languentibus Turcis, qui fortitudinis famam non alio jure obtinent, quam ob majorum suorum nondum expirantem memoriam. Sed aiebant isti Duces, in ipsius hostis sinum faciendam hanc facem; non rutandis limitibus standum, in quibus summum victoriæ præmium est, hostem à patria submovere, mox sævius rediturum: victis autem, & sua, & patriæ captivitas imminet. Ideoque volebant non in Pannonia nos hære, sed ingenti pro cursu in media Græcia, Thraciave, castrametari. Hanc in bellis inferendis rationem, plerique veterum inivere. Sic in Italia Hannibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in Africa Scipio: sic denique ipsi Turcæ, quas gentes nunc obtinent, armis in earum provincias prolatis domuerunt. Neque Galliam Franci, neque Normanni majorem Britanniam, lento bello remotoque velut à limine salutaverunt. In ipsas provincias irrupere, etiam ante victoriam penè occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam sunt ad hæc bella adjumenta, nostris majoribus defuerunt? Hostem ad extrema Orientis quærebant, tunc primo victoriarum æstu ferventem, quem hodie in ipso Pannoniæ sinu, & in adverso Italiæ litore statim invenias, sciasque plena, & mox recessura Fortuna senescere, vel ideo quod non augefcit. Patrum quoque nostrorum erroribus edocti, ea ipsa, quæ in illis

expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris disciplinæ cautionem.

Nunc etiam urget hostis, ut penè in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. Juvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, & Transilvanix imminet. Sive lassus suo otio animum ad hanc expeditionem adjecit, sive apud suos reverentiam paraturus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos militia his stimulis exsuscitari possit, & Princeps, haften^o inter voluptates segnis, sollicitari victoriarū gestu, atque inde acrius in nostram perniciem ardere. Ajunt, Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, primam partem egisse juventutis, non expertem modo armorum, sed & maxime quietis studiosam, mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus versum, ut exinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus consiliis vacaret. Absit, in eisdem impetus hic Achmetus consurgat. Sed quis in tanto periculo non præstabilius credat arma movere, dum illi nondum veternum excusserunt, quam expectare ut usu & victoriis graves à media (quod absit) Italia atque Germania, nobis ad unam servitutem ferale signum tollant? Quod si Achmetum sua luxuries revocabit ad otium, non à nobis extrusum, non in suis penatibus arma nostra audientem, certe hanc pene turpem pudendâque salutem Fortunæ debebimus, non virtuti.

A Turcis ad Judæos abire hic liceat: vel
ideo

ideo quod post Turcasillis sumus. A Judæo pereunctati. de quibus melius sentiret, Christianis, an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur, In nos enim, inter quos erat, vix ausus inclementer dicere, tamen sensum non preflit: & Certe, inquit, Turcæ saltem genitalia circumcidunt. Gens est vagis erroribus dissipata, nullius provinciæ potens: acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam strenua, & per fœnoris flagitium dives: Ubiunque sit, servit: & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic sorti assuefecit. Mores passim miscuerunt, & suæ indolli, cui non pervicacia adhærent, addunt regionis spiritum in qua nascuntur. Pertinax illis superstitionis ingenium, & vix in nostram pietatem, quantumcumque simulent, sincere mutabile. Eorum corpora olere non sine argumento vulgatum est. Fœda quippe in ipsorum domibus vestibisque incuria est, & nescio quid insolens exhalat. In summis divitiis non augent corporis cultum, sive nostram invidiam reverit, sive inter se amantes paritatem. Magnum servitutis argumentum est, quod nec arma nec fundos possidere concessum sit. Recte vires adimuntur hostili populo, & nos pejus, si polleret, mulctaturo.

Jam vero enumeratis populis, & veluti ad censuram vocatis, quorum animos moresque cognoscere iis prodest qui in publica luce interque homines victum sunt, ad varia ingeniorum genera & affectus veniendum est:

qui ut unam aliquam rationem veluti suo jure non possident, ita per omnes gentes vagi multisque ubique hominibus insidentes: virtutibus vitisque aut semina aut alimenta suppeditant.

CAPUT X.

Præter patria indolem, dari cuique mortalium suos affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi omnia. De ingeniis ad subitōs jocos aut sententias valentibus. De aliis, qui spontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentia. Perfectos demum esse, qui inter hæc duo genera sunt positi. Vtrum sint præstantiores animi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis. Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depressa.

Veluti sub iis sideribus, quæ multo frigore, humentive aëre, solent candidos cæstiosque populos educare, nonnulli haud secus quam in vicinia Solis fusco vultu inumbrantur: in iis autem plagis, quæ nimio Sole flagrantès plerumque spissiori sanguine subiectas gentes tingunt, quorundam hominum candor à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam asperæ mentes rigent; aliæ de patria barbarie nihil habent; crassæ aliquæ in tenui cælo mentes, tenuesque in opaco. Nec ulla est regio, tam prosperis, aut malignis illustrata sideribus, quæ non omnium

vicio.

vitiorum examen, simulque virtutum, in suis
 alumnis exceperit. Quippe singulis mortalibus
 præter patriæ suæ indolem adhuc proprium
 aliquid Natura concessit: profususque ingenti
 miraculo, per tot secula, & nomina populo-
 rum, unicuique hominum sua lineamenta in-
 venit, quæ tam frontis quam animi habitum,
 à reliquorum corporum mentiumque simili-
 tudine distinguerent. Hinc illius mirabilem
 ludum, tot hominum affectibus animisque
 variatum, haur quis facilius cogitando asse-
 quetur, quam pictor suis tabulis omnium cor-
 porum species atque formas incluserit. Licet
 tamen, tanquam eminentes in condendis sil-
 vis arbores, præcipua ingeniorum & affectuū
 genera intueri, quibus homines agi solent, ac
 propemodum componi, simulque à cæteris
 insigni discrimine separari.

Neque superflua cogitatio erit eo modo per-
 censentis diversissimas hominum classes: in
 quibus se unusquisque inveniet, & qualis esse
 velit, aut timeat, tanquam ex sequestra & a-
 liena imagine, deprehendet. Ac præterea,
 cum nullius ingenii species, tam lubrico, aut
 vicino vestigio in vitia propendear, quæ non
 facile prudentiæ habenis intra rectum flecti
 possit; nihil quoque tam cognatum virtuti-
 bus, quod non pravitas utentium corrumpat:
 juvabit affectus, impetusque mortalium, suis
 bonis malisque stipatos contemplari, & qua-
 tenus aut noceant, aut proficiat, vestigare, ne
 deinde aliquos immodice laudemus, vel supra
 fas & æquum avertemur.

Igitur mortalium ingenia recensenti, statim occurrunt extemporaneæ subtilitatis homines: Illi scilicet, qui, quoties loqui placet, subita ac plerumque festiva oratione per susceptum argumentum decurrunt. Hi si iusto pondere, ut solet, destituuntur, nec studio eloquentes, nec sapientes consilio, sed, tum demum, cum loquuntur roganturque, Philosophi aut Oratores facti, possint uno pretio cum mercibus æstimari, quæ per se inanes ipsi fuco artificii imponunt. Eorum duo genera invenias. Quidam in privatis, & consiliis sermonibus regnant, brevi nitidoque acumine. Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit, statim torrente ingenii, publice, aut inter suos disturi, rerum omnium, quas viderint legerintve, oportuna subeunte memoria. Utrorumque pompas ac faciles impetus mirantur, non modo imperiti, sed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejusmodi ingenii multos jocos atque sententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipsi non nisi anxio & severo labore possent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis scilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque proacitas eminet, magis putes ad industriæ simulque leporis imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum sententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, factaq; excipere improvisis salibus, vel prudentia, quæ, facilis, & nata sub manu, ipsa cele-

celeritate placet? Huic venustati si accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc nõ immodica sed secuta audacia, regnabit ubique illa jociatio, his etiam non ingrata quos læceslet, & veram exactamque sapientiã, in egregiis, sed tardis hominibus, suo strepitu obruit. Sed hæc loquendi felicitas frequenter suis moribus infesta est. Tolle illos de privato consortio, & à subitis fractisque sententiis, id est, à velitatione prudentiæ, deduc in certamen prolixæ orationis: tum sterilitatẽ egenarum mentium, nec sufficientium ad veram longamque sapientiam, haud dubie consemnes. Quod si & illa, quæ in iis miraris, dicta concisa, & veluti brevi fulgure micantia, scriberentur, ut non abrepto & intercepto animo simul incidant atque effugiant, sed ad maturam judicii severitatem exigi possint; quam sæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præjudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenii flumen, sed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas, si in sublimi naræ sunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo angustior est exitus, eo majori nisu in altum propellit, ita scintillas sapientiæ statim nisi excipiantur expiraturas, magis vivo & sonoro strepitu laxat de custodia parvarum mentium & in hanc tantum abortivam sapientiam felicium.

Alii autem quibus ita in prolixam eloquentiam fusa ubertas est, ut per inexhaustum spiritum verba utique & sententiæ sufficiant,

clari quidem apud populum esse solent, si inter publicos cœtus in foro templisve audiatur. Grati quoque in privato usu vitæ, si tam possint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id, quo potissimum valent, arcano impetu sentiant, & eo uti ament, tum isti maxime sua eloquentiâ delectati, qua una insignes sunt, haud facile modum tenent, quamcumque rem dicendi libido rapuerit, ut mirari jure possis, in tanta imprudentia tam commode dici posse. Solutis deinde colloquiis, quæ importune produxere, cum illos, quos loquendo fatigaverunt, lætæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempestivæ orationis fastidio dimissos gaudere, sed ut perfusos magnifica voluptate, de omine sinunt abire, ut, si in se rursus inciderint, de eodem cibo gustent. Amplæ hæc mentes, & sponte naturæ per omnium penè rerum seriem patentes: non tam exactæ neque tinctæ, aut imburæ, sed singula præcipiti cursu libantes. Et ut Echo neque postremas quas acceperit voces tenere, neque quidquam ulterius ingenio loqui potest: Ita isti omnium rerum scientiarumque primas species sibi à capaci Natura subjectas, facillime, ac penè nec cogitantes, admittunt; aliquid autem amplius atque exactius in earumdem reru studiis aut facere aut velle vix possunt: ingès quidem argumentum esse crediderim, non iudicio animi, sed impetu & veluti fortuna, tantæ rerum copiam, ac indigestam venustatem ab iis produci: quod omnino, de quacumque re scimonem instituerint, illa pari ubertate huic

verborum & sententiarum pompæ sufficiet. Ut verò aliquid memoria in ipso orationis cursu subjecerit, ad hoc illico divertunt, inde quoque in aliam, ut forte incidit, partem: tandemque per diversa capita diffusi, non sæpe originis meminerunt, unde universus sermo defluerit.

Ergo isti vagis animis, nec in certam rem definitis, non summam modo illam, sed & vulgarem inter mortales prudentiam, plerumque non vident. Quidam sui ipsius immodici laudatores, alii nec amicos, nec se ipsos iis officii iuvantes, in quibus sedulus labor, unique negotio inhærens, aptandus est; leves plerique, & ut passim provolantibus rebus variis, ita nec à sententiis, quas videntur imbuisse, in alias transire difficiles. Tamen, ut maximam speciem habent culturæ indolis, & per omnes scientias adornatæ, plerumque ad rem & famam promoventes debita uni sapientiæ bona occupant: Maxime, si, ut vim suam intelligunt, ita & vitia non ignorent, habilique velut fucos se tegant, ne cui, saltem è vulgo, sit aditus ad navorum suorum contemplationem. Id autem potissimum assequantur, si in loquendo sibi imperent, neque sinant evagari subitas cupiditates, & quoniam ut aptissimo ad omnia condimento, ita eloquentia omnia auribus conciliantur, varios sermones cum variis callido deflexu instituant, semperque ejus generis quoad audientibus possint imponere: nimirum apud militares viros, aut ignaros vetustatis, de divinis rebus agant, de ritibus antiquorum, de populorum gentiumque origine; & si quid est

est præterea in scientiis curiosa venustate spectabile: cum iis quos lychni umbræque Scholarum rudiores ad civilis gubernationis disciplinas faciunt, de populorum & Imperiorum fati, de Principum genio, disputent; neminem denique in sua arte laessant. Neque enim ingratum, in sociandis interdum sermonibus ad res iis qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere; præsertim cum & nova nos delectent, & de iis quæ nescimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena, subeat. Minus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili & angusto animorum genere agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquæ factæ & per Oracula editæ voces, placent. Igitur has ubique partes suscipiant, quas ex audientium sorte ad suam famam esse crediderint. Quod quidem ideo facilius poterunt, quia adeo diffusa ingenia per cunctas scientias atque artes erudiri ita possunt, Natura præeunte, & modico forte usu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur, cum tamen singula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejusmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venustum est loqui. Raro enim illi spontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ stylum perenni gratia ad posteritatem deducat. Quippe promptus, & penè turbulentus animus, ubi in otio, quod scribentibus datur, se ipsum recognoscit, ipsa rerum quæ occurrunt multitudine oneratus, & confusus, divitiis suis premitur: nec scribere

quæ

quæ iuvenit omnia, nec quæ potiora sunt eligere potest.

Denique tam diversa est à loquendo scribendi ratio, tamque alii nervi, ut, qui robusta facundia assueverat quacumque liberet decurrere, jam in ipsa scriptione evanidos molitur, & veluti in somnis, ictus. Cæciramen, suaque & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæstam scribendi cupiditate destruant. Multo magis è re sua facturi, si longam spem suarum scriptioinum facere Orbi possint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His cautionibus, ille vivax & per omnia dissipatus animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, & in speciem sapientiæ assurgit, sive se regere ipsius possit (quod utrique frequenter non videas) sive saltem consilii patiens suadentibus amicis acquiescat: ut qui prima vini caligine dormiti adhuc sciunt nec se sapere, nec monitis familiarium pervicaci sua fiducia obstant.

Ex adverso ejusmodi hominum, est aliud genus prima fronte tam à specie suæ virtutis alienum, quam isti eloquentes à vitiorum in quæ nati sunt imagine recedunt. Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam ægrius sequentem orationem habent, hærentque sæpissime blandimentis laceffiti, vel jocis, quæ subiti & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquæ levia tela contorquent. Neque autem sola verba ægre expediunt; sed scubi etiam dicenda sententia, quærun quid
scia-

sentiant, neque statim inveniunt. Verum ad-
 vocato animo, & in sese ad meditando redu-
 cto, in rerum & negotiorum vim idonea sub-
 tilitate penetrant, verba quibus utantur apta
 concipiunt. Vis in illis recondita, utilesque &
 veræ, non fucata, & ex Scholis umbratiles sen-
 tentiæ, & si eruditio ipsis accessit, usque scri-
 bendi, plerumque dignissimæ quas posteris i-
 cipi tradant. In hoc vero iis Fortuna male con-
 suluit, quod angustis retusisque animis ipsa pri-
 morum motuum verborumque specie simili-
 limi, iniquissimo præiudicio sæpe jacent, re-
 mnunturque. Ideoque ignota magnitudo in-
 genii non utique habet semper propitiam vi-
 rorum principum manum, qua ad dignas sua
 industria curas & honores tollatur. Veluti pre-
 tiosissimarum mercium decor, si sine titulo in-
 tra viles fasciarum nodos later, non adducit
 emptores. Iis igitur hominibus utilitatis plenis-
 sima ratio est, viam facere, qua ad sui animi in-
 teriora a deatur, nebulasque amoliri quas in suo
 limine Natura stipaverat. Hoc porro assequen-
 tur, vel scribendo (nam quid est aliud tabulam
 animi proponere?) vel assiduo usu excitando
 lentioris ingenii acumen, ut quantum est, tan-
 tum esse sciatur, aut denique quam possunt in-
 tima longaque familiaritate cum illis optimatis
 bus se miscentes, qui ut multo usu agnoscere
 robustæ mentis vires, ita agnitas possunt pro-
 vehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala,
 posita in doles, & ad humanæ dignitatis fasti-
 gium pervenit; huic modica inest, & tantum
 cum

cum opus est, eloquentia; & si tempus studiumve accedat, venustior in familiarium usu vitæ; prompta & nitida, non hærens & turbata oratio; vis iudicii non multum involuta, & quanquam acris subito, tamen post moram & consilium validior. Hic est demum idoneus virtutibus homo ad privatam sapientiam & publicam factus, aut si vitæ secundum animum tradat, non quotidianæ nequitæ velut moles, in quamcunque partem incubuerit, perniciosissimo calu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura distinxit, quod hæc dignitate suam agnoscant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, sed erectis spiritibus, semperque diffusum aliquid, & vividæ majestatis contemplantibus: Retusæ verò mentes in angustas cogitationes atque consilia ipsæ se damnent, nunquam ausæ à timida humilitate excedere; In parvis interim, & mensuram sui animi non superantibus, ad ultimam diligentiam exactæ sunt; cum scilicet astus quidam illis ingenis accommodatus sit, non altus ille aut nobilis, sed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam suis rebus semper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui siue disciplinis suis faventes, siue eruditionis utilitate (quam eximiam esse quis unquam nisi ex Barbaris ignoravit) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, nisi quod possit literas capere; aut ullum ad justum decorem pervenisse, quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis virtutibus
claros

claros, natosque regendis populis, si ad literarum subtilitatem inepti sint, à veræ humanitatis & magnitudinis classe excludunt, pessime prorsus suffragio ac errore, aut si mavis insania; quandoquidem è contrario, verius dicas, neminem esse civilibus rebus parem, nisi in ipsis Naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra Scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & superflui acuminis viros: quippe quorum indoles, intra metam nescio cuius scientiæ damnata, caligat ad utilis illius prudentiæ lumen, cui omnium literarum disciplina donanda est. Nisi forte non verius sapientia illum amabit, qui augurari in populis motum, & tempestivis remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Solisque defectibus doctum, Astorumque errores & redeuntis in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipsi, qui adeo importunis laudibus Musas attollunt, non hunc tantum politum aut eruditum vocant, qui omnes scientiarum partes pari felicitate impleverit, sed satis est in aliqua modo regnare. Ut si Orator egregius ad argumenta se ipsam torquentis Philosophiæ ineptus sit, aut si non natus ad Eloquentiam Philosophus, si Historiæ aut Poësis rudis, non hunc ideo à scientiæ, aut præstantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars disciplinarum aliqua ferre potest, curab ista scientia audent detrahere, quæ est in regenda societate hominum posita, ceterisque omnibus, quæcumque in humanis rebus sunt, antecellit? An sapientiam Græce

tan-

tantum ; aut Latine, ac non potius arcano imperu & omnium linguarum sermonumque conscio, suis alumnis loqui existimes? Parum est præstanti ingenio nasci, si nihil est aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis industriam esse sortitum Illi primi, quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis sudaverunt ; & erant tamen propitio cælo nati. Condere civium mores, patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos intueri, quæque inde placebant in suos invehere : deprehendere cæli motus, ne anni spatia ad statos & necessarios gentium usus laterent : hoc tunc scientia erat ; hoc nunc nostri literati scilicet imitari arbitrantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos student mansuetudini cæterisque conciliare virtutibus, statim facta est civili Philosophiæ origo : dum mutua contentione proventi hoc vel illud populo persuadent, primæ Eloquentiæ nata vis. Denique Historiarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque astus, narrant hodiernis literatis, tanquam successoribus, si & ipsi molem negotiorum ferre possunt ; sin autem animo non sunt ad res civiles idoneo, tanquam custodibus & ædiis antiquæ virtutis : nam Historiam ad solam contemplationem legere, inanis & otiosa voluptas est, quæ absque fructu transit : imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio censenda est.

Equidem non negaverim, illud demum absolutum esse ingenium, quod ad rempublicam.

blicam simulque scientias factum sit. Tunc quippe mutuo auxilio hæc dotes se in cælum ipsæ attollunt, Regit enim literas, ne ineptiant aut sordescant, sublimis & ad sui seculi morem formata calliditas, quam invicem literæ armant, ne expertis tantum tebus, sui que temporis notitia nitatur, sed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Musis amabitur, nihilominus celsioris ordinis & elegantię censendus est, quam qui dumtaxat argutias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere potest, inepto ad civiles disciplinas animo, quæ potissimum usu constant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philosophiæ præcepto Favorinus scientiam Adriani meritis sit ex magnitudine potestatis. Adrianus Imperator famam scientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philosophum inciderat, qui ab eo laceffitus argumentis, parcius, & ut victus, agebat, quo Princeps impune exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile cessisset; Male inquit, admonetis: Nam cur non doctissimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non sine argumento Philosophus: cum, ex arte tot legionibus moderati, sit altioris scientiæ, quàm quicquid exercito, & per contemplationem sublato acumine, in Scholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime pulcritudinem, sæpe sui fiducia pervertit, Multi enim suæ imbecillitatis consci,

scii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & assiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde supra illos emineant qui ad magna feliciter nati erant, sed suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam supervacuis, abstinerunt. Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui diligentia stimulis exerciti perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli, quamcumque rem sibi ad labores proposuerunt, in ejus dumtaxat apicibus summisque fastigiis occupantur, ad minora, ac interdum necessaria, ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios adversus error habet, qui veluti ac si quid à tergo suspectum aut inexploratum relinquunt, adeo exigua quæque scrutantur, adeo quicquid didicerint scire volunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam superstitiose ambiunt cognitionem pertinere.

Sed nec omnibus præterea ingenii vis eadē ad laborum patientiam, & diuturnitatem, concessa est. Nam quo subtilior est animus, & in acumen magis factus, eo quidem sibi facilis in impeditas res viam facit, sed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebescit. Quippe ejusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, sed aptata accipiendi cœlorum haustui, meatibusque sanguinis & capitis spiribus laxata, qui ut aciem subtilius exponunt, ita sua tenuitate vanescentes, solo otio

&

& ludo reparantur. Ejusmodi verò hominum non modo ipse labor, sed & pretiosum otium ideo erit, quia egestis mentibus novum robur sufficit, ac plerumque solutum, & huc illuc errantem animum altis feciisque cogitationibus implebit. Velut pinguium camporum felicitas, dum cessat à cultu, interdum in plantas sua sponte luxuriat, nulla horrorum venustate deteriores. Ita Cosmus Medicæus, idoneus prudentiæ auctor, sensit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominatus. Placide, & veluti incurioso otio, in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis supervenit adhuc inter somnum vigiliamque marcenti: &, Ubi, inquit, ille Cosmus, cui tanquam Argo Rempublicam credimus? de die ne quidem oculis utitur: ego quidem rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Cosmus; An autem putas, inquit, meam diligentiam antevenisse, cujus quiete operosior atque utilior tuis laboribus esse solet?

Quidam tamen exempti sunt huic fato, quod eximios à diuturnis laboribus arceat. Pauci illi, & tanquam carissima munera, rebus publicis à Natura donati, qui scilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam sedulitatem demittant, non assiduæ moli impares, non diverso negotiorum vultu confusi, adeo ut nati ad imbecillitatis humanæ subsidium rerumque communium tutelam videantur.

CAPUT XI.

*De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Super-
bis, Sordidis, languidis & Reconditis, Hila-
ribus & Exertis. De inconstantibus inge-
niis, omnia acriter, sed non diu, volentibus.*

IMpavidæ ad pericula mentes, sui que securæ,
lita in hominum societate eminent, ut in
campis, coronisve, tori, ac tumuli, cæteris par-
tibus per intervalla superstantes. Est autem
illa indoles inter boni malique confinia pari
discrimine constituta; nihil ex se iis quos inse-
dit ministrans, præter imperum, quo insi-
gnes sint, sive probis esse placeat, sive ad fla-
gitia divertant. Nam utrumque temeritate,
& fortitudine, cognatis quidem, sed dissimil-
limis affectibus, sollicitantur illi homines in
virtutis & virii partes. Temeritas penè eadem
specie atque vultu cum fortitudine est, a deo-
que sæpe fallit, ut ipsi, qui magnorum homi-
num censores se faciunt (quod iniquissimum
putes) plerumque ex solo eventu eam æsti-
ment. Quot ex vilissimo militum sanguine,
quia superfuerunt contemptis periculis, ad
scientiæ bellicæ famam, eique destinatum fa-
stigium, creverunt? Alii recordiæ accusati,
quod in eodem consilio, & iisdem periculis,
occubuerunt, Tiberius Gracchus, dum amore
populi, proprioque ambitu, ferendis legibus
incumbit, Optimatum conjuratione sublatus
est. Eodem fato Cajus frater opprimitur. Ergo

illi (inquit) inconsultæ temeritatis viti,
 G. Cæsar popularitate , & largitione vulgo
 acceptus, ad summum potentia pervenit. Il-
 lum ideo dixerint fortis sapientiæ virum. Agis
 Rex in Ephoros contentione provectus, La-
 cedæmone vilissimo laqueo extinguitur.
 Cleomenes audet cæde Ephorum regiam
 dignitatem sancire; casu an virtute, rem utrius-
 que existimes veri? Sed hoc maxime. Alexan-
 der, composita jam Asia , exercitus partem
 continendæ Europæ destinat; aliam, ne qui
 motus in Asia existerent, apud se perseverare
 jubet. Ignari milites quo Rex consilio suas
 copias divideret, una face, & publica, accen-
 duntur ad tumultum. Aspernati Imperium,
 non Alexandri conspectu, non voce terrentur.
 At ille, sive consilio, sive iracundia ferox, è
 Regia sede in furentes prosiluit, & eos, qui lo-
 quenti pervicacissimi obstrepuerāt, ad suppli-
 cium ipse rapit, eadem majestate in plecten-
 dis iistutus, qua in mulcendis vix fuerat. Ex
 consternatione militum ponentium minas,
 hoc consilium in virtutis famam ivit. Galba
 autem Imperator, dum compescere milites
 studet, haud paulo remissius, ut videbatur,
 quam sub Alexandro agentes, in medio foro
 confectus est. Fortitudinem, an temeritatem
 appellaveris? Adeo vicina, & penè confusa
 ratio, hanc virtutem vitio miscet; aut, ut ve-
 rius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad ea-
 dem consilia in quæ temeritatem furor im-
 pellit, tumque ægre à vitii suspitione expia-
 tur, nisi vel felici successu sibi reverentiam
 favo

favoremque conciliet, vel ille, qui ad hanc
 inundorū periculorum necessitatē adigitur,
 longæ prudentiæ sanctitate meruerit, ut extrē-
 ma remedia, & temeritatē imitantia, credatur
 nō temere, sed ex præscripto iudicii, usurpasse.
 - Igitur hunc affectum, cum non satis sibi ca-
 vet, severa atque aurox sui fiducia consumpfit:
 fastidioso velut nutu cuncta despiciens, super-
 biæ quoque malis infestus est: In jactationem
 ferme proclivis; nec placere, aut odia saltem
 effugere, satis curans; per insanos imperus
 præceps, donec indulgentiam fortunæ, & te-
 meritatis felicitatem consumpserit. Cum ve-
 re tenere modum potest, tunc in virtutem cla-
 rissimam evadit, & magnitudinē animi in hoc
 tantum attollit, ut salutis vitæque discrimina
 leviora existimet quam desertio officii infamiā,
 vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod si quis
 præterea illam vim intrepidæ mentis mansue-
 tudine adornet, & iracundiam possit arcere,
 (quæ plurimum ejusmodi ingeniorum robur
 stipat;) tum vero eximii in omnem partem
 consortii erit; & in ipsa formidabilis pæce, id
 quidem ab indole habebit, ne absque cujus-
 dam horrore reverentia cum eo quisquā agat,
 à moderatione autem sua ut etiam diligatur.

Est aliud adulterinæ audaciæ, sed tutioris
 genus, & in quo grassari infimæ humilitatis
 spiritus possint, cum aliquid non nostro sed
 alieno periculo audemus. Huic propemodum
 nihil cum ea quam describimus indole, præter
 appellationem, convenire existimem, tamen
 haud raro immeritis hominibus ad gloriam &

præconia sufficit. Nec alii eam propitiam
 magis habent, quam Præfecti militiæ, & qui
 Medicinam profitentur; hi militum, illi æ-
 grotorum periculo inclyti. Et verò quotusquis-
 que non Principum tantum, sed ex Tribuno-
 rum aut Centurionum numero, gloriam suo-
 rum sanguine non quæsit? Tristi qui-
 dem militum fato, quorum laudes unus in-
 tercipit, excusabili tamen consilio mortalium;
 cum publice iaterfit incolumes duces esse,
 quorum sapientia sæpius hostem quam arma-
 torum impetus evertit, militesque in hanc for-
 tem scribantur, ut emptas stipendio animas,
 ubi utile erit, Reipublicæ reddant. At Medi-
 eos non pater Æsculapii Apollo, non satis cum
 Apolline Musæ excusent. Illos dico, qui ad
 opes & famam præcipites, non officii sancti-
 tate aut sociæ mortalitatis generisque affectu,
 satis ægris placantur; sed eos veluti destinatas
 suæ gloriæ victimas habent, securo scelere i-
 deoque & frequenti. Inexperta & suspecta re-
 media illorum quos curant periculo usurpant,
 non contenti suæ artis documentis, non præ-
 cepto antiquorum, sed verustatis accusatores
 & si illis crederetur novæ arti suum nomen da-
 tui. Si hoc modo temeritatem Fortuna adju-
 verit, & remedium ab illis, in mortem, aut in
 valetudinem (nam & utrum sit ipsi nesciunt)
 propinatum, vel forte, vel concedente jam
 morbo, vel ipso robore ægrotantis profuerit,
 statim fama velut certæ ac propemodum divi-
 næ scientiæ in vulgus emanabit. Et hanc u-
 nius sanitatem sua pernicie plurimi luunt; his

Medi-

Medicis jam audacius, & cum pereuntium plausu, peccantibus. Sed tristis istius audaciæ non ab illa indole origo est, quæ erectos homines, & sive temerarios, sive fortes, ad acrem & interdum turbulentum imperum agit; quippe audacia aut fortitudo est, in suo periculo non terri; in alieno timere, humanitas.

Ex aduerso securi atque intrepidi animi, ingenium timiditatis consistit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta est, ita sæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino transferit, qualemcumque securitatem amans; tunc inepta virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium, illudque foedissimū, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas frigerit, scire, nisi cum pericula instant, idcirco est arduum, quia sibi consciis turpissimi metus, diligenter illius indicia tegunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & discrimina quodammodo laceffentes, cum utique illa absunt. Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam pati idonei; ad omnem speciem minantis Fortunæ horrescere; neque hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti constantique studio, sed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem singulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, supra suam timide ducere; cunctosque & odisse, & invita ingrataque apud se veneratione mirari. Cum impune autem licet, effusi in crudelitatem: sive quo audaciam simulent, sive foeda & angusta natura in vindictam imminente:

denique futurum timorem occupantes, subru-
tis quos metuere in posterum possent. Benigni
tamen vultus sunt, & ab innata ferocia dissi-
dentes: Ut Sytibus arenisque similes esse cre-
dideris, quæ brevibus ac placidis undis testæ,
tamen ventorum impatientes in immensum
subsistere solent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic in-
genitæ formidini damnatus est, servis aut ci-
vibus suspecta esse debet illa animi mollities,
placere quidem quærens, sed nec sibi, nec aliis,
vel tuta vel felix. Nam, velut in vindictâ con-
temptæ Majestatis, penè videas tristissime hos
perire, qui captivo timentis domini ingenio
audent illudere: Et ipse licet, ingenito pavo-
re percussus, quos veretur suspiciat, licet in-
digno permulceat cultu, eosdem tamen odit,
interdumque velut ab effractis ergastulis totus
erumpit, tam subito & inconsulto turbine,
quam se fœde illis ante permiserat. Servos
autem aut cives illa timendi indole esse im-
butos, interdum magno momento est ad se-
curam regnantis majestatem. Tunc vero ne-
que illi nimis solute habendi sunt, ne se time-
ri putent, neque etiam crudis aut importunis
imperiiis lacessendi, omnino ve spernendi, quia
etiam de pavidissimis hominibus acris multi-
tudo cogi potest; ubi tumultuantibus univer-
sis quisq; non sua sed sociorum fiducia omnia
audet,

Si quis autem sic in timiditatem natus est,
ut fortitudinem tamen accersere consilio ac
prudencia possit, eaque, cum opus est, suos
me-

metus temperare, is non modo à vilitate recedit, sed & ingentem laudem habet, quod imbecillam affectum, & sæpe noxium, in virtutem coëgerit. Insigne pavoris exemplum, cui hæ robustæ virtutes accesserant, fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusq; consiliis, tamen in iplo pugnarum articulo, cum in conspectu hostes essent, plenus obversantis periculi imagine, adeo solvebatur, ut etiam secreto indigeret, quo sese subsidentibus alimenti reliquis, simulque pavore, exoneraret. Collectis deinde spiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, sed miserabilis virtus, ostendit non semper à fortitudine tristem illum pavorem divertere. Quippe fœrale certamen ad Ticinum, quod Francisco Rege capto penè spem Italiæ Gallis eripuit, istius quoque Ducis sanguine funestum est. Pridie eladis Rex advocato consilio, ipse quidem pugnae avidus, tamen suos sententiam dicere iussit. Ille senex magnopere suadebat ut auxilia expectarentur, quæ accita, & jam protinus adventare constabat: neu in discrimen, præsertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res salusque Gallorum conjiceretur. Non de gloria modo Regis, sed incolumitate agi. Aderat in eodem consilio acer juvenis, sed turbulento impetu pugnam incipere quâ in ea perseverare magis idoneus.

Is nihil præstabilius ajebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent. Nimum honorem hostibus habituros, si à tanto Rege, & tam alacri exercitu timerentur. Ipso Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcati satis posse. Adjecit in hunc Ducem; Nihil mirum, si & senex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus solitis terroribus quateretur, jam etiam sibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vit immodici joci procacitatē: & , Ego verò, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, cras non obscura morte in illius oculis defungar: tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga destitues. Hoc triste vaticinium uterque implevit. Quippe juvenē terror abstulit; & alter quem promiserat sanguinem in conspectu Regis præclaris vulnibus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modesta timiditas, non modo prudentiæ jungi potest, sed & illius interdum magna pars est, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit, quorum nimiam, nec in modum coercitam, audaciam Respublica luere possit. Qui verò suum ingenium, ad formidinem factum, hac justa & salubri arte regere possunt, ii plerumque mitissima humanitate adornantur; blanda simplicique pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis sustinent: etiam in vilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, ipsam animorum & mortalitatis communio-

nem

nem venerantur, Sed & magis sibi quam aliis hoc insito pavore molesti sunt. Nam & tactis secum ipsi consiliis laborant, ægrum animum, & non sponte terroribus raptum, virilibus præceptis componere; palam autem, neque decorum arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietæ formidinis impulsib⁹ quicquam amant, sive suum, sive ab amicis commissum, ministrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate est, sed veluti in illorum fatorum confinio, superbum animum, sordibusve dejectum, nancisci. Superbia pessimi ingenii fomes, funestis ac multiplicibus vitiis in diversa prorumpit; odii, amorisque, & super omnia invidiæ suppliciiis obnoxia. Nec alii magis anxii aut perpetui motus sunt, quam hominum non tam quarrentium laudem, quam hanc sibi deberi credentium. Et contemni se facile suspicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam, in se acerbissimis curis vindicant. Jam sua vitia nesciunt, jam virtutes aliorum. Ita captis, pietas, fides, & quidquid in hominibus sacrum, intra famam honorumque cupiditatem jacer. Quantumque successerit, nihil illis in quietem est, sed in novas spes, pejusque animos diducturas. Sed atrocius supplicium non est, quam cum superbia hominem pavidi ac muliebri animi subit. Tunc pudore scilicet atque metu cohibetur insana cupiditas, interimque per tumorem anxium seque celantem, à seipsa exigit pœnas. Cæterum hæc insoles amicitiiis inepta, & ubique ingrata est, nisi cum fortasse

Superbiam crassæ aut territæ vulgi mentes pro
 erecti animi magnitudine venerantur.

Vile autem & sordidæ humilitatis ingenium,
 ut nihil magis curat, ita nec aliquid ducit in-
 dignum quo suis cupiditatibus obsequatur.
 Cudit autem otii inertiam, atque languorem,
 & veternum voluptatum; vel opibus inhiat,
 vultissimo ardore, & tam partis quam qua-
 rendis non utente. His ut plurimum moribus
 ferri solent objectæ illæ mentes. Si ad tem-
 pus sublimibus excitantur consiliis, videntur
 quæ rationi annuisse, statim naturali torpore
 suis sordibus redditi jacent. In hanc indolem
 moresque dejecti, non ad imperandum nati
 sunt; ac ne quidem commodos ad obsequia
 crediderit, cum illis cæterorum virtus in visa
 sit, quam non amant, capiuntve, quarantque
 libertatis licentiam, qua inter sordidos & au-
 gustos affectus nullo oburgante marcescant.

Sed vitiiis sæpissime favemus, & in virtutum
 nomen, quæ proximæ illis sunt, adoptamus.
 Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur,
 & superbiam erectæ virilisque indolis
 titulis admiscemus, transitque hoc fœdæ hu-
 militatis ingenium in humanitatis colores,
 & veluti rectæ Philosophiæ simplicitatem,
 Nulla tamen ingenia pejore judicio solemus
 æstimare, quam exerta, & semper aliquid ve-
 lut temere agentia. His enim, tanquam à mo-
 destia abeuntibus, ut plurimum levitatis infa-
 mia adhæret; è contrario autem languentibus,
 & reconditis mentibus, sapientiæ quædam
 imago populum conciliat, utrimque non

modice, sed nec sine argumento, peccantem .
 Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus satis idonea, ac ne quidem ut plurimum ea proacacitate ceterisque vitiis quorum imaginem referunt, infesta sunt. Quippe in illis magis subitus loquendi aut innoxie lasciviendi impetus viget, quam in vitium provisa consilia. Otium parum ferunt; si ve magnis occupentur, si ve levia placeant, serio semper intenti. Ita fortes, quæ segnibus animis per torpentes cogitationes subrepunt, illa sedulitas solet effugere; jocos ne in amicum quidem tenentes, sed plus in illis extemporaneam voluptatem quam ullius injuriam amant. Nam inite amicitiam faciles, nec solvere; illiusque dulcedinis impetu non ducuntur, quæ plerosque in rerum aut hominum novo usu vel consortio, tanquam inusitato gustu, blandissime percellit. Rei, cui incubuerint, si non exactam manum summeque felicem attulerint, saltem ex suo genio nescio quid quod placeat transfundunt: maxime quia, quod agunt, non anxio labore perficitur, sed ipsa facilitatis gratia eminet; velut spontaneo Naturæ ingenio in suum decorem productum. Si quid in literis quoque tentaverint; nimii sudoris opinione legentes non offendunt; qui in laboris partem penè videntur cum illis auctoribus venire, quos constat non sine unguis vulnere, & pervigilii malo invitas sententias, aut verba, coëgisse.

His ingeniis nullo fuce obductis, semperque quid agant (nisi multum intersit celari) inge-

nua confessione prodentibus, ex adverso constituta est indoles, arcano pondere, velut prudentia, suos sensus & animi libidinem tegens. Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac industriæ, nihil ultra exploratis ingeniis, concedunt; quoniam ingens modestiæ imago est, parce, nec aliter quam ex præscripto verecundiæ, loqui, ad omne vitii nomen supercilium ducere, nemini, saltem palam & professo odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid denique propius ad ampli ingenii specimen, quam videri recondito nec cessante commercio cum sapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in istam quam describimus lenitatem, & solitaria consilia, producuntur. Sed hæc lenta gravisque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipsi publice audiant absque pudoris horrorisque indicio. (teneras enim frontes, & suis animis dissimiles, habent.) Illud tacitum, intraque se detrusum cogitationum examen, non potest continuis studiis in virtutis aut industriæ laboriosam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum impetus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, tum vero præcipue istorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accedentiū. Hinc omnium voluptatum ac vitiorum genera illorum animis subjicit hæc frequens & otiosa solitudo: cui foedissimæ contemplationi ideo securius acquiescunt, quod sic impune liceat sibi unis consciis esse, palam autem non multum

sum operosa pietate, sed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adornare. Sed neque hos semper in sapientiæ, ac ne quidem in vitiorum imaginem esse defixos existimes: plerumque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipso interim vultu, & nescio quo silentio, seu si mavis pondere, (quo ut gravissimi hominum ita pecudum insulsissimæ nutant) integritatis laude & industriæ censentur.

Est aliud ingeniorum genus, penè cæterorum omnium discrimina, mira quidem, sed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium, si quam illi impetum tam frænum Natura addidisset. Illud est hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema rudentium. Si pietas serio illis placet, & Numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte dejecta, & ad omnem remissionem irascente, supercilium induunt nõ duraturæ sanctitatis. Alienæ etiam vitæ superbi censores, cæterorum probitatem ex sua extemporanea severitate metiuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias solent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in sapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum solet interferi. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odisse incipit hanc ipsam cui inconsulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æstus vices, sed in contrarium acto torrente, repetit quem omiserat luxum. Tunc vero tam immodice in voluptates solvi,

G 7

quam

quam eas inepte refugerant: tunc etiam ipsam
 nomen severitatis odisse, jocisque, & omni li-
 bertate cultoribus subhorridæ illius pietatis,
 quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc
 agunt, ecce tibi, revocata pietas adest, tristi-
 que pœnitentia lasciviam rursus expellit; do-
 nec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnite-
 re. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa,
 atque immodica mutatio: ubique pari impetu
 errant. A summi amoris consuetudine eos in
 extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc
 assiduus labor placet: statimque sine nervis
 segnities Jam mite literarum studium, jam
 amorum exulans cupiditas: & quæcumque
 præterea in contrarios motus mortaliû men-
 tes agunt. Loquendi etiam tacendique studiû
 non satis adgubernant. Si incitantur fervore
 dicendi, quemcumque cœtum iniverint, ser-
 monem universis præripiunt, solumque audiuntur:
 Mox hilaritate destituti, quæ in verbo-
 rum luxuriam diffuderat mentem, ægro silen-
 tio contabescunt: secumque velut ad internum
 colloquium collecti, ita lumina desigunt, ut
 vix præsentem agnoscere, aut rogati audire vi-
 deantur; Pari utrobique flagitio in humani
 consortii venustatem, in quo & commode lo-
 qui & tantum per spatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris causa
 est, quædam interna suavitas cui se totos
 permittunt. Hac auspice, quid fugiant aut se-
 quantur, constituunt. Et is motus in quam-
 cumque rem istos agat, etiam curis aut labore
 plenissimam: eam primum blandissima specie
 fictam

fictam animo offert : quem mox dulcianaonaque violentia victum rapit, & omnia credere sibi cogit. Ubi autem ille fucus evanuit, & hæc mutabilis ac fugitiva dulcedo se in aliã partem vertit, hanc etiam isti sequuntur. Sunt enim non tantum laboris impatientes, sed & ipsius voluptatis, statim ac lenocinium istud abest blandientis intra pectus cupiditatis. Est autem hæc læsi, nec se regentis, iudicii nota: Indoles facta virtutibus, sed tantum ad virtutũ initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis, sui dissimilitudine prorsus ingrata. Nec sibi imperare, nec negare quicquam potest. Tristissimum autem fatum est, & populis grave, si, quos Natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, & propemodum verecundiaæ leges, ad imperandi fastigium producti sint.

CAPUT XII.

De animis Amori obnoxiiis. Hos affectus singulorum temperari, & interdum mutari, à Fortuna, & vel splendida vel obscura vitæ conditione.

SEd in recensendis mortalium affectibus, præter fas ac humanitatem esset Amoris oblivisci, qui in omnium animis, nisi prorsus barbaris, regnans, tamen quosdam vehementius suis curis imbut, sibi que propius addicit. Est autem blanda & irrequieta cupiditas, iis ipsis placendi, qui nobis sive forte, sive sua virtute, sive nostro denique errore placuerunt.

Et

Et is quidem, velut insidiis; ita irrepit, ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis initiis esset excutere tantum pondus; nisi sensim neque sine suavitate incumbens ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit, præsertim inexpertos, ut putent inhumanum facinus fore, sibi que omnino incommodum, si influentis mali dulcedinem aufint à se severo imperio arcere. Hoc autem affectu, si institutio recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namque & omnibus virtutibus quamdam ex se venustatem concilians, interdum ipsa vitia excusat. Male nihilominus severi homines Amorem averfantur, eumque fœda & enervi imagine sibi fingunt: quo nihil in humanis rebus sincerius, modo in justis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam tuo incendio quæ vetantur compiat. Neque in adolescentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur; sed & pueros in innôxiis sollicitat annis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus penè non tam accedere quam innasci. Et quoniam minus se regere, cuiusque, etiam supervacuis, moderari pueri & adolescentes possunt; ideo magis anxia in ipsis hæc sollicitudo solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia confurgit, & suam ætatem supergressa; tanquam ipsis hoc experimento probaturis, an digni sint qui jam ament. Adolescentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitisque magistrorum in pares suæ ætati disciplinas soli-

sollicitatus : Sed ingratae literae erant ludi o-
 tique libertate amanti: cum ecce ad idem op-
 pidum forte matrona nobilis, cum duabus ex
 se natis virginibus, divertit, & quoniam ne-
 cessitudo inter utramque familiam erat, sta-
 tim iste in diversorium mulieris, ad salutationis
 officium, deducitur. Nec mora, cum alteram
 ex puellis intentius mirari, mox inhærere ter-
 monibus, ad extremum eodem ipso die effli-
 ctim amare. Tum primum rudis & solutus
 animus ad curas adactus est. Itaque postero
 die repetit ignoti vulneris conscium locum,
 & ægritudinem suam diu protrahendo colloquio
 ita pavit, ut deinde pej⁹ doleret. Nam ut terti⁹
 dies illuxit, matrona cum omni comitatu pro-
 fecta pene vivum adolescentulum non reli-
 quit, cui, ne aliquod solatium haberet, premē-
 dum quoque erat tanti incendii malum, ne
 vel parentis supercilium cogeret, vel inter æ-
 quales traduceretur. Diu intra se collecto con-
 silio, nihil utilius vidit, quam ut studiis lite-
 rarum totus incumberet: ita quippe pareatem
 conciliari sibi posse, qui non tantæ in studiis
 diligentiae suum ludum negaturus videbatur.
 Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præ-
 mium, veniam exorare statuerat, visendi ce-
 lebrè in proximo urbem. Ea erat in qua puel-
 la habitabat. Hæc non perfunctorie agitan-
 tem, maxime præceptores, æqualesque, mi-
 rari, subindeque requirere, quæ illa animi mu-
 tatio, quis subitus ad literas ardor, paulo ante
 ipsum scientiæ nomen fastidiose damnantis.
 Quippe adhuc quiescentibus cæteris in studia
 sur-

furgebat, nec aliter quam sapius iustus secedebat ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita sensum laborum mitigabat, ita Musas adornabat, ut nec cogitans puerillarum dulcedine caperetur. Mox, ut solet, in ejusmodi præcipue annis, cum conceptum de puella iudicium, & quicquid ille ignis insipienti subjecerat, longiore absentia jam torperet, hæsit acris sciendi cupiditas; & ipse liberalibus stimulis serviens, adeo in hæc Musarum studia subvectus est, ut deinde literæ huic etiam non pauca debuerint.

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui motus facilitate sanabilis, nisi in cunabulis periret, vix aliter submoveri quam tempore potest: dum lassus scilicet expiit. Cum enim in cursu est, semper habet quo sui imperii atque jugi fastidium tollat. Nam si amanti per ægritudinem, malorumque perpetuam faciem, aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis videbitur, si illam amœnitatem à se velit abigere. Sin verò Fortuna severior aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, & sibi ipsi miserabilis animus suam cladem inter suspiria recognoscens, liquefcit in delicatæ tristitiæ voluptate. Sed maxime rectè ignis duraturo spiritu viget, sive furto inter duos jurato ipsa se ceteri & conjurationis dulcedo placet, sive ne mutuus quidè amor sit, ipso dumtaxat supplicii sui conscio qui sentit se ardere. Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum convenire. Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec
Lycur-

Lycurgus in turpem instituit disciplinam ne quis juvenum suo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad justos & egregios amores ducens sæpe hæc discrimina non videt, multosque ex probissimis cernas, ipsa juvenum cura, id est, si rectam rationem ponimus, amore macerari. Et hic amor, est quidam benevolentiaæ nexus, quem amicitiam, sed ardentem, appellaveris: tum morum in iis quos amamus formandorum studium; perperua denique vota pro eorum gloria ac salute, etiam quidquid egerint ne non succedat timor: & semper, quantumcumque Fortuna indulserit, visa illorum virtutibus esse iniqua. Acis illa est, neque minus irrequieta cupiditas, quam quæ venustatem alterius sexus in licentiores usus conciliat. Sed nec putes eximia castitatis exempla inter dispatis sexus amantes durare non posse. Licet res periculi plenior eos ipsos sæpissime fallat, qui paulatim se invitit, vel nefciis, aliter amant quã aut velint aut credant.

Est autem hominis animus, quem ad amandum natura produxerit, præcipue mitis, ipsoque oris habitu modestiam & simplicissimæ virtutis speciem gerens, clementibus magnisque spiritibus factus: neque vindictam contemnere, neque iram supplicibus donare difficilis: cum quid ipse peccavit, in pœnitentiam pronus: humanitatis officia amans, impatiens otii, & omnium quæ in segnitiam solvunt: modo non, tanti muneris oblitus quod à Natura accepit, suæ indolis felicitatem lascivix malis, & veluti veterno, corruerit.

Vanum esset totum Naturæ ingenium in mentium humanarum multiplici forte ludentis persequi velle. Quæ hic tamen posuimus, præcipuorum fontium instar sunt, unde morivuli in vitia & virtutes secantur. ut ex eorum notitia intelligas, qui homines regi possint, qui ad amicitias & consuetudinem vitæ apti, denique qui timendi, aut infra curarum gravitatem sua inertia, vel etiam levitate, ponendi sint. Quippe probitas, atque nequitia, veræ aut fucatæ sapientiæ indoles, libertalis etiam & angusta, & quicquid in rebus publicis privatisque potissimum eminet, per horum affectuum fortunam generi humano dividitur. Ex hac autem contemplatione animorum, justa quædam virtutibus & vitiis merces accedit: Nisi enim curiosè in hæc Naturæ penetralia spectemus, sæpe se turbulentum ingenium pro forti atque læto ostentabit: tardus animus, aut inanis, debitum maturæ gravitati aut eloquentiæ suæ pretiū inveniet: vicissimque jacebit incognita virtus, quam sæpe prima fronte quædam vitiorum opinio, aut imago, infra justî decoris fastigium premit.

Sed ingenium, ut plurimum multo recessu abditum, non utique potest sine longæ prudentiæ sedulitate deprehendi. Ideoque qui ex primis indiciis de hominum moribus ac indole judicare non verentur, ipsi se in longissimos errores plerumque impediunt. Certe, ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine, cui torvi oculi exerrant, dimicandum sit: (quia quo ictum destinet, de-

Alexis,

flexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici potest:) ita cum illis acturus, qui suum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio proisus dissimulant, debet longa severaque disceptatione à se ipso quid de illis sentiendum sit exigere; ne, si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, æstimet, etiam omnium primus suæ sententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago sæpe inexpertos decipit.

Quam multos truci vultu, ipsoque supercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos si propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humanissimos esse non dubites? Alios ipso corporis motu, mensuraque suspensi vestigii, se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, vel natura, vel innocenti consuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larva instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus, præter corpus in simulacrum virtutis effectum, nihil quod ames invenias: Nunc quietæ lenitatis specimen quam vultu exhibent, tristissima iracundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium subest; denique, velut insidiis, interdum vitia collocantur sub earum virtutum levi bractea à quibus potissimum divertunt.

Hæc autem tam immensa ac perplexa animorum cognitio non potest præceptis definiti, neque aliter quæri, quam ejusmodi hominis

longo usu, qui tam sua prudentia, quam erroribus in ista arte promoverit.

Illud verò cavendum est, ne ex una virtute, vitiove, de indole atque animo universe sententiam feras. Multi enim adeo felici ad disciplinarum aliquam ingenio nati sunt, ut, quamdiu in illa versantur, nulla prudentiæ atque industriæ signa desint: In ceteris autem rebus inepti insulsi que, ne bonæ quidem mentis vestigia unquam prodant. Aliis suus dumtaxat natus ita additur, ut in reliqua vita sapientissimi, in una tamen parte aut studio videantur delirare. Nec ex ipsa quidem confortii, & convictus suavitate, aut elegantia, de ingenio aut sapientia judicandum. Sæpe enim in quotidianæ vitæ consuetudine minus offendunt angustæ indolis homines, quam quos magnitudo Naturæ lætioris laxavit: Dum hi scilicet sibi diffisi timide custodiam sui agunt, vel æterno studio hos publicos mores (nempe ad majora non idonei) consecrantur: illi autem capaciorem ingenio aut hæc vulgaria minus curant, aut admittunt etiam vitia non raro virtutem stipantia.

Sed nec satis est hos Naturæ impetus vestigare, animos mortaliū in diversa destinantis. Adhuc aliquid ultra est quo ingenia perficiantur, aut mutantur: nimirum fors vivendi, squalorve, vel dignitas, in quam casu aut virtute unusquisque pervenit. Quot enim ad ingenium rectum ac mite geniti, vitio nimis felicitatis ipsi suam indolem amiserunt? Quot mentiū læta sublimitas, &, si Fortuna fueret,

in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut Fortunæ iniquitate premitur, suæ præstantiæ oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quamdiu in Academicarum spatii inter tamam & centones pro virtute dicebat, nactus tyrannidem statim cum viliori pallio etiam Philosophiam excussit. Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuetus, cum destinaretur ad Sidoniorum regnum, optavit, ut qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pati posset. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex conditione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos simplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPUT XIII.

Diversos affectus esse, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rursus Regum qui successione jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

Populi qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine servitutis abhorreant, tamen sinceram libertatem non habent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi se tradant, vim publicam, quam
toti

toti genti inesse gloriatur, in paucissimis hominibus adoratur. Adeo illic etiam, ubi omnes regnare existimes, magna pars servit; arcana rerum lege ita nexus & seriem universi dispensante; ut, ad divinitatis imaginem, unius capitis nervis multa membra temperentur. Paulo illustrius in Optimatum imperio elucet hæc dominandi vis, utique paucosamans; maxime autem in regno, ubi omnia unus potest. Illa autem potentia magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse imperavit, non in illorum gratiam qui ad hoc fastigium legerentur, instituta est, sed in eorum qui parerent. Itaque vel Regum libidine ad voluptatem & ambitum suæ dignitatis utilitatem corrumpente, vel ignoratione populi sua commoda non semper capientis, Regium nomen sæpe in variis regionibus ingenti clade eversum est, ac deinde restitutum. Respublicæ, quotquot olim viguerunt, primum Reges habuere; quibus expulsis, & per veræ libertatis imperitiam, devotis, successit aut cæcæ popularitatis imperium, aut permixta Proceribus potentia, id est, multiplex, pro unico quod expulerant, regnum. Ac ut membra, quæ violentia de naturali sede dimovit, non nisi per violentiam in articulos suos redeunt, ita provinciæ, quæ hoc modo ab optimo genere gubernationis diverterant, prius errorem multis cladibus expiarunt, quam antiquæ, & à se projectæ, rectitudini redderentur. Quippe in illis Rebus publicis cives multo ambitu provecti, sive armis suum nomen inelytum

fe-

fecerant, siue plebis errore nimis amplis aut diuturnis magistratibus assueverant, sæpe occupatæ Reipublicæ vires ad se traxere, Regesque se dixere. Sed necessaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, scelere quæsitum imperium adeo fædaverunt, ut pejus plerique populi de Regibus inde sentirent, nomenque Tyranni, quod olim insigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inspecturus, quos Regibus Fortuna sui fastigii suspirat, non sub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diversæ ad idem fastigium viæ non unam omnibus mentem injiciunt: seque longe aliis consiliis regere solent; qui novas habenas in rudem adhuc ejusmodi imperii populum moliuntur, quam qui jam assuefactis gentibus, tuto, & per ipsarum vota regnant. Rursus alius sensus est hominis sceptrum per suffragia adepti (ut in Pannonibus, Sarmatisque fit, & ipso nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hæreditate imperandi. Nova regna, nec constantia populorum nec adhuc vetustate inolita, Principes suspicionibus assidue perurunt. Adulari illi ultimæ sorti, timere Magnates, maxime cum timeri se putant: reputare assidue, nondum constitutas res sub ipso Fortunæ motu posse quam condi tam facile everti! Neque modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatæ tyrannidis nefas pro-
vexit, sed & quibus insuetæ regio nomini, atq;

imperio, gentes bono jure traduntur. Aerio-
 r tamen in Tyrannos hic pavor; quod si ve Rem-
 publicam opprēsserint, vindices libertatis O-
 primates timeant, (quos antea sibi pares a gre
 servite non dubitant) si ve in regnum in vale-
 rint, iis expulsis quibus illud debebatur, popu-
 lum in vereres dominos prōnum, assiduæ co-
 gitationis molestia sibi fingant. Itaque nec
 amicis satis fidi sunt, quod, ad notitiam con-
 siliorum admoti, sciant quoque, à quo late-
 re sua tyrannis peti possit, & lædi; & fidem
 in nemine expectant, quam ipsi violarint. Pa-
 lam tamen, & ex composito, subornata bene-
 volentiæ materia, integritatis famam, amo-
 risque in Rempublicam ambiunt. In egenos
 liberalitatis effusæ. Ultiores vitiorum quorum
 ipsi exemplum fecerant; legum denique opti-
 marum, onerumque publicorum, ad civita-
 tum ornamenta, vel auctores, vel vindices.
 Ita præsentem invidiam, & apud posteros in-
 famiam, amolitur. Hoc modo Tyrannus
 ut plurimum fortis suæ, non ingenii, vitio
 peccat, aut necessitate probus est. Illius a-
 nimus, immodice austerus; & blandus in-
 tuitus, erectus ad omnia, præsertim quæ for-
 midat; sinceræ voluptatis ignarus, cujus spe
 diducitur; vano decore atroces molestias per-
 mulcens, velut fucō, & ipse sibi imponens,
 At justus Rex, seu comitiis, seu sorte nascen-
 di, admotus imperio, ipsa majestatis con-
 scientia elatus, minus in ignobiles metus, aut
 scelestæ remedia, demitti consuevit: etiam si
 turbulentum forte tempus, & populi nanci-
 scitur

scitur insaniam, ceteraque quæ Tyrannus semper timet. Et hi quidem qui suffragio debent fortunam Principatus in sua familia non hæsuram, adhuc aliquo modo privati, nempe qua eos posterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui suum jam à majoribus regnū etiam nepotibus adorant. Itaque illas curas, quæ populo debentur, privatis suorum affectibus impendunt excusabili pietate, modo parita mens se utrumque respiciat, ita cognationis memor, ne obliviscantur & regni. Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc pretio & adulatione emenda suffragia, tunc omittenda vis, & veluti supercilium majestatis. Ita ferviet per occultam sollicitudinem animus, nis ipsi à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has suæ familiæ curas sæpe perit absumpta eorum sedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant; Nonnunquam & in pejora rapti suos mores corruerunt, veteris odii aut æmulationis memoriam exercentes: cum scilicet quos iniquos ante experti sint, quorum prona ad regnum suffragia non habuerint, ex animo minus delent; novaque potentia, & seipsam nondum capiens, in ultionem intumescit.

Quod si nulla ex his ægritudine laborant, illos tamen ut plurimum sollicitat magna ac memorabilia audendi cupiditas; ut peringentes illas res sibi suisque temporibus apud posteros nobilitatem dent. Tam hi autem

impetus incommodi publicis rebus, quam utiles esse possunt. Nam ut in pomis baccisque, coacta, & præter assueti temporis legem maturitas, insoleantia quidem rei jucunda est; cæterum ipsæ arbores, medicamine, aut admoto æstu præcipientes maturitatis tempus, hoc edito spectaculo marcescunt: ita publicis rebus, & præsertim gravioribus quidam ordo dictus est, quem qui perverunt, salutem provinciarum videntur enecate. Nihilominus Reges; qui per comitia id nomen adepti sunt, dum æterni nominis ambitione flagrant; aut temere externam militiam, aut intra patriæ viscera novas res esse molitos omni ætati conspexeris: ex sua audacia, & periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam æstimantes. Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Batorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur. Extat sententia illius, efficax ad tanti animi imaginem: Efficiam vero, dicebat, ut intelligat Orbis quam præstet Rex suæ virtutis merito in tantum fastigium à volentibus provectus, iis Regibus quos invitis populis jus successionis obtrudit.

Reges autem, in quos verissime hoc summæ majestatis nomen cadit, perpetuam potentiam quam à parentibus acceperunt in stirpem transmissuri, jam non suffragiis populorum obnoxii à quibus olim omnia habuere, longe alieno genio videntur ad regnandum instituti. Sed hanc mentem illorum, se ipsam uni Numini debentem, explorete, fortassis sacrilegæ sapientiæ esset, neq; fas nobis deprehen-

dere
bis
m
Qu
pue
assu
sub
rant
ros:
tis p
gun
tes:
patr
offi
anim
min
con
exp
ditu
dedu
que
taliu
cau
plon
ctur
sacri
spic
tas e
cum
duc
effe
men

dere

dere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, ac præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curiosi, an sit utilius Reges à puero in scepra venire; & huic magnitudini affluere, tanquam simul secum natæ, quam sub paterno cognatove imperio adolescere, tantæ demum fortunæ hæreditatem adituros: Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obsequium, frangat mollitie Regum animos tam securo potestate, luxuriantes: an potius ille amor civibus Regem, veluti patrem familias carissimorum domesticorum officii conciliet: Denique si averfis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum post victoriam Princeps odio contemptuque grassaturus videatur; an vero experta pericula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alternam placendi solitudinem deductura sint: Utrinque argumenta exempla que non deerunt, quæ (per vicissitudines mortalium rerum) quamquam sub iisdem sæpe causis non eosdem tamen exitus sortita sunt.

Sed frustra est hæc Numinis consilia explorare. Sit à curiosis cogitationibus intactum Regum culmen, ac, ut arcana in sacris vetustatis, non nisi ad adorationem suspiciatur. Nam optare bonos Principes pietas est, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipsi se regant, quam ducentibus fati permittant, (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa constituunt) omnis ars atque prudentia

ria inspicientium in eorum genium, & de illo conicientium, sapissime fallit.

Primus ab hoc summo fastigio gradus est Optimatum, tam horum in quos divisus Regni curis Principes acquiescunt, quam eorum qui summa dulcique amicitia eorumdem Principum animis inhærent. Per utrosque, veluti ostia fluminum ad ingens pelagus pertinentia, vota civium spesque feruntur. At ipsi diversis rationibus ad magna producti, ne iisdem quidem studiis nituntur. Illis igitur qui flore ætatis, vel generis sorte, aut vivendi discendique comitate, se eximie Principibus commendarunt, institutus ad placendum animus esse solet; quem scilicet propriis affectibus negatum, domini ingenio comparant. Mirum quidem, artisque plenissimum hoc genus servitutis, vilem demissumque animum interdum adumbrans, nunc procax liberumque ingenium. Interdum voluptatem consecrari, jocos ludisque incumbere, fœcundissimi laboris instar est. Etiam supercilio in dominos uti, & pene regnare (modica tamen nec longa contumacia) Principes haud raro accendit, quam amare volentes tam amari. Quippe Proceres in tam altum lubricumque producti, si Dominum mollis animi esse cognoverint, nec earumdem voluptatum consuetudinem ferentis, parce suos aspectus, jocosque, aut quicquid in ipsis illi placet, indulgent; ita dispensante prudentia, ut amor sæpe, & per intervalla, incitatus, nec fastidium sui faciat, nec torpore aut oblivione deleatur. Quod si

Pria-

Princeps facilis quidem sit in diversos affectus amicosque transire, sed quocumque se applicet, ut brevi, ita cæca & vehementi amicitia incumbat; qui ab eo amantur, memores inundari se altissimo æstu, sed in suum Oceanum stata mutatione redituro, quam avidissimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim lassare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam, nisi tempestantia celebritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutili veterno consenescit.

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perdiri, illi suavitati, qua ad amandum impelluntur, consilium quoque addunt. Nam hæc vera, & si meritis, perpetua benevolentia, ut nunquã omnia, ita semper aliquid poterit; nec tam spolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu, scilicet in proventum reditura. Igitur ejusmodi Dominis gratiosi Optimates dare se totos solent, nec unquam in amando majestatem dediscentes mitigare obsequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde usurpare; sæpius meminisse, hos esse Principes, quam se amicos. Iis autem ut est prima & assidua cura, locum quem propitiis gratiis obrinuerunt semper insistere; ita proxima sollicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magistratus: Ut, si à tanto apice excidant, saltem felix pristinae potentia monumentum ad reliquæ vitæ securitatem duret. Qui verò vel suorum immemores, vel Fortunæ confisi, illas opes, & tam splendidae amicitiae

quæstum nihil parcente luxu aut incuria consumunt, dignissimos putes qui intempestivum tandem ludum, egena senectute, inutili poenitentia damnent.

Est & caurio Proceribus illis ingens, & quæ sæpe negligentes pervertit; non se Domino anteferre, in rebus utique quibus ipse excellere aut credit, aut contendit. Subtilitatis gloriam amat, eloquentiæ, fortitudinis, venatiæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur concedere etiam qui sentit se victorem: ne Princeps in æmulationem exardeat, quæ amicitiam extinguere solet, & præterea pervicacibus odiis fœde sævire. Sæpe enim non leni modestaque ambitione, ac nec pro materia, occupatus Principum animus, ejusmodi gloriæ cupiditatibus incumbit, doletque à palma excidere. Nec est aliud, quo certius sibi dominorum animos purpurati isti parent, quam si eos mirari assimulent; sed cum arte, & quæ fidem inveniat. Non enim iisdem adulationibus omnes patent. Ut quisque Principum aut sibi maxime virtutis est conscius, aut vana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest; tot omnium votis ad placendum laudandumque coëuntibus, expugnantibusque verecundiam de se magna credendi. Nec minor ars extorquenda benevolentia, est amoris simulatio, quædam Venere insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. Adhuc vivit, adhuc tantæ Fortunæ præmiis incumbit, qui incipientem domini caritatem ejusmodi casu felici-

felicissime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere, febriculæ horrore tentabatur: ipse tristi perculsoque, ut videbatur, vultu, tota nocte insomnis astitit. Sive ars, sive pietas fuit, ita domini animum permulfit, ut nemo deinde gratiosior haberetur.

Nec dixeris ejusmodi felicitatis arbitrium (qua tot veluti rivalibus summas illas amicitias ambientibus, pauci quidam suis votis potiuntur) uni Fortunæ credi. Nam ut illa sua sponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate destituti de tanto fastigio solent excidere: Ut quidem Fortunæ interdum est, ad hæc culmina quos placet subvehere: plerumque autem prudentiæ, in ea felicitate positos posse servare. Ideo autem formidolosior res est hoc gradu prolabi, quia ad tantæ amicitiae sacramentum admissi, vix possint ab eo vestigio nisi in odium, aut certe fastidium, recidere. Non tam quippe aboleri amor solet, quam contrariis affectibus marcescere.

Hi verò Optimates, per quos Princeps præcipua momenta Reipublicæ procurat, quibus externas res, atque civiles credens, in arcanis consiliis potissimum fidem habet, dignitatis suæ nervos longe solent in alios concentus temperare: scilicet ad se sic trahere, ac propemodum suas facere, altas illas, & salutis omnium curas, ut non tam Republica egeant, quam suis officiis deinde Republica. Hoc autem assequuntur, assiduo in hæc negotia

studio, cæterorumque, ac nonnunquam ipsorum Principum, ingeniis ab intima illarum rerum cognitione, quam maxime possunt, exclusis. Nam tunc quidem tutissime omnia possunt, cum Principes suarum rerum ignorantia & credulitate in ipsos laborant. Sed ignari suæ famæ veras voces non sæpius quam ipsi Reges exaudiunt. Non peculatus, non superbiæ invidiam, non cætera facinora, si quorum infamia graves sunt, licet publica indignatione jactata, ante de suis penetralibus emanasse cognoscunt, quam ipso pondere obruti, simul se esse invilos, & castigari intelligant. Vultus ipsis ut plurimum ad gravitatem compositi; non promiscui accessus, brevialloquia, rædii que aut majestatis specie vibrantia. Inter hos pauci, nec negotiis confusos, nec marcentes superbiæ vultus servant: digni hi quidem laude; sed nec cæteri accusandi, qui mores ex dignitate instituunt, & fortunæ suæ accedunt. Quippe necessaria quoque interdum est sublimis hæc majestas, & de populi commercio excedens, in illis utique hominibus per quos Reges præcipua suæ potestatis momenta exequuntur: cum maxime hæc aditus loquendique ambitiosa difficultas reverentiâ conciliet, quo freno cohibentur vulgi animi, aut timere assueti aut spernere. Sed & illa stricta frontis asperitas, siue fastus est, siue justæ potentia indicium, indulgeri facillime illis potest, qui in tot curarum præmium hoc honoris potissimum ac reverentiæ specimen habent. Etiâ perpetua negotiorum serie & fastidio attri-

attriti, non utiq; possunt eosdem semper vultus, nil mutata aut afflicta serenitate, obtinere.

Quid, si illa potentia, simulque iuvandi ac fallendi solertia, in impias mentes inciderit, ac dum se suaque respiciunt, publicæ interim salutis oblitæ? tunc, licet in suis flagitiis virtutē solertissime adumbrent, tanquam rei domesticæ negligentes, & unum Principem, remque communem, videantur respicere: interim autem negotia co flectant, unde potissimum suæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit? Si impeditis Principis rebus plurimum possunt, dum eas omni diligentia videntur exsolvere, novis nodis colligabunt, & veluti superfusa caligine imbuent. Quod si in placida utcumque Republica securius regnant, tunc etiam necessario oderint motus, sinentque sui temporis pacem in occulta malorum semina adulescere, & nepotes fortasse perditura. Quæ denique Reges suffragiis ad sceptum vocatos, hos quoque Optimates, cupiditates torquent: subita utrimque potentia, nec ut plurimum in sobolem transitura.

Quis eos igitur non miretur, qui in hac immensa potentia tam facile tantoque præmio, si vellent, peccaturi, tenere vestigium tamen possunt, rectæque virtutis meminisse? quales in generis humani subsidium aliquot omnino ad hanc orchestram subvehuntur, in se rigidi, candidaque & innocente gloria omnē ambitum Reipublicæ donantes: Sed nec ejusmodi viros illa probitas ab invidia præstare tutos solet. Nam ab ipso dignitatū lubrico (cum

dumtaxat pauci satis fortes in sistunt) vitioque sociorum, sæpe eorum virtus infesta est: Neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus abire, in quam potest meritissimo sæpe iudicio; nunquam autem sine suspitione, grassari.

Fructus porro tam ambitiosæ dignitatis eximius, quod tuti, & extra teli iactum positi, cæterorum in se invidiam contemplantur, iis quoque ad se colendum coactis, quos sciunt non aliter quam à maligno pectore, & æmulationem celante, imaginem benevolentix extorquere. Nam hæc admirationi conjuncta invidia, & in solam felicitatem exerta, nescio quo sensu ambitiosæ voluptatis solet hos ipsos quos petit permulcere: Quippe eos magnitudinis suæ, admonens, & humilitatis cæterorum.

Est & eorum alia, sed multo præstantior, in gerenda Republica prærogativa, posse magnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris angustia aut aliæ difficultates premunt, propitiam manum dare, & veluti adesse Naturæ imploranti. Quod ut illi facere est decorum, ita nec impune possunt omittere, scilicet vel tacita indignatione bonorum castigati, vel assidua exprobrantis virtutis imagine apud se hanc culpam lucentes: Cum enim hoc ipso attolli meruerint, quod aut sint, aut credantur, primæ illius & prudentis industriæ viri; quid morantur suam sortem agnoscere, & ingenii similitudine junctos cognata caritate com-

complecti? Nec ignorant qui ii sint, aut unde petendi. Nam ut omnium animalium oculi, nisi cæcitate damnati sint, sui generis consortes & vident & agnoscunt; ita animi caligine exuti, in ingentis iudicii felicitatē diffusi, suæ sublimitatis socios non dubia contemplatione deprehendunt. At nec dicant se multitudinem huiusmodi ingeniorum premi. Is omnibus neq; se, neq; rem publicā sufficere posse. Bene consultū generi humano, si tanta præstantiū animorum messis esset, ut, distributis inter illos rerum publicarum negotiis, superessent adhuc vacui aliquot superfluo & inutili munere à Numine Orbi donati. Multo parcius cum felicitate hominum actum; rarumque in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuiusque incubuerit, excultum disciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, se ipsos quidem primum, quasi illius genii participes, cōmendant, rum Reipublicæ nervos addunt, nūquam pulcrius quam à sapientibus gubernatæ. Sane ut artium, quæcumque eminent, famā, multitudo artificum, & imperitia sæpe affixit, plerisque ad ea, quæ promittunt, rudibus, sed vanum modo nomen quo commendentur quarentibus: Ita sapientiæ gloriam, arque scientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Musis aut prudentia loquuti, corruerunt. Sed incumbit summis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere.

veram autem industriam, imperitorum præ-
judicio non obrutam, à justissimis præmiis
non arcere.

CAPUT XIV.

*De studiis Aulicorum. De diversis generibus &
affectibus egenorum; itemque divitum.*

PRÆTER hæc duo genera Optimatum, jam
propitia Fortuna felicium, ingens est in
Regiis multitudo; novi atque patricii, omnis
census ætatisque homines, illic opes, famam,
amicitias, quærentes. Et hæc quidem Principum
domus, licet ad speciem publicæ hilaritatis
luxusque compositæ, nunc choreis exultantes,
nunc ad mutationem ludi venatico
sudore confusæ: plenæ honoribus, omni vestimentorum
pompa & epularum spectabiles:
singulis, qui in eis agunt, magnificentiæ specie
adornatis, & plerumque suam sortem supergressa
luxurie: Tamen diligentius intuenti videbuntur
nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissimū
negociationis genus exerceant. Quot artibus quotque molestiis
constet hæc vita, quot curas simulatio miserimæ
frontis obducat, ne ii quidem satis dixerint,
qui diu suos ambitus illis malis luerunt. Neque
ullus in hoc freto portum meretur, nisi qui adeo
intelligat sibi curam laboremque assiduum esse
debere, ut hæc ipsa, quæ in ejusmodi vira (ut solet)
molli jucunditate blandiuntur, in severos usus flectat, & semper in
illis

illis deliciis inveniat industriæ curarumque materiam. Nam ut acerrimus quisque labor sæpe ad oblectationis dulcedinem mansuescit; (ut cum immodica venatio , aut studia plus justo pervigilia , acrem animum , nec habenas scientem , delectant :) ita ludus etiam omnis potest severiori intentione temperari , ut diver-
tat in justî laboris gravitatem. Igitur illa remis-
sio atque otia , quibus aularum luxus vibrat , non tenent eorum prudentiã , qui minus ege-
statem ambitumve expleverunt , ne , inter hæc fugitivæ felicitatis simulacra , obliviscantur , se felices nondum esse , omittantque Fortunam , quæ ut plurimum non se tradit , nisi in mercedem impigræ fortisque diligentia.

Quæris itaque , quo vultu aut quo more il-
las Sirenes excipiant , ne vel audita noceant , vel si ab iis rustice contemnantur , hos proscri-
bant tanquam intempestive Philosophos: Nō opus est truci vultu , barbarisque præceptis. Si ejus conditionis sunt , ætatis , habitus , ut per has pompas & lepiditatis nomina felicius cre-
dant emergere , tunc arte hanc magnificen-
tiæ speciem adgubernant , quæruntque comi-
tatis publicam famam , ad illum quoque luxū suam larvam inflectunt qui potissimū Principi placet. Sed nec egestis patrimonii longæ spei miseriae emere debent , nec frangere animū le-
nocinio tam lubrici motus , & voluptates imi-
tantis ; qui inter hæc assidue monendus est , se venationi non prædæ incumbere. Cæteri autē qui ad hanc deliciarū speciē non eadē fortuna invitantur , (seu corpore seu morib⁹ , aut generis sorte ,

forte, ad eam incommodis) illo errore se capi non sinunt, qui sæpe incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in Aulæ cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem otiosæ voluptatis luxuriam. Sciūt, alios & securiores aditus illic ad opes honoreque per ingeniosam virtutem aperiri. Quippe consciis hominibus suæ fortis, ac indolis, eique absque fuce aut superbia obsequentibus, multo certiores apud Principes reverentiam esse, quam ambitiose effingentibus mores, quos suo censui corporive Fortuna negaverit. Hanc igitur moderationem illi prudentes tenent, ut, qui ad istas illecebras, velut ad aliquam artem, coacti sunt, his utantur, non fruantur: quos verò Fortuna tam luxurioso sumptui non damnavit, has, si placet, ad sobriam voluptatem delibent, sed veluti in requiem curarum graviorum, magisque ut spectent, quam ut ipsi impleant scenam: his denique quibus jam facta res, sive sua sedulitate, sive majorum, fas est consecrari pares illas suo fastigio voluptares.

Neque mirum, si hic ad magna sint inepti, quos velut aliquo carmine attonuerit ignava & se unam contemplans luxuries; cum non alii magis vitæ, quam quæ in regis ducitur, necessaria esse soleat vigil quædam nihilque omittens sedulitas. Nam ut plantas arboreque exigua semina concipiunt, & modico saltu ingentes fluvios emetimus in fontibus: ita sæpe ad felicitatis incrementum in Aulis sufficiunt parva initia, & quæ oculos facillime lateant,

lateant, ludo aut odio intentos. Metellam jam imperantis Syllæ matrimonio conjunxit, quod theatrum pertransiens, & ad sedentis humerum leviter manu nixa, addiderit, velle se cum tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc jacenti Mario primos animos addidit fortuita Scipionis oratio, illum ad militaris scientiæ fastigium, velut aliquo varicinio, destinantis. Scivit enim audientium animos illo præjudicio sibi paratos acerrima diligentia servare, nascentisque illinc famæ magnitudinem implere. Adeo sæpe levi, subiroque susurro, admonemur commodi venti, qui, si audiamus, navem impellat ad vota supra spem ac penè invidiam sublimia. Illos juvit viro illustri occurrisse per soluta & incuriosa gaudia diffuso, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut sententiam aut jocum temporis invenisse: indicium fortitudinis vel industriæ temere elapsum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis sæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Est igitur in dignis hominibus, qui Regiam propitiis fati colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis spei, sed compositus, semperque in Fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, si quid illa etiam perplere annuerit. Sed nec expectant in otio, donec ultro illa felicitatis semina occurrant. Magnis artibus juvant fortunæ favere volentis industriam: quarum fortasse præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex his, quos
Prin-

Princeps ad gratiam primæ familiaritatis ad-
moverit. Nā & illa succrescendi ratio apertio-
ri invidiæ est subducta, & sæpissime regni opes
minus Regis quam suorum amicorum benefi-
cium fiunt. Sed sit ille cui se addicunt ejusmo-
di qui clientes publicis commodis possit attol-
lere. Privatas enim opes neque volent purpu-
rati effundere; nec, si velint, tanti ex illis rivulis
æstus exudent, quanti ex ipsorum Principū mari.

Ex his illum, quem sibi propitiaverint, no-
lint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam
ei graves sint vel ipso conspectu, quasi novam
subinde per preces molestiam allaturi; aut te-
mere, & in exiguis rebus favore consumpto
multum ipsi debeant (utpote ad preces innuē-
ti) parumque Fortunæ. In fabulis quoque vi-
demus illius prudentiæ expressam imaginem,
Neptunus Theseo filio tria optare indulserat:
saxeraturque summa religione deorum in iis
compotem voti fore. At ille bis experta jam
numinis fide, cum restaret ultimum munus,
adeo non prodegit certum nec rediturum be-
neficium, ut inter Plutonis vincula, cæloque
Pirithoo, non invocaret Patrem ad promissæ
opis officium, timeretque (quasi aliquid ulte-
rius morte esset) tanto pretio salutē redimere.

Est & alius in Regiis labor multa utilitate
spectabilis: versatilem animum in diversa com-
ponere; & motus affectusque, quicumque ju-
vabunt, saltem in speciem, induere posse: quod
vix tamen commode ullus unquā perfecerit,
absque sedula austeraque diligentia, aut sum-
mo in suas cupiditates imperio. Ea arte multis
homi-

hominibus parra res, atque decus: sive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; sive in Principum familiaribus, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, sed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt: quos sæpe varios ingenio diversis obsequiis mitigabis.

Hæc & similia anxie diligentie studia sunt illorum quos spes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis; ceterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cæcitatibus malo juvenis inconsulta aspernatur, & sæpe parentum indigna laboribus, à quorum opulenta modestia luxurioso & mox egeno ambitu divertit. Illis pulcrum ipsum Regiæ nomen, & in proceribus numerari credo, maxime quia hæc prima libertas est à scholis aut magistrorum supercilio exeuntium; neque desunt, qui hos novitios ad inexperta vitia propellant. Quod si illos perfunctorio Principis nutu, aut verborum comitate, beari contigerit, tunc vero solutis superbo gaudio articulis pene labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ testes habuerint, vix se tenentibus oculis perlustrare. Sed maxime lasciviæ ludorumque famam amant, quasi in nobilitatis, & quidem jam virilis, indicium. Nec pro sua se fortuna, sed ex Magnatum sumptu, regunt. Ita cursum supra se euntium æmulati, nec vestigiis tantis pares exhausto spiritu deficiunt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni questus in Principes ab his ipsis qui peccarunt: quasi suorum omnium ingenii sapientiam possint infundere, debeatve sacræ ærarium, & per hoc

Res-

Respublica, tantæ libidinantium infaniæ pœnas dare. Sunt non in Regiis modo, sed in omni genere vitæ, diversa quam divitum tam egenorum ingenia: Egenos autem putem, non modo quos inopia ad vestium ciborumque miserabiles curas adegerit, sed quibuscumque opes defunt ad illam quam institerint vitam, & à cujus claritate, nisi pudenda confessione paupertatis, non possint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doloribus gemunt, & queri de iniquitate suæ sortis, quam excusare aut tegere eã, malunt. Ita magno calamitatis solatio, palam possint fortunã objurgare, fugiuntque majus inopia malum, simulare divitias. Etiam assuescere incommodis suis possunt, professique laboribus remediũ quærere in ægritudine quam non tegunt. Et hi quidem sunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egestatem erubescere jure possint: Vel (quod vitiiis penè annumerem) iniquitate Fortunæ velut verberare domiti, nec spirare altius ausi: Vel denique pulcro rerum humanarum contemptu; nequaquam eam sortem indignati, in quam à fati collocantur, & magna regere idonei, & in parvis non dejecti.

Est aliud egentium genus contumaci Spartanæque patientia ietus Fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curisque divulsos, læti vultus imagine obducunt; visi quoque sibi felices, si hoc aliis videantur. Ita ad suarum miseriarum silentiũ obstinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica solliciti fama, nec de domesticorum voce securi, quibus hæc privata vul-

vulnera magis patent, & interdum ferenda sunt. Qui ex illis inopibus in vicino opem vident, & certa (quod interdum ad obfessarum urbium pertinaciam sat est) auxilia, ubi aliquamdiu paupertatem ficta hilaritate contexerint, non modo non simulandæ superbix, sed ingentis virtutis conscii, dignique sunt in quorum auxilium felicitas festinet. Hi vero qui in sua paupertate, perpetui supplicii imaginem quidem vident, vix aliqua expectatione Fortunæ spem saltem subvehente, possunt tamen in hunc modum suas opes dispensare, ut inter domestica mala semper ad hanc publicam divitiarum larvam sufficiant, miseratione profus digni, illum ambitum, quem tot angustiis emunt, certe absque invidia habent. Sunt denique, quos, tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanem & suis rebus imparem magnificentiam, tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis supplicium subest, & amentia sua dignum, neque est alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare matura confessione tuarum fortunarum, quas dum sumptu non diu suffecturo vis à populo summas credi, in perpetuum sic affligis, ne vel possint in mediocribus deinde consistere: Hic Magnatum juvenumque præcipue error est, in paternas succedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, & nescientibus frugalitatem, vel supra rem fortunamque majorum ex profusis divitiis quærentium famam.

Iis animus longa tæbe inquietus, & sæpe ab ea quam præfert, magnitudine excidens: quippe vix illa humilitas, ac nonnunquam fraudis genus, in quod non se secreto dimiserint; si inde intercipi nummi possint, quos postea publice per turbinem inconsultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculosius, quam aliquid publicum illis ingeniis credere, omni pretio redimentibus inopiæ moram, quam anxia, sed pœnitentiam abnuente, sui erroris notitia semper expectant.

Nec pauciora sunt in opulentorum sorte quam egenorum discrimina. Quidam scilicet in cumularas à majoribus opes nascuntur. Sensim alios divitiæ attollunt, docentque paulatim esse felices. Horum utriusque nec se mirari solent, nec immodice exultare, scilicet per ipsam consuetudinem penè fracto quòdidianæ læritiæ sensu, quæ & nunquam nimia est, ubi per gradus expirat & assurgit. Sunt denique qui repente prodigentis felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cœlum è terra emetiti. Et hi, in assueta dulcedine sui quoque obliti, deducuntur in superbum sortis illius de qua exiere contemptum.

Nuper fuit ut ejusmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & visâ res quæ referatur digna, quoniam ex unius pictura plurimorum imagines possunt effingi.

Adolescentes duos eorumdem Scholarum commercium non vulgari necessitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ Scholæ, amorisque
exor.

exordium. Exactis temporibus quæ in ejus-
 modi ætate literis dantur, recessit in patriam
 Mella, arctis primùm fœderibus in æternitatẽ
 amicitix cum Cœpione compositis. Nec viri-
 lia deinde studia huic adolescentix animum
 mutaverant. Crebris literis, invicemque ar-
 cana prodeutibus, veteris amicitix consuetu-
 dinem alebant. Interim Cœpionem inopinata
 hæreditas in altiorem extulit sortem. Et Mel-
 la in Cœpionis patriam quibusdam negotiis
 vocatus est. Quem ut Cœpio adventasse audi-
 vit, non tam amicitix memor, sed testem
 felicitatis habiturus, haud mora visere prope-
 ravit. Mellæ sincerus amorerat, nec paribus
 machinis expugnatus à Fortuna. Fit igitur bo-
 na fide obvius Cœpioni, amplexumque salvere
 multum jubet, & cætera quæ post lōgi temp-
 oris absentia primo impetu amici meminerunt.
 At Cœpio tardos oculos graviter ad gubernans,
 arguta quoque voce, tanquam diducere time-
 ret compositi oris formam, penè ocepit mo-
 dulari. Invitatus in triclinium succedere, ad
 quod, ut in modicæ fortunæ domibus solet,
 utcumq; angusti grad^o ducebant, Quid tu, in-
 quit, Mella, in carcerẽ me an thalamum rapis?
 Offenderat Mellam tam contumax majestas
 Cœpionis, sed ne ex adverso quoque peccaret,
 se in conducto habitare respondit: Limen, gra-
 dus, triclinia, a devenis tã toleranda locari, quã
 utenda In cubiculũ pervenerant, cum Cœpio
 in lectũ negligenter procubuit, frontemq; per-
 mulcens, iterum incommodos ædium gradus
 rustica urbanitate derisit: elicitque indigna-
 tionem

tionem Mellæ, quam tamen (veluti Cœpio-
niannueret) alio risu texit. At ille ubi cubiculi
cultum circumactis oculis, tanquam perfun-
ctoriâ gravitate, lustravit, convertit ad ipsam
Mellam vultus, visisque ocreis, Equum vero,
inquit, habes, an potius equos? Is quidem est
pretium qui à vobis advehuntur, nec aliis
pernicius fugam cervorum in nemoribus meis
premo. Abnuente Mella sibi patrios equos
esse; quippe a vectos quidem à se, sed nescio
qua tabe sub inassueto cœlo interiisse: Cur
igitur, refert, ocreas geris? Mella contemp-
ptim, has sibi in hiemem esse quæsitas. Hic
Cœpio: Rheda autem, quam sub primo li-
minis tecto vidi, scis cuius sit? Cum suam
Mella assereret, At tibi (ait Cœpio) negabas
equos esse. Patrios negavi mihi esse, inquit
Mella. Sed me putas tantæ ubi compira pe-
ditem posse obire? Germanicis ad rhedam e-
quis utor. Bigæ ne, subjicit Cœpio, an qua-
drigæ rhedam hanc trahunt? Jam fastidium
indignationi accesserat. Sed voluit Mella in
totum huic scenæ sufficere. Itaque placide,
se bigis vehi, dixit: nam quadrigas illis bea-
tis, qualis erat Cœpio, relinquere. Dic autem,
inquit Cœpio, Regi tuo sæpe ades? quis agi
tibi modus? num habes tui juris oppidanos?
Ad hæc Mella penè professore risu, nihil aliud
quam se majorum fortunas ita regere, ne aut
illis dedecori, aut exitio posteris vivat. Ite-
rum qui annui census essent, importuna sedu-
litate rogatus, dixit hos sibi, & interdum ami-
cis, sufficere. Hinc se divitias potissimum
me.

metiri. Sed cum obrui tot quæstionibus tæderet, tandem onus respondendi in cupidissimæ Cæpionem rejecit, cœpitque rogare quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, cum de equorum numero, & quâ esset in Aula gratiosus. Nec ille de se moderatior, quam in alios prudens. Sed præcipue de studiis Aulæ egit. Procerum multos ineptissimum genus esse: Hos se non multum operosa calliditate tenere: alios suæ fortitudinis gloria capi: jam bis enina descendisse in arenam: alios gratia qua apud Principem valeret adductos, quicquid in eis est in amicitia prætium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba nisi à furioso posse effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatē, verso, instare acrius cœpit, & sponte ruentē, per insanas quæstiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito, cum Cæpio, tanquam acri subeunte memoria, exclamat: At quam putas ingens esse ferarum desiderium canibus meis; Nam hos vetui in silvam me absente produci. Accipitres quidem jam opportune cessant, abeuntibus hac anni tempestate, & in successionem renascentibus, pennis. Nec interposita mora. Sed jam flectit in vesperum dies, inquit; Papæ! me jam diu Principi adesse oportuit; habeo objurgatorem desidia, quod in hoc lucis protraxerim absentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam incubuit, invitatumque domum, fastu ad blanditiem accommodato, rogavit, fidissimæ amicitia & favere

cupienti, salte si quid opus haberet, postulare
do ne deesset. Experturū beneficio, nihil pol-
licitationibus suis integrius esse. Hic fuit col-
loquii finis, quod attonitus Mella, impense
subitas divitias devovit, si cogere ad hunc
modum insanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur
obnoxii, non ii tantum quorum sapientiam
subitis muneribus Fortuna obruit, sed & qui
militares disciplinas in præcipuam partem
gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum
animi, & vel in castris eruditi, vel inter hos
qui castrensibus vitiis ipsam pacem impuunt,
nihil credunt præstantius quam timeri; fidem
autem facere de se quoque dicentes, insulse
arbitrantur. Inde jactationis audacia, rumorque
verborum, quasi omnium gratiam & crude-
litatem à ferro suo impetraturus. Hinc Pyr-
gopolinices, hinc Thraso, instituti in vete-
rum scenis, in documentum ferociæ, plus tor-
mento verborum, quam inter vera belli dis-
crimina vibrantea. Sed in senibus præcipue,
& quidem Ducibus, securius, & majori ve-
nia, hic procedit; factis illis ad gloriam ani-
mis, sed nonnunquam inconsulta vanitate
errantibus.

CAPUT XV.

De Magistratibus. De causarum Patronis.

AB Aularum Principumque fastigio stacim
prima est Magistratum dignitas, quibus
fortu-

Fortunæ litigantium sunt commissæ, fontiumque ultio, & quæ munera jam in iudiciis numerus candidatorum, & quærendæ pecuniæ causa, in varia nomina exegit. Hi plerumque, vel nihil dissimulata emptione, in hos gradus ascendunt; vel, ubi hæc mercatura de publico arcetur, privata, & sæpe rigidiore cum Proceribus pactione, illic quoque, qui Rempublicâ vendant, inveniunt Tanto, & sæpe immodico sumptu proVectos, palam est ambitionis studiis, aut spe prædæ attingeri. Nam duntaxat Reipublicæ velle prodesse cara illa & patrimonium destruentefollicitudine, non istius seculi virtus est; & nec forte, post Curios aut Fabricios, quærenda. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob suam pulcritudinem colitur, sed unaquæque suis præmiis conciliatur hominibus, ideo hæc bonorum opumve in Magistratibus libido facile ferri potest, modo contenti publico & veluti permissio more peccandi, sinceris deinde animis in munus quod emerint incumbant.

Cæterum, ut ab illo quod ineunt iugo, moderari subjectis gentibus possunt, & si placet, illudere: Ita nisi maturis ingeniis, & quæ non pro solo tribunali sapere possint, cupiditates castigant, ne ipsi quidem ludibria aut convitia effugiunt. Sed hæc recta, & maxime in absentes egesta, Palam enim adulantium verbis sollicitantur in superbiam, sui que inanem fiduciam; tot litigantium turbis, multo cultu, sed non diu duraturo, illis propitiantibus:

cum nemo in discrimen fortunarum vocatus, supplicare iudicibus dubiter, & vel torvos asperosque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis gestu, tanquam cibo aliquo satiare. Jam olim illam artem Roma monstravit, cum reos, sordentibus togis, neglectuque comarum viliores, iudicum pedibus reverentia metusque affunderet. Sed ejusmodi supplicum cœtus, in quemcumque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conspectum possunt consistere, hanc timidam placendi larvam ponunt; & quas adhibuere blanditiâs, interdum nec modico risu inter suos recensent, etiamque illorum quibus adhibebantur credulitatem. Iudices enim succedentium clientum agminibus semper pleni, se haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant; omnesque revera suo fastigio concedere arbitrantur, qui sibi composita humilitate eorum animos parant. Illos iudices dico, quorum ambitio nostri seculi moribus & callidioris vitæ peritia destituta est; sive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari assveti, hic habere cultores & decipi; sive angustiis aut inanibus animis ad facilitatem facti sint; ut pro se dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari risu jactantur, si, tanquam suæ sortis puderet, in militares animos ad sermones erumpant, si in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæterasque voluptates consecantur, togarum & tribunalium majestati non concessas: Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt

(nam
ventu
Sec
quam
minis
ria fid
aut lit
tes, ip
facile
pejus
indul
bus ne
per ho
excusa
bicum
non d
micis

Qu
runt d
public
quam
facino
rum se
mode
excusa
ducta
veluti
cere.
miser
dunt
gente
renni
dam n

(nam & sæpè ad has dignitates subvehitur) iuventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infestum, quam cum Magistratus, iudicesque, obliti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipsis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, ultra perniciēs Rempublicam pejus infestet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent: quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Judicis animū impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita assuesactum, ut excusatis specie amicitiaē sceleribus, postea ubicumque odium aut spes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro se ausus, quod amicis primum indulsit.

Quod si acriter divitiis incumbunt, si quarunt de populi malis opes, tunc omnino Rempublicæ corpus sub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel suæ cupiditati, vel amicorum servire. Sed est lentior pestis, aut, si mavis; modesta crudelitas, & jam ipsa consuetudine excusata, longis scilicet nodis impedire productas in forum suum causas, & infinito, ac veluti religioso ordine, ad exitum sero producere. His artibus regnum suum producunt in miseros; & vastandos uberius ministris suis tradunt; patronosque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miseriis saginatur, perennipastu implent. Quis ferat & quorundam malas artes? Judicia, quæ ipsi vendere palam

palam timent, sub aliis sectorib⁹ prostituunt:
 Ministros suæ domi, à memoria, à scriptiorib⁹
 habent: qui dilgerere, qui servare relata ita in
 scriptis disceptantiū argumenta & instrumēta
 litium solent. Hos autem ad tam ambitiosam
 servitutem non ante admittunt, quam ingenti,
 & perlicitationem crescente, pecunia ser-
 vire meruerint. O ludibrio habitas fortunas
 miserorum, qui se tribunalibus credunt! Mi-
 nistraturos iudicibus non operam suam loca-
 re, sed & magni emere, in familiam & ad ser-
 vilia officia illic admitti, quid est aliud quam
 veniam scelerum comparare, ut furtivis inde
 prædis grassentur in supplices, venditisque suf-
 fragiis, & libellis vel relatis, vel obrutis, ipsi
 domino, aut æquitati aufint imponere? Mul-
 tis tamen Magistratum candidæ mentes, po-
 tiorque tam avaris artibus sanctitas & iusti
 honores, mercesque quam leges constituunt.
 Graves illi, & intra Fortunæ suæ magnitu-
 dinem modeste compositi; neque hoc magis
 adulario implorantium opem, quam iustitiæ
 & famæ pietas laudibus implet. Si vero hos
 Magistratum cœtus, non ex singulorum
 motibus, sed ex totius collegii gravitate æsti-
 mes, mirum quantam sui reverentiam sta-
 tim infundant; ut in eorum conspectum ad-
 missus, omnino sentias, Cynæ verbis di-
 gnos, qui in Romanorum Senatu quot con-
 venerant Patres tot se Regibus circumfidei
 dixit. Sed hæc tamen tanta majestas longe
 gratiori spectaculo hos mulcebit, qui forensi
 negotio vacui, nihil ex iudiciis aut spera-
 buat

bunt aut metuent, ac veluti in portu confeder-
 sint, mare procellis æstuosum, hosque Ne-
 prunos omnem fluctum suo nutu temperan-
 tes, intuebuntur, Carthagine Romaque in
 fœdus compositis, Regi Numidarum Mas-
 nissæ, qui & ipse Romanam amicitiam cole-
 bar, cum Pœnis dissidium fuit. Jam in castris
 utrimque exercitus erat, dictus etiam cer-
 tamini dies, cum Scipio minor, forte ad alia
 negotia in Africam missus, pervenit ad castra
 Masinissæ, tantique prælii spectaculum cepit.
 Tutæ illi res, quocumque se Fortuna inclinasset,
 Romani nominis majestate. Successit
 ergo in tumulum, viditque certantes: &
 impune licuit tot mortalium periculis frui.
 Et visæ res tam ambitiosæ voluptatis, ut
 negaret hanc ante se contigisse, nisi Jovi ab
 Ida, Neprunoque è Samothracia, extra aleam
 Græcorum & Trojanorum bella cernentibus.
 Idem in fori Judiciumque spectaculum conve-
 nire non dubites, quo scilicet vix quicquam
 jucundius, si non in discrimen adductus sis, ut
 nec preces admovere necesse sit nec timere.
 Nam & exultis (ut multi sunt) Judicium ani-
 mis potes interdum jucundissima familiarita-
 te misceri, aut horum in variis litibus sensus
 saltem, neque ineloquentem eruditionem per-
 cipere, ac de ipsis judicantibus ferre sententiã.
 Aut, si gratum est in tumultu fori esse, ipse dis-
 curfantium fremitus, vultusque diversi, hi ex-
 animati metu, spe alii exultantes, ita animam
 oculosque abripiunt, ut te utilissimam humanæ

dementiae scenam intueri existimes. Ac praecipue Patronorum calliditas (ubi eloquentia est in pretio) ostentatione scientiae & verborum pompa vibrans, sufficit ad lepidam nec omnino otiosam voluptatem; qua perfusus, tamen securis suspiriis ad aliena mala interdum ingemifces.

Quippe animus & fors ipsa Patronorum (ut genus humanum etiam sua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officiosae pietatis institutione divertit. Causas apud Judices orare, & vel nocentes accusare, vel adesse sordidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus summam rem in castris aut Senatù Respublica credebat, Non sapius in acie Pompejus, quam sub Judicibus, sterit: Primi que Cæsares, cum jam omnia possent, tam reis interdum advocacione malebant, quam summæ auctoritatis suffragio, adesse. Merces autem, praeter gloriam, magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflictæ deinde illius nobilitatis reftitudine, & Oratoribus jam operam nec occulte locantibus, leges primum rogarentur, quæ tam periculosam mercaturam infamia notaram arcerent; mox publico vitio hos quoque obices prorunte, saltem modum constituerent, certamq; pro mercenaria eloquentia pensionem. Jam insaniente Orbe, in immensum litibus auctis, gens illa quæ stuosa, etiamque populosissima, vix ferendo agendoque clientibus sufficit, suas exuvias ad certamen tradentibus.

Patronis caufarum, ut ubique unus spiritus,
ad

ad opes famamque properandi, ita pro conditione regionum sunt varia studia atque gradus, per quos destinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido genio percepras, quo ducebantur qui illas condiderunt, sed deflectas per innumeros anxiosque calliditatis articulos, in præcipuæ scientiæ partem habent. In iis aliquid invenire, quo eludi simplicitas possit bono jure utentium, gloriosissimum putatur. Apud plerosque populos illa jura obtinent, quæ Romani sibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam eæ leges, à peritis auctoribus sancitæ, robustam & variam eruditionem habent, ideo earum studiū non solum diffundere ingenia solet, per ardua ac molesta juris factique argumenta, sed & pulchra antiquarum rerum scientia imbuunt, quæ ad humanæ vitæ culturam pretiosa est, in foro saltem ad ostentationem valitura. In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientia, sed ex municipali, & nonnunquam barbaro gentium scito, jura descripta sunt, vix aliquid humanitatis ingrata Caufidicorum ars habet, &, nisi promitteret quæstum, iis quoque invisæ, qui studiosissime eam colunt. Ibi enim Patroni causarum ingenia non exercent per Romanæ Græcæque sapientiæ aut facundia venustatem, sed inhærentes aliquot vocibus, conceptasque rudibus verbis leges, nunc in cautionem, nunc in dolum, contemplati, vix unquam puriori scientia animos mitigant aut attollunt. Anglia, quæ Musas, & studia literarum, superbissimis Academiaturum rectis

exceptit, quæ opulenta hæreditate hæc scientiarum domicilia, velut in æternitatem eruditionis, ditavit, legum suarum studiosos, patronosque causarum, ideo non potest Latinæ eloquentiæ aut Philosophiæ humanitate adornare, quia in iis legibus nullū Romani juris inest aut peritæ antiquitatis vestigium. Gallico sermone conceptæ sunt, prisco illo, & quem in antiquissimis auctoribus aut negligimus aut ridemus. Si quid scriptum est verbis in hodiernos usus durantibus, hoc ipsum imposito dumtaxat accentu, & pronuncian di errore, suum fecerunt. In hanc artem institutis raro majoris scientiæ cura est, & ut plurimum nec Latini sermonis elementa perdiscunt. Satis ad advocacionis rudimentum putatur, priscos illos codices legere posse, & loquendo corrumpere: Ita initiati adolescentes in collegiis ejusmodi argutiarum agunt, multoque tempore, proventurorum colloquiis, & usu, edocentur: nam nec modico ætatis dispendio tam laboriosa ars, & tot diffusa ingeniis, constat. Non in ea regione certior ad divitias via est. Quippe Anglia ab externis quieta terroribus, seipsam contentionibus fori, haut multum impari cladi, permisit: At cum præterea eximii magistratus in præmium illius scientiæ destinentur, nil mirum est ingenuos adolescentes ejus studio capi, adeo ut nulla sit patriciorū gens, quæ non cognationis jure à quo in litibus sublevetur, in veniat. Ejusmodi Advocatis, vestis est in specimen suæ artis, ad pedes pertinens, tota margine, quantum in conspectum prodit,

gen-

gent
 subfi
 nec c
 etian
 gam.
 G
 causa
 mine
 lic qu
 Alios
 natos
 ribus
 miscu
 torpo
 ope a
 pris so
 de dif
 stratu
 dito n
 habere
 docem
 merca
 gnitar
 nis ag
 tem, c
 advoc
 nati su
 nefas
 Qui v
 primu
 virtute
 plissim
 homin

gentilis cuniculi pelle suffulta. Haec & domi
 subsidium, & ornamentum publice habent,
 nec dubitant in publicum ocreati procedere,
 etiam calcaribus verberantem pulsantibus to-
 gam.

Gallia aliis virtutibus, vitiisque, suarum
 causarum oratores instituit. In Academiis no-
 mine Jurisprudentiæ aliquamdiu degunt. Il-
 lic quidam literis propitio genio incumbunt.
 Alios putes in veterum, aut immodestiam
 natos. Utrisque (proh tempora!) inde abeun-
 tibus idem honos, eorundem titulorum pro-
 miscua merces. Qui enim inutili lascivia aut
 torpore lufere, nihil minus modicæ pecuniæ
 ope ad munus advocacionis perveniunt: em-
 ptis scilicet Jurisperitorum suffragiis, quibus,
 de discipulorum eruditione testantibus, Magi-
 stratus & Judices credunt. Jam olim ita tra-
 dito more, ut is honor ejusmodi testimoniis
 haberetur, nondum eruditorum & quidem jura
 docentium animis ad facilem & promiscuam
 mercaturam prostantibus. Et hi immerita di-
 gnitate sublati, in ignobilibus deinde colo-
 niis agunt, & inter parem animorum cæcita-
 tem, obscuro tribunali ad miseram clientum
 advocacionem sufficiunt; vel si inter divitias
 nati sunt, paternis opibus statim excepti, pro-
 nefas! & in Magistratum quoque excrefcunt.
 Qui verò lætum ingenium Jurisprudentia
 primum, mox eloquentia perfecere, ii sua
 virtute totum ordinem Patronorum in am-
 plissimam laudem attollunt. Vix in aliis
 hominibus tam sincera humanitatis studia,

Tanta cura aut tam felix literarum; adeo ut simplicitatem Musarum (quas austeri, rudesve Philosophi, p̄nè rusticas extra hominum consortium tonent) erudiisse videantur ad civiles vitæ astus, & deductas de suorum montium secretis, veræ luci apravisse. Quidam tamen ex illis nimix eloquentiæ studio peccant, & juventutis stimulis, aut gloriæ ferventes, à commisso patrocínio desectunt. Judicum quippe & auditorum auribus ad voluptatem servire adeo curant, ut, ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem: &, quod Poëta olim risit, dicturi de capillis, ament ab Hannibalicis ordini furoribus, lustrumque Cannarum, & rubentem Romano sanguine Aufidum memorare. Alii exercitis per fallendi consuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocínium fidem, malo innocentix exercent. Ita obruere veritatis indicia, ita magna specie inanes induere umbras, & plus juris in foro, suo ingenio quam legibus facere. Documentum tam publici mali; Nullæ lites, nulla in iudicium vocata flagitia, quæ non Patronum inveniant; modo sit advocati pretium, cui tanquam omnis patriæ caritatem vincenti obsequium nunquam deest.

CAPUT XVI.

*De divinarum scientiarum peritis: deque
Præfectis Religionum.*

ELudant ut volent majestatem Scientiæ,
per contemptum atq; jocos, quidam barbaris

baris aut incultis ingeniis horrentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum existiment, qui Musas omnes, ut viles ineptasque refugerit; certe nihilominus sub ictu literarum per omnia penè regnantium haud raro res eorum sunt, & in judiciis (quæ utique ex præscripto scientiæ regi debent) tremere solent suæ audaciæ & stirpis obliti. Sed & alia præterea, majorque vis, eruditionem toti generi mortalium præfecit: Religionum scilicet & Sacrorum procuratio, quæ excultis inter studia literarum ingeniis creditur, & plerisque hominum animis vere imperat; cæteros, necessaria simulatione impietatem regentes, non minus in obsequium sui tenet. Nec tam ulla demissa, seu paupertatis, seu ignobilitatis fortuna est, quæ arcere hominem à celebritate famæ possit, qui supra probitatis aut nequitiae vulgus semet religionis specie atque argumento extulerit. Et ne usu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere existimes; quam facile inermium hominum, & inter solos valentium libros, nomina percensibus, qui hoc seculo sub angustis compositi tectis, & de religione certantes, hos ipsos scilicet superbos Musarum contemptores inter se commiserunt: Principibus, populisque velut signum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum consumptis acerbitatis seminibus (ut videretur) nostris malis in totum contenta est?

Nulla igitur utilior animorum inspectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici

tempestate ad religionum clavum sedent. Et
 hos optime in varias classes distinxeris. Qui-
 dam, veluti duces, novis sacris initium faciunt,
 sive veram sapientiam habent, sive ambitioso
 errore præcipites. Ita ille qui ab Ægypto Ju-
 dæos remeantes acceptis à cælo legibus com-
 posuit. Ita postea Sanctus ille terrarum ac fide-
 rum Auctor, qui hominibus sponte annume-
 ratus, nostro generi sua morte ad vitam iter
 sanxit. Et (quoniam non hic tantum probi-
 tatem, sed & Fortunam, quâlis in humanis re-
 bus ludit, describimus) proh nefas ! ita ille
 qui Arabas primum & Syros, postea quic-
 quid ab India ad Hellespontum jacet, & nunc
 inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines,
 suo scelere amplexus, Lybiam quoque, penè
 quanto ambitu circumfusa maria extendit, sa-
 crilega superstitione corrumpit. Et hos quidem,
 quos vera & cœlestia auspicia ad eam legum
 ferendarum majestatem deducunt, nobis haut
 licet nisi ad fidem aut adorationem suspicere.
 Cæteris, qui nomine cœlestium in re tanta
 abuti non verentur populisque imponere, eum
 animum esse necesse est, qui nec ipsis suis le-
 gibus, nec omnino de divinis quidquam cre-
 dat, non virtutibus parcat, non flagitia, nisi
 ad speciem forte, refugiat : Id quidem potissi-
 mum curans, ut sibi venerationem concilieret,
 legesque, quas condidit, ad libidinem vel super-
 stitionem suæ gentis inflectat. Neque (ut in
 aliis sceleribus interdum fit) qui sic peccant,
 decipi ipsi possunt, & vel suæ sententiæ, vel
 rerum

serum amore quæ in quæstione versantur, cæcari, sed suæ improbitatis conscii, se impios, & pestes mortalium non ignorant; maxime cum, ad persuadendum populo insolentiam tam seriæ novitatis, sit subtilis ingenii exerta procacitas: Sed & mentiri multa oporteat; Visum scilicet, vel auditum sibi Numen, communicata cum illo consilia, & quæ cætera pestiferi nugatores laborant astruere. Sed hæc non omnium seculorum labes est: pauci enim, neque semper cum successu, ad tanti flagitii audaciam proVecti sunt. Est aliud hominum genus, longeque frequentius, profrentium abire à patris sacris, neque aliquid novi afferre; sed tantum errores, humano vitio, & præter auctorum mentem, in Religionem illapsos, purioribus documentis velle excindere. Et his quidem magnifica species probitatis, in geniorum reverentia, (nam qui tantam rem nisi industrii subtilesque audeant) denique ipsa novandi, & à cæteris dissentendi cupiditas, penè semper sequacium hominum turbam invenit. Ejusmodi interpretum lites Ottomanorum gentem multo acerbius diversitate superstitionis, quam æmulatione imperii, in Persas incenderunt. Sed quid interest quo potissimum modo pereant illi populi, qui, quamcumque elegerint suæ legis semitam, errabunt? Nos ipsos in lucem, quæ hominibus una est, missos, quis non maxime indignetur his eruditorum discordiis tam funesta perniciæ posse rapi? Quippe sedecim secula, quibus nostræ

Reli-

Religiones vigerunt, plus centum ingenia
 peperere, novandi studio, & nostris deinde
 malis insignia; quorum quidem exitus ut
 nunquam excusum, (quippe nimiae pertina-
 ciae vitio à justo & qualem exorsi videbantur
 modestia aberrantes) ita primos impetus odise
 non utique semper licet. Nam & opes, &
 veterus, ortique securitas, saepe solutam apud
 nostrorum aliquot disciplinam impotenti su-
 perbia & aliis plerisque vitiis obruerunt; &
 inde tam indignatio peritorum excanduit;
 quam specie pietatis dissimulata inquieto-
 rum hominum superbia exarsit. Quidam
 enim justis doloribus victi detonuerunt.
 Alii seculi vitia tacito ambitu amovere:
 quippe occasionem suis questibus & succes-
 sioni praebitura. Utrisque idem initium esse
 solet. Parce primum neque multa exagitant,
 votis quoque & exhortatione optimorum
 provecti; nec tam videntur irasci quam mo-
 nere, & gemitibus dolorem profiteri. Sed
 ubi ad factionis magnitudinem processerunt,
 tunc & ipsi lacessere inimicos impunius, & ut-
 rimque partium studia aemulatione accendi.
 Tunc vero nec tantae celebritatis Fortunam
 satis regunt, nec in vestigiis haerent, per
 quae antea ire ad pulcherrimum facinus vide-
 bantur. Sed majori supercilio assurgentes,
 plura in adversariis & atrocius damnant. Si-
 ve quo suum nomen illi sectae quam effinxe-
 rint, miserima ambitione relinquunt: sive
 quod olim, agitarum tantae defectionis con-
 silium nisi sensum prodere non sunt ausi; vel
 deni-

denique odio in illos incitati , qui prima, & adhuc sancta illorum consilia , nimis acri & intempestivo certamine exceperunt. Ita multos piis initiis in hanc emendandi provinciam ingressos, deinde superbia, vel æmulationis acerbitas prædidit.

Sunt denique, quibus vera fortisque sapientia mentem dedit ea vitia insectandi, quæ nescio quam ipsis religionis umbram faciunt, culpa Mystarum. Iis tam casto impetu à modestia non aberrantibus, sublimis fortisque indoles esse debet, & , quod rarum est, nihil pro se, sed pro publicis commodis laborare; Contumelias, inimicitias, maledictis, nec in odia rapi, nec à cœptis abstinere: Eximium profus munus, arduæque virtutis. Raro enim, qui ab iis sic carpuatur, deesse suis vitiis videas, aut æquo animo pati censores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel, quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant, conanturque hos ipsos monitores, licet intra justii officii pieratem compositos, apud populum perpetrati sacrilegii opinione evertere.

Cæterum, ut nascentium Religionum ritus, suorum Auctorum industrià & genio nuntur: ita postquam à populo probatæ sunt, Præfectos suos habent, per quos rite dispensentur: à Hos aliæque gentes diversis nominibus insigniunt: non Pontifices, Præsulesque & cæteris in eum sensum vocabulis appellamus. Servandarum religionum non alius utilior

lior illo regimine modus: qui etiam à cœlesti
 præscripto est. Ex iis qui eruditæ & laboriosæ
 virtutis sunt, re ipsa Sacrorum incolumitatem
 sustinent; improbi, saltem specie & virtute di-
 gnitatis. Munus quondam laboris plenissimū,
 &, dum publicæ leges nostra sacra vetabant,
 etiam in extremum periculi excurrens: mox
 domita extinctaque inimicorum sævitia, con-
 gestæ passim opes in tanti officii reveren-
 tiam, penè causam reverentiæ extinxerunt.
 Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa
 divina humanis opibus atque officiis, tantum
 onus vergere in terram cœpit, eorum vitio
 quibus in hac utrarumque rerum mixtura tel-
 lus potior cœlo fuit. Triste afflictæ probita-
 tis argumentum est, quod tanti laboris cura-
 rumque provinciã, quæ olim ministros qua-
 rebat, jam multo ambitu sibi deposcunt ho-
 mines nihil minus quam de pietate & labori-
 bus cogitantes. Ita hæc eximia cœlestisque
 dignitas plerumque suis ipsa opibus & orna-
 mentis concedit; Et animum ad hæc munera
 applicate, est ut plurimum in splendida illu-
 strisque opulentia cupiditatem incumbere.
 Tum potiti tam ambitiosi nominis, illas gazas
 in humanitatem hospitii, & spem egenorū
 collatas, permittunt privatæ lascivix, nunc
 ciani picturarum studio, nunc cumulatīs va-
 riorum artificum laboribus, indigne ludenti.
 Nam has opes prodigenter per pejora scelera
 nequitiam, modesti doloris verecundia omi-
 tit. Cujus autem dementiæ putes, non mo-
 do

do tantorum facinorum audaciam habere, sed & sæpe, quantum peccent, ignorare? Habent quippe præscriptas ad Numen sibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium; sanctas has quidem, neque illis omitterendas; sed tantillo penso defuncti, credunt se nihil cœlitibus debere, opesque suarum insularum bono jure sibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor; quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite absolvi. Quod si suas delicias hac saluberrima cogitatione distinguerent, se in specula positos, dicique pastores; si quæ ovium sua ignavia in prædam concesserint, in extremam sui perniciem hoc futurum; fortasse interdum devoverent illam ipsam, qua exultant, otii lasciviæque licentiam.

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia marcescunt. Nonnulli de voluptatum sumptu detrahunt quod in literatos collocant, ipsi quoque literas brevi imperu, tædiumque non ferente, vel in speciem saltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis imperu evincente ignaviam. Sed & ipsi in nulla re magis eruditione utuntur, quam asserendis illius, qua potiuntur, dignitatis prærogativis. In infinitam sui libertatem argumenta inveniunt, facitque dissimulata cupiditas eloquentes. Eo modo videntur unum cœlum intueri, unius causam agere, tunc etiam à terra viz recedunt.

Qui

Qui verò hæc mala eluctatis; in dignam suo fastigio mentem consurgunt, & publico splendore, ad commodum populi, decusque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejusmodi defunt) illi nec sui ordinis libertatem sustinent violare, nec extorquere alienam: quantum possint, quantumque debeant, sollicita contemplatione conjungunt. Et hi demum sunt ad prisce sanctitatis imaginem facti, iisdem curis, vivendique ratione, quæ prisca temporibus opes meruit quibus hodie perfuatur. Absit omnis invidia: hi demum sunt antiquitatis beneficiis & nostra veneratione dignissimi.

Populus Antistitum voce, ut est eorum exiguus numerus, non satis semper potest de cœlestibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingensturba, & ubique divinarum scientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum sapientia, ei quam profitentur scientiæ insistant. Cæteros verius dixeris pro factionibus suis quam veritate depugnare; adeo torrentis animi æstu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis sanctitatem possint populo commendare; amantque pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur sententias asserturi, pulcre, & cum laude decipere credunt, etiamsi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint esse veram. De adversariis porro dicturi, vix sincere illorum sententiam produnt, sed deflexam in odium, & penè de sensu auctoris

excun.

exeuntem. Vesana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut, à quibus disfidere inceperint, in omnibus divertant: & hoc solent in pietate numerare. Tum quasi nihil probe aut astruere ii homines possint aut carpere, qui semel erraverunt, nefas quoque existimant, ejusmodi adversariorum judicio proditos in se naves agnoscere, & salubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando, quæ non posse defendi satis constat, iniquissimo præjudicio onerant justam in ceteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes sunt; & affectus, qui divinarum rerum peritos exercent, sæpe cadunt in cæteras Musarum disciplinas: maxime illa consuetudo literarias lites, ac penè odia, agitandi. Jurisconsultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum descenderunt, nostro sibi seculo scuticam flagellumque minantium. Abiit in sectas Medicina, magis etiam pervicaces. quod illis non in gloriam tantum fama, sed & inopes quærat, & vix unquam ludicrum aut ad solam voluptatem in ea arte certamen sit, ægris quodcumque isti male senserint immerita calamitate luentibus. Ceterum omnium literatorum genus in duas rite classes distinxeris. Quarum illa sit hominum multa quidem eruditione felicium, sed qui præterea civilibus disciplinis imbuti, incuriosam scholasticorum morum vilitatem effugerint. Alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetustatis rudera quam

quàm cum suo seculo viventes, ut plurimum
 foris inepti, & domesticis fordibus viles. Ne-
 que etiam aliam elegantiam aut noverunt,
 aut curant, quam illam solitariam, qua à
 Musis ad contemplationem accepta frui quã
 uti magis possunt. Et hos tamen maxima
 utilitate colueris, si scias ab hac cruda infor-
 mique arena exprimere aurum, & nitere
 illo ipso ornamento, quod in iis, ve-
 lut multo pulvere obrutum,
 lucem amisit,

F I N I S.

I N-

rimum
es. Ne-
verunt,
qua à
ui quã
maxima
infor-
nitere
ve-

N-

3
3
3

P

Ab
Ac

Ad

Ad
Ab

Ad

Ad

I N D E X

Præcipuarum Rerum & Verborum, quæ præcedenti libello continentur.

A.

- Abdolonymi Sidonii Regis votum. p. 155
Achmet Turcarum Imperator Græciam subjugavit. p. 102
Adolescens literas exosus amore in illarum studium concitatur. V. *Amor*.
Adolescentia, idonea jam deliciis ætas. p. 7
Ab Adolescentia jam sua quemque natura in certa studia abripit. p. 8. quijam maturam sobriamque vim fortitur, certe languore inutili ante primam senectutem marcebit. p. 9
Adolescentiæ ratio. p. 7. *segg.* anni ad subitanea in mortalibus aptissimi. p. 9, interdum ingrata senectutis consilia. p. 9.
In Adolescentibus, etiam in ipsa incuria quædam eminet industria. p. 8
Advocati, V. *Iurisperiti*.

):(

Æta.

I N D E X

- Ætates hominum quatuor. *Per totum cap. I.*
 Singularum ratio. V. *speciales earum gra-*
du.
- Africæ aditus rarior. p. 23. Casus sub Barbaris
 imperiis. p. 22
- Alepo. p. 106
- Alepenfis Præles successorem subtilissimo ve-
 neno tollit. d. p. 106.
- Ambitus Magistratum ; à quibus pervicax
 licitatio egentium virtutes excludit p. 31.
Conf. Honor.
- America à Columbo inventa. p. 82. quâ
 moribus culta, ab Hispanis arctè tenerur.
 p. 23. quâ barbara, advenas plerumque
 pro hostibus ducit. p. 24
- Americani suis littoribus terrisque contenti.
 p. 24. Et rudes, & in flagitia callidi. *ibid.*
 Crudelitatem & perfidiam non rarò pro
 fortitudine & prudentia habent. *ibid.*
- Amicitia ardens. p. 151
- Amicitia habiles aut inhabiles. V. *Amor.*
- Amor p. 147. *seqq* Commendatur p. 147. &
 148. Curetiam in ipsis initiis excuti non
 possit. p. 148. Pertinax affectus, nec nisi
 tempore submoveri potest. p. 150. In in-
 noxiæ etiam ætatis pueros (p. 148.) quin
 & in disparem sexum cadit. p. 150. *seq.*
 Juniores ad eximia non rarò excitat : Ex-
 emplo Adolescentis cujusdam scholastici
 literas prius exosi. p. 148. *seq.* Amori aut
 odio magis obnoxii. p. 135. *seq.*
- Amurathes Turca. p. 102
- Angli, graves animis & suæ gentis admirato-
 res.

RERUM ET VERBORUM.

res. p. 41. à Gallicæ humanitatis pompa
 recedentes & c. p. 75. (*Conf. Italia.*) Legum
 & consuetudinum tenaces. p. 43. In Phi-
 losophia, Mathesi & Cosmographicis cu-
 riosi & varii. p. 43. *seq.* In Numinis cul-
 tu vehementiores. p. 44. Disputationibus
 de Religione acrius incumbunt. *ibid.* Rei
 maritimæ studiosi. p. 41. In castris & na-
 vibus milites strenui. Arcani ingenii, &
 Neustriae originis habitum referentis. p. 43.
 Erga Nobilitatem reverentes. p. 40. In-
 ter Anglos peregrinis cautio. p. 45. *seq.*
 Angli Saxones. p. 37
 Anglia. p. 37. Aëre clementi, & agro fertili.
 p. 38. Lauro etiam, croco & rore marino
 dives. *ibid.* Pecore omnis generis abun-
 dans; à lupis libera. p. 37. & 38. Sectis &
 privatis superstitionibus obnoxia. p. 44.
 45. Peraliquot arates transmarinum mi-
 litem non vidit; nec facile bella consene-
 scere sinit. p. 38. & 39. In Anglia pecora
 sub dio subsistunt. p. 37. 38. Nullum ve-
 getigal, præter loca unde naves in exteras
 plagas solvunt. p. 40. Circa debitores &
 Creditores quid obtineat. p. 41
 Angliæ Leges; Consuetudines, & Consulta
 Prudentum. p. 43. [Illæ Gallica lingua ve-
 tustiore conscriptæ, d. p. 43. & 170] Lex
 peculiaris, de agnoscenda prole. p. 43. Tri-
 bunalia hospitalia; & Magistratus peregrin-
 norum questibus faciles. p. 46. Patricii ad
 excipiendos peregrinos faciles. p. 47. Se-
 venioribus ut occurrendum. *ibid.* Comi-
 tes,

I N D E X

- tes, Duces, Marchiones, Episcopi, Domini dicuntur. p. 40. [Illorum successio diversimoda. *ibid.*] Artificia, & Artificum consuetudines. p. 39. Populus in otio ditescit. p. 39. Plebs tumida & fastidiosa *ibid.* & p. *seq.* In hospites ferox, p. 46. Rei etiam maximorum criminum, de equuleo ramen securi. p. 41
- Animalia, quo potissimum valeant, arcano impetu sentiunt, eoque uti amant. p. 122
- Animi; subtiliores & in acumen magis facti, p. 131. Fortes aut temerarii. p. 133. *seq.* Timidi p. 137. *seqq.* Superbi p. 141. Viles & sordidi, p. 142. Exerti; languentes. *ibid.* Læti & aperti. p. 143. Tecti aut reconditi, p. 144. Mobiles & inconstantes; & unde quidem tales. p. 145. *seq.* Amori obnoxii. p. 151. *Conf. Fortitudo, Audacia vel Temer. Timiditas, &c.* item *Homin.*
- Animorum cognitio immensa ac perplexa præceptis definiri non potest; longousu queritnr hominis, qui & prudentia & erroribus in hac arte promoverit. p. 153. Cognitionis illius utilitas. p. 152
- Anna filia Friderici II. Daniæ Regis, Jacobo Scotiæ Regi desponsata, cum Scotiam peteret, vi sortium veneficarum non semel in Norvegiam dejecta est.
- Aquitania, utut vasta, nec deserta tamen nec ingrata, p. 26. Pineta habet frequentia, *ibid.* Delectarum avium copioso etiam gaudet advolaru, *ibid.*
- Arbores Hiberniæ, V. *Hibern.* Harum inopia
in

RERUM ET VERBORUM.

in Scotia unde esse putetur. V. *Scotia*.

Argutiæ Scholarum. V. *Schol.*

Arragonia.

p. 82

Asiæ Africæque casus sub barbaris imperiis.

p. 22. *Conf.*

p. 102

Astus, altus quidam & sublimis. p. 127. 130

Athenion.

p. 155

Audacia quædam adulterina; qua militum

præfecti & Medici præcipue valent. p. 135.

seq. Modica & secura.

p. 121.

Augusti bellum Cantabricum. V. *Hispania*.

Aulæ. V. *Regia*.

Auri argentique frequentia sumptus & præcia

rerum ubivis conveniunt.

p. 50

Aurum in Galliam largo proventu devehitur.

p. 26

Austria

p. 56

B.

Baravi. p. 65. Eorum mores reip. genio conformes. *ibid. Conf. Ingenia.* Quibus artibus

maxime capiuntur. p. 68. *Conf. Belgæ; &*

Guilielmus Auriacus.

Belgæ, candidi. p. 65. Fraudes & ocium aver-

santes. p. 66. *seq.* Præ ceteris seduli; mercaturæ & artificiiis validè in cumbunt. p. 66.

potùs avidiores; & ex consuetudine vitio

huic pares. p. 65. Literis dediri; & aliquot

ingeniis insignes, acribus vulgò aut lepidis.

p. 67. Juventutem à teneris labori & artifi-

ficiis assuefaciunt. p. 66. *seq.* Libertatis speciem & vana paritatis indicia præ ipsa li-

bertate æstimant.

p. 68

Bel-

I N D E X

- Belgii pars sub nomine Germaniæ, p. 64.
 Ejus diversæ Provinciæ, earumque varia
 mutatio. *ibid.* & p. seq. | Pars singularem
 provinciam constituit. p. 65
- Bella Christiana, contra Turcam, à quibus po-
 tissimum impedita. p. 113. seq.
- Bellum Cantabr. V. Augusti. Galliæ; Bo-
num publicum. V. Galliæ.
- Bohemia. p. 57. Infelicibus de religione
 litibus in se conversa. *ibid.*
- Bonitas incauta. p. 43
- Britannia. p. 36. Insularum omnium toto or-
 be illustrior. *ibid.* Olim variè distributa;
 tandem sub uno Rege in unum Imperium
 coaluit. p. 37. p. 60. *Conf. Iacobus Britan-*
nicus. Verè Regnum. V. Galliæ. E Britannia
 devectorum legionum vulgaria incommo-
 da. p. 41. *Conf. Classis Elisab.* Britanniam
 formidabiles Ducum opes & Comites Pa-
 latini multis cladibus affecerunt, p. 60.
Conf. Scotia.
- Buda. V. *Solyman.*

C.

- Cædium & familiarum interitus levior oc-
 casio. p. 34
- Calliditas. V. *Astus.*
- Cambria s. Wallia; tandem Angliæ cessit.
p. 37
- Cantium & Wintonia olim vineta habuerunt.
p. 38

RERUM ET VERBORUM.

Carolus Burgund. p. 116

Carolus V. Imp. Mediolanum sibi asseruit.

p. 82.

Catonis Uticensis jam in pueritia se exerens
severitas. p. 6

Chinenses exterorum consortium fugiunt.

p. 23

Cimbrica Chersonesus 9. V. *Dania*.

Civilibus rebus neminem parem, nisi in ipsis
naturæ divitiis conceptum p. 128. *Conf.*

Ingenia.

Civitates Imperii Rom. V. *Imperii R.*

Clades à Barbaris. V. *Damna*.

Classis Elisabethæ Reginae ad Lusitaniæ lit-
tora, devictis etiã hostibus labefactata p. 41

Columbus, V. *Amer*.

Comitas.

p. 29

Constantinopolis, à Mahomete Imp. capta,
præcipuum regni Turc. caput. p. 102.

Consuetudo innocens.

p. 153

Cosmus Medicæus.

p. 132

Criminum exempla omnes in parem auda-
ciam trahere. p. 50. Necessitate temporum
frequens venia. *ibid.*

Cyri adhuc pueri emicans animus & regia
indoles. p. 6

D.

Dalmatæ. V. *Illyrici*.

Damna & clades à Barbaris; & nostra in illis
sordida & dissensio. p. 22. Eorum exag-
geratio; & nostrorum econtra exciratio;

);(4 excel-

I N D E X

- excellentium quondam in bello virorum,
suasu & sollicitatione subnixæ, p. 103. 112.
& seqq.
- Dani sincera fide p. 99. Germanos perpotan-
di studio superant. p. 98
- Dania; fons populorum plures quondam ter-
ras devastantium. p. 97. 98. Unde hic jam
forte exaruerit. p. 98
- Deliciarum adeo ignari Hiberni, ut mala non
sentiant. V. *Hibern.*
- Dignitas sterilis p. 31
- Dignitates professo pretio proponi, p. 31. *Conf.*
Honor.
- Disputandi studium quæ seculo fermè im-
mensum, p. 19. *Conf. Scient.*
- Duella olim in Magistratum arbitrio; hodie
auctis finibus ad privatorum libidinem
deserviunt. p. 34. Eorum origo, prætextus,
atrocitas. *ibid.* Specialis ratio in Gallia.
p. 35
- Dux quidam bellicus Francisci Regis Gall.
raræ timiditatis, raræ etiam prudentiæ mi-
litaris exemplum. p. 139

E.

- Echo. p. 122
- Eduardus Angliæ Rex. p. 114
- Eremitæ ac solitudinis timidum & periculofum
votum. p. 44
- Error unius, ceteris sæpe lubricum, quo te-
mete labantur. p. 19. Communis Regio-
NUM

RERUM ET VERBORUM.

num in inquilinis vel advenis V. *Regio-
num*,

F.

Fabii quondam religiosa & nimis timida fem-
rentia. p. 11

Facinora eadem dissimili eventu, à censoribus
suis quàm dissimilimè judicantur, p. 133.
seq. Conf. Fortitudo & Temer. item *Virtu-
tibus*.

Famæ desiderium ineptum. V. *Vanum*.

Favor gentis suæ. V. *Gentis*.

Favorinus Philosophus Adriani Imp. scienti-
am ex potestatis magnitudine metitus
est, p. 130

Ferdinandus Arragonius pulsus Gallis Nea-
polim obtinuit. V. *Neap.*

Ferdin. & Isabella Castiliæ, matrimonio suo
& regna junxerunt: Mauros ejecerunt p. 82
Numen & sacra rebus suis prætexere, ne-
potibus suis tradiderunt. p. 86

Fiducia sui. p. 130. 135

Fiscus è Candidatorum bonis crescens; non
eò criminandus. p. 31

Flandri, seu Hispanicæ ditionis Belgæ, p. 65.

In aliis cupiditatibus honorum avidi: blan-
dientibus faciles. p. 68. Temere aut vanè
amantes eodem impetu mutantur. *ibid.*

Eorū diversa & quasi gemina indoles, p. 67

Fortitudinis vera ratio. p. 135

Fortitudo sæpe ad eadem cogitur, ad quæ
temeritatem furor impellit. p. 134

I N D E X

- Fortitudo & Temeritas sibi invicem cognata, p. 133. *seq.* Iniquè ex solo eventu aliquando æstimantur. d. p. 133. *Conf. Facinora.*
- Franci; Trojanorum dicuntur reliquiæ. p. 25.
Devictis Gallis mixti. *ibid.*
- Frontis artificium. p. 29. Imago sæpe inexper-
tos deceptis. P. 143

G.

Galli ab Hispanis Apulia pulsi, p. 82. Fortissimi & armis strenui p. 24. 27. Equis ut plurimum additi. p. 26. 27. Ambitiosi, p. 29. 31. 34. Opes & ipsum sanguinem honoribus posthabent. p. 29. *Conf.* 31. Ad humanitatem, & cum senuerint prudentiam facti. p. 32. In crudelitate Italis remissiores, p. 75. Patriæ nimis memores, & diurnæ absentia impatientes, p. 27. Animum in hominibus, non patriam æstimant; nec in inquilinis vel advenis nascendi sortem puniunt, p. 28. Peregrinorum morum tolerantiores, p. 29. Ad mutuos congressus vanè proni; sanguinis etiam ac familiaritatis negligentes. p. 34. *seqq. Conf. Duella.* Dominantis admodum amantes & patientes: apud quos quippe verè regnatur; nec fas est, quantum Regi liceat, dubitare p. 27. Mercaturam non satis digne æstimant, p. 30. Urut humanissimi, in exteris tamen locis inter se ægre conveniunt; invidia hinc

RERUM ET VERBORUM.

hinc, inquietis & inhumanitatis infamiam
 apud imperitos incurrentes. p. 33. Patrii
 in suum aut patriæ damnum sæpissimè e-
 lati p. 29. magnitudinisavorum præpostere
 æmuli; quæ penè necessariis facinorib⁹ ali-
 quando corrumpitur p. 30. Mercaturam &
 artificia negligunt. 29. 30. Ad Nobilitatis
 gloriam suis comparandam novi homines
 maxime properant. p. 31. Plebeji in am-
 plioris fortunæ homines verè reverentes;
 superbiam tamen fastumque non ferunt.
 p. 29. Mercatores largiore jam fortuna
 potiti filios suos in aliam disciplinā trans-
 ferunt. p. 30. Viliores, vel è sordidissimis
 artibus, compendiosius ad divitias ten-
 dunt, quàm antiqua Nobilitate specta-
 biles. p. 31. Cum Gallis extero homini
 conversatio haut difficilis. p. 36

Gallia occidentalium regionum felicissima.
 p. 25. Græciæ Asiæque victoriis clara. p. 24
 Romanorum quondam terror. p. 24. 25. In
 varias ditiones moresque distincta. p. 24.
Conf. 25. Per partes saltem à Romanis do-
 mita. p. 25. Nullibi inculta. p. 26. Soli bo-
 nitate cum genio & indole incolarum cer-
 tat. p. 25. Hospitalis; quæ humanitatis
 templum aperire videatur. p. 28. 29. Vere
 Regnum p. 60. Pro suis finibus omnium
 provinciarum abundantissima, exterorum
 mercatorum comèrcia penè ad solam vo-
 luptatem excipit. p. 15. *Ejus* | Termini an-
 tiqui. p. 24. Situs; rei nauticæ maxime

I N D E X

- commodus. p. 26. Ager, ejusque fertilitas; divitiarum domesticarum, & advectarum. p. 25. *seq.*
- Galliarum penè nomen obtinet, quod in ea occupant Franci. p. 25. Bellum, nomine Boni *publici.*
- Gallica lingua vetustior. p. 43. Conf. *Anglia Leges.* Gallicarum Juventutis fervor & vanitates. p. 32
- Gallorum Comitas p. 29 35. *seq.* Virtutes variorum. p. 27. Vitia (p. 30, 32. *seq.*) Virtutibus ipsorum condonanda. p. 35. Animi elatio, p. 29. *seqq.* in quo potissimum eluceat. p. 30. 31. Corporis habitus & gestus; inque iis imitandis Vicinorum ridiculus error. p. 27. 28. Frequentes victoriarum, & quaedam vitia in contrarium. p. 27
- Generis humani præcipua custodia. V. *Humani.*
- Gentis suarum præceps favor. p. 22. Conf. *Ortus.*
- Germani fortissimi p. 61. Bello & paci pares. p. 58. Veri maturique judicii. *ibid.* Ad perennitatem laborum robusti. p. 57. Verecundi & parca libidinis. p. 58. Fraudis, perfidiae, & ingentium scelerum expertes. p. 56. 57. Candidi, (p. 56.) aliorum virtutes, facta & inventa nullo livore delibant. p. 58. Literas in multis locis colunt; docendi & scribendi avidi. p. 57. Aeris & ferri tract. peritissimi p. 58. Typographiarum inventum pulverisque nitrati sibi vendicant *ibid.* Peregrinationis & externorum motum avidi p. 57. Insuper quadam vi ad Principum suorum cultum

RERUM ET VERBORUM.

tum proni. 59. Magistratum, ut plurimū
 etiam circa religionem, observantes. p. 56.
 Unicuique hominum forti destinatos titulos
 & loquendi normam habent. p. 64. Pe-
 regrinos penè contumeliosos habent, & vix
 inolescere sinunt. p. 57. Eorum summa ur-
 banitas, & coëuntium prima amicitia.
 Germania. p. 53. Ingens regio. p. 22. & 62.
 Silvis, montibus, fluminibus, urbibus in-
 signis. p. 53. Ad Oceanum aut interioris,
 multum ejus genii retinens, quem antiqui
 scriptores notaverunt p. 54. Summo Im-
 perio & Aquila inclya, p. 58. Sub uno spi-
 ritu unoque Rectore, vel toti Europæ pars;
 & digna Romanæ fortunæ specie. p. 61. *E-
 jus* urbes, domus, hypocausta, fornaces
 p. 54. Conviviorum & imprimis porus lar-
 gitas. *ibid. seq.* Magistratus p. 56. Principes.
V. Imperii Pr. Nobilitas magnam & super-
 stitiosam generis sui curam habet. p. 64. In
 Germania magna dominantium varietas &
 numerus. p. 59. Capitalia judicia Dynastæ
 & Respubl. suo jure sæpe exercent. p. 62.
 Patricii Generis sincerum documentum,
 p. 64. *Conf. Imperium Rom.*
 Germanus & Gallus aliquando compotantes.
 p. 55.
 Guilielmus Auriacus: Belgicorum animorum
 penitissimus. p. 68
 Græciæ adhuc florentis mores artesque p. 17
 Græcorum Thracumque calamitas. p. 22.
Conf. Amurath.
 Grenovicum; cum vicina regione. p. 14.
 spe-

I N D E X.

spectabilis hic malorum navalium copia
ibid.

H.

Hiberni ex venatibus veloces. p. 52. Simpliciter veste imbrem & frigora tolerant: ab opidis cultuque remoti, miramur cujusvis aeris & cibi patientiam *ibid.* Domos fragiles ad altitudinem hominis excitant, sibi pecorique communes. *ibid.* Ocio & ignavia pertinaciter dediti. *ibid.* Soli, desidia amore ad bella durati, *ibid.* Nec in pace quidem, vel communiione Anglorum, vel æmulatione Hispanici moris fordes suas excutiunt. *ibid.* Deliciarum adeo ignari, ut nec mala sentiant. *ibid.* Ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur, acres, *ibid.* Nobilitatem magnopere jactant; nec artificia tanquam hanc maculantia exercent. *ibid.*

Hibernia; olim Jerna. p. 51. Navibus portuum occasione facilis; neque ex quorundam incolarum illuvie æstimanda. *ibid.* Animalium venenatorum impatiens, araneas quidem sed innoxias habet, *ibid.* Felicitate sua multos ex Anglia Scotiaque colonos invitat. *ibid.* Ejus Arbores exportatæ nullo situ vermes concipiunt; nec incuria araneas admittunt. *ibid.* Fertiles campi incolarum ignavia negliguntur. p. 52. Optimates ignava plebi longè dissimiles. *ibid.*

Hispani gentis fiducia. p. 83. In susceptas spes pertinaces, præcipuam virtutis partem credunt, malis & periculis non lassari. p. 80.

Conf.

RERUM ET VERBORUM.

Conf. 83. Nativum suum tumorem & virtutum & vitiorum fontem habent. p. 83. In ultima paupertate supercilium non omitunt; duabus historiis comprobantibus. p. 84. Fallunt quandoq; tantorum spirituum specie. *ibid.* Admodum frugales in suorum nummorum periculo; in alieno sumptu ad mensarum hilaritatem meliores. p. 83. 84. Literarum studia non satis egregie colunt: Graviora amplectuntur; Humaniora negligunt. p. 85. Extra Academias patri sermonis libros ut plurimum amant. p. 86. Reconditarum mentium; ad lenta consilia idonei, & longos agunt cuniculos. *ibid.* Arma & pacem ex suis temporibus æstimant: Opibus etiam animos subigunt. *ibid.* Ad parandam reverentiam cœlitum nomine uti, & specie sacrorum; admodum solenne habent; more à Ferdinando & Isabella accepto. *ibid.* Ad externos Principes Oratorum è monasterio deligunt; & quare? *ibid.* In magna hominum penuria vastum tamè & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut præfidiis tenent; & ærarii famam opulentia Indica nomine, & ingentibus insuper verbis caute sustentant. p. 87. Hispania. p. 80. *seqq.* Distinctis locis diversa & sibi dissimilis, d. p. 80. Oppida non habet frequentia; nec quidem in iis commeatum, ad hospitium usum. Ejus lingua p. 79. Casus & facinora varia; per diversa temporum & historiarum momenta: simulque status sui & qualitatis diversa ratio, p. 81. *seqq.* Bella

I N D E X

Bella varia inter varios; Pœnos, Romanos, Gothos, Vandalos, Mauros vel Saracenos; imprimis bellum Augusti Cantabricū. *ibid.* Conf. Pœni, Sagunt. Viriatus. Ferdin. &c. Historia ludicra, in confessu Principum Saxoniz. V. *Saxon.*

Hominem bene emi, qui salutatione constat. p. 69

Homines in libertatem nasci simulque servire, summæ est diversitatis, p. 16-17. Non modò diversos in corporibus habitus fortiti sunt; sed & animos multis simul rebus idoneos, 16. A Regionum quodam Spiritu patriæ suæ habitum induunt. V. *Regionum.* Præter Patriæ suæ indolem, proprium quid à Natura habent, p. 119. Quidam extemporaneæ subtilitatis; duplicis quidem generis, p. 120. *seq.* Alii tardioris ingenii & inventionis, p. 125. *seq.* Nonnulli inter hæc extrema mediæ cujusdam indolis, p. 126. Alii labore & assiduo cultu imbecilliori naturæ subsidia quærunt, p. 131. Alii feliciter nati labores ceu supervacuos plane negligunt. *ibid.* Alii laboris diuturnitatem tolerantes; alii facillime hebescentes, *ibid.* Diligentiores & ipsi in tractandis aut persequendis rebus diversi *ibid.* Alii, sed rarissimi, tam natura præstantes quam in labore pertinaces, p. 132. Quidam vel in ipso ocio negotiosi; qualis olim Cosmus Medicæus. *ibid.* Conf. *Ingenia.* Qui sine literis publicis negociis apti, celsioris ordinis

cen-

RERUM ET VERBORUM.

consendi sunt, quàm qui literis imbuti, ad illa tamen inepti sunt. p. 133. *Confer infr. Humani gen. item Animi.*

Homo ; qui præcipue in varietatis naturæ venustatem nascitur, p. 16. Nullus tam conditis moribus, in quo non aliquid desideres. p. 21.

Honorum ambitus ; Candidati; immodicum pretium, p. 31. 32. *Conf. Ambitus Dignit. Humani generis præcipua in cunabulis custodia, p. 1. In varia ingenia & studia deflectio, p. 20. Vid. etiam: Homines.*

Humanitatis commercia in ultimã Europam quomodo redacta p. 22. Ubi major species passim cernitur, ibi prædonibus trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degenerat. p. 75. *Conf. Italia.*

Humanitas alternis blanditiis mentiens, p. 47
Hungari, magnis animis, nimiumque rumentes. p. 91. equorû armorumque studiosi, p. 90 Infidi; & in ceteris Italorum ingenia sequentes. *ibid.*

Hungaria. p. 88. *seqq.* Felici solo, & cœlo ut plurimum commodo gaudet. p. 88. Pascuis, bobus, generoso vino & variis metallis dives, *ibid.* Optimorum atrix equorum, p. 90. *Ejus* vulgus in agris, sævum & rapax; bello fortè & assiduis malis excussa rusticitatis simplicitate, p. 89. Nobiles; quorum summa in tuendis suis prærogativis cura, p. 89. & 90. Proceres, opibus & pro illarum ratione clientibus graves; quibus magna liber-

I N D E X

libertatis vestigia, p. 89. Insignior Magi-
stratus *Regni Palatinus*; Regibus oppositus,
ut olim Romanis Consulibus Tribuni. p. 91

I.

- Jacobus Britannicus, p. 47. Sapientissimus &
diligentissimus Rex. p. 50. Uni prius Scotiæ
imperavit. 49. Inimicitiarum pestem tol-
lere in præcipuis curis habuit, & mira feli-
citate expedit *ibid. seq. (Conf. Scoti.)* Bien-
nio post ad Angliæ suecessionem vocatus.
p. 50. *Conf. Britannia.* Friderici II. R. Da-
niæ filiam duxit, p. 99. In Norvegia insen-
sibili quodam frigore in digito læsus, quo
pacto restitutus. p. 100
- Jactationi immodicæ quinam potissimum
obnoxii. p. 162
- Janissarii. V. *Pratoriani Turc. mil.*
- non-Ignorare magis quam tenere. p. 124
- Illyrici & Dalmatæ, aliàs Istri aut Slavi; gens
alieni juris, & diversis dudum dominis as-
sueti. p. 91. Fortitudinis & Audaciæ famâ
habent, in castris præsertim Turcicis; &
Constantinopoli in *pratorianos* cohortes
leguntur. *ibid. Conf. Turca.*
- Myris. p. 91
- Imperantium Indoles. V. *Reges. Proceres.*
- Imperator Germanorum, non nisi summâ po-
tentiâ opulentisque ditionibus, eligendus.
p. 61. Ejus jus & potestas. p. 62. Imperatoriæ
Dignitatis sancta & veneranda Majestas;
per suffragia defertur. p. 59
- Imperatores etiam olim causas dixisse. p. 168
- Impe-

RERUM ET VERBORUM.

Imperia plerumque ab initio aut violenta aut
invalida, tempore legitima esse cœperunt.

p. 60

Imperii Romani quædam mutationes; & ex
inde diversi sermonis, artium & scientiarum
habitus. p. 17. *seqq. Conf. Scientia.* Opti-
mates, V. *Optim.* Septemviri, jus habent
Imp. eligendi. p. 61. Principes. V. *Princi-
pes Imp.* Civitates plurimæ in singulares et-
iam Resp. abierunt.

p. 61

Imperiti aliis sincerius quam sibi credunt.
p. 69.

Imperium Rom. delineatur, & moderna ejus
facies nonnihil perstringitur. p. 59. *seq.* Plu-
rimum ab antiquo defecit; & quomodo.
p. 59. Venerabile sui specimen in hæc secu-
la, magis aliorum pietate quam sua fortit-
udine servavit. *ibid. Conf. Germania.*

Inconstantia aut levitas. V. *Animi.* Imperan-
tis & extra metum aut verecundiam positi.
p. 147.

India, præter Lusitanos, à mercatoribus saltem
& nautis lustratur. p. 23. *Conf. Amer.*

Indoles hominum aut mores non ex primis
indiciis; nec externo habitu aut gestu; nec
una virtute, unove vitio; nec ex ipsa qui-
dem consortii aut convictus suavitate aut
elegantia nosci aut judicari possunt. p. 153
seq. Media, animi capacitate læta. 33. Im-
perantium. V. *Imperant.* V. *etiam Animi &
Ingenia.*

Ingenia varia. p. 119. V. *ulter. Homines.* it. *Re-
gionum.* In civilibus egrægia; at literarum

in-

I N D E X

- incapacia. p. 128. *seqq.* Conf. *Literar.* & *Prudent.* Illa demum absoluta, quæ ad rempubl. simulque scientias facta. p. 129. Regiminis publ. modo conformari. p. 76. Conf. *Batavi.* Vivendi etiam sorte, dignitate vel squalore, perfici aut mutari p. 154. *Vid.* & p. 176. Conf. *Imperantium Indol.*
- Ingenii ignoti magnitudo non semper propriam habet virorum Principum manum, p. 126. Similitudine juncti cognata caritate amplectendi. p. 169.
- Ingenio vari diversis obsequiis mitigandi. p. 175. Conf. *Lib. Civit.*
- Ingeniorum si tanta messis esset, ut distributis rerumpubl. negociis, aliquor adhuc vacua superessent; bene humano generi consultum foret. p. 169
- Ingenium altum, purum, aptumque omni vitæ cuicumque incubuerit, & c. omnia, nec quid nimis audere; rarum in omni vitæ ac populo. p. 169
- Inimicorum malis oculos sananti nil turpe aut ignobile. p. 49
- Inopiâ majus malum, simulate divitias. p. 176 & 177.
- Instituta tolerabili consilio, in præceptis sæpius abire. p. 32
- Insubres. p. 78
- Invenustum ac rude V. *Rude.*
- Iræ timida & degeneres. p. 50
- Isabella Castil. V. *Ferdinandus*
- Ister, fl. p. 53 88
- Italia. p. 69. *seqq.* Græcorum quondam collo-

RERUM ET VERBORUM.

Ionis, & magnitudine illustriss' Imperii ce-
lebris d. p. 69. Etiamnum mater gentium;
omnis vitæ institutionisque exemplum æ-
stimata. *ibid.* Favori hominum & imperi-
torum credulitati plurimum debet. *ibid.*
Totius ferme Europæ juventutem ad se al-
licit. p. 73. Ultrò prodigens obsequii cul-
tusque profusior, quod est ad odiorum im-
manitatem & latronum, in extremum sæ-
vitæ abiit. p. 75. [Aliter de Gallis & An-
glia. *ibid.*] *Conf. Humanitatis ubi major sp.*
Præ ceteris regionibus sanctiorum virtutū
& pejorum facinorum exempla exhibet. p.
79. *Ejus* propitium fatum & favens famæ
suz fortuna. p. 73. Recordatio juvenibus
peregrinantibus pergrata *ibid.* Solum; vix
per triennium continua felicitate alumnis
suis satisfacit. p. 70. Pascua rariora nec satis
proba: unde boves tenuiores; & carnes à
nostris deliciis ferme degeneres, p. 71. Lo-
ca quædam amœniora. *ibid.* Urbes, domus,
templa, hospitia. p. 71. Lingua, Musæ &
studia. p. 79. Populi quidam & Urbes spe-
ciatim. p. 76. *segg.*

Italorum indoles: effusa humanitatis promif-
sic; abstrusa odia & atrociores inimiciæ.
p. 74. *seq.* Ex Spiritu diverso & multiplici
(distinctarum gentium) varii & diversi
mores. p. 76. *segg.*

Judæi ubi vis servi; fœdi, & nescio quid olen-
res: in summis etiam divitiis sordidi p. 117.
Fœneratores flagitiosi; in superstitione per-
tinacissimi. *ibid.* à fundorum & armorum
pos-

INDEX

- possessione meritò arcentur. *ibid.* Turcas nobis præferunt. *ibid.*
- Judiciorum tumultus humanæ dementiæ scenam repræsentare videtur. p. 168. Gracissimum spectaculum forensium negotiorum vacuis, & libere spectantibus; Exemplo Scipionis, Masinissæ & Carthaginensium prælium ociose spectantis. p. 167
- Judicum quorundam vanitas. p. 164. Prævitæ & avaritia. p. 165. Familiaribus annuendi facilitas *ibid.* *Conf. Magistr.*
- Jura Romana seu Civilia apud plerosque populos obtinent. p. 169. E municipali & barbaro gentium seito descripta, ingratham reddunt Causidicorum artem *ibid.*
- Juris & Legum studium. p. 169.
- Jurisperiti. V. *Patroni causarum.*
- Juventus parentum sæpe indigna laboribus — p. 175. 177. Aulicarū rerum imperita in quas noxas prolabatur. *ibid.* *Vid. & Adolescentia.*
- Juventutis manu ductores optimi. p. 9

L.

- Latarum rerum species animos ita implent, ut severioris prudentiæ in iis nihil vacet. p. 7
- Leges, p. 169. *Conf. Jura.* Angliæ. V. *Angl.*
- Legionum è Britannia fortè devectorū communiora incommoda. V. *Britannia.*
- Levitas omnis veli impatiens. p. 32.
- Libertas vana p. 32
- Libertatis improba species variis gentibus illufit. p. 52
- Li.

RERUM ET VERBORUM.

- Libidinis ostentatio. p.32
 Libido damnata & orienti & Italiæ frequens.
 Titulorum. V. *Titul.* p.75
 Librorum neglectus s. incuria. p.18
 Literatorū ingens turba. p.190. duplex classis.
 p.181. Discordiæ, & in sectas nonnunquam
 digressio, *ibid.* Quorundam nimium super-
 cilium, & civiles homines, literarum non
 capaces, nihil æstimantium. p. 127. *segg.*
 (*Conf. Prudent. civ.*) *Conf. Musæ; it. Scient.*
 Lites nullæ; nulla in iudicium vocata flagitia,
 quæ non patronum inveniunt; modò sit
 advocati precium. p.172
 Litigantium miseriæ p.165. *segg.*
 Litium fortuita & temeraria dijudicatio. V.
Duel.
 Londinum, cum vicinia. p.15.
 Lusitani Indiæ pertinacius inhærent. V. *India.*
 Lusitania Philippo II. Hispano cessit. p.82
 Lychni umbræque Scholarum. p.124.

M.

- Magistratus. p. 163. Adulationibus obnoxii
ibid. seq. Candidiores, p. 166. *Conf. Indic.*
 Magistratum mercatura. p. 163. *Conf. Am-
 bitus. it. Honor.* Confessus reverentia. p.166
 Magnates V. *Optim. s. Procer.*
 Mahomet Imp. V. *Constantinop.* Alius, Reli-
 gionis Turc. Autor. p.174
 Mahometicæ Legis specim. p.105. 109
 Medi-

INDEX

- Medici & Militum præfecti alieno periculo
 audent, sibi que gloriam quærunt, p. 136.
 Illorum temerarii processus. *ibid.*
- Mediolanum, V. *Carol. V.*
- Memoriæ neglectæ incommoda. p. 5
- Mendicitas superba. p. 51
- Mentes, V. *Animi.*
- Mentium variarum impetus una membro-
 rum similitudine obrecti, V. *Natura diriff.*
- Metu pœnæ vel suppliciorum colere, V. *Sup-
 plic.*
- Metus in pueris, V. *Pueris.*
- Mercatura utilissima; prima humanitatem per
 Orbem circumduxit, p. 30. Gallis vilior,
 quàm eam deceat. *ibid. Conf. Galli.* In Ita-
 lia v. & Britannia minime vilis aut despectui
 habita. *ibid.*
- Militum præfecti & Medici alieno periculo
 audent, &c. V. *Medici*
- Mores, V. *Indol. Ingen.*
- Morum aut habituum gratia vel disgratia,
 propitia vel reluctante natura p. 28
- Multitudinem accusari pronũ; plecti autem
 ubique difficile, & ut plurimum nefas.
 p. 46.
- Munerum furtivorum precium. p. 31
- Musæ nunquam delicatius habent, quàm
 cum in Scotos incidunt. p. 51
- Musarum severior negligentia, in militatis
 quasi nominis ambitum. p. 86. *Conf. p.
 173.* Earum & Literatorum arcana vis &
 potentia. p. 173
- N.

RERUM ET VERBORUM.

N.

- Natura in ornando orbe, maximeque variis regionibus, multiformis & variabilis. p. 15
seq. Ditissima. quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus una membrorum similitudine obtexit. p. 23
- Neapolis; & ejus Nobilitas. p. 76. Ferdinando Arragonio cessit. p. 82
- Nobilitatis apud Gallos vanum quandoque nomen. p. 29
- Normannia. p. 98
- Norvegi, gens rudis, & apud multos beneficiis infamis. p. 99
- Norvegia commodiores malis aut navium tabularis arbores habet. p. 99
- Numantia. p. 81
- Nummorum pugna. p. 31

O.

- Odia à puero concepta horroris quadam consuetudine ad senium deducimus. p. 1
- Olivæ Italis in tribus humani generis commodis numeratæ. p. 70
- Opes, in causis depravatæ religionis. V. *Relig.*
- Opulenti triplicis generis; & singulorum mores & habitus. p. 178
- Optimates. V. *Procer.* Imperii Rom. commissas sibi provincias tandem in Principatus commutarunt; hæreditatis suæ fortunæ etiam in sobolem transeunte. p. 59. Nunc
):():(etiam

I N D E X

etiam jure (consensu scil. tradentium, & diuturna possessione) easd. obtinent. p. 60
Conf. Princip. Imp.

Oratorum & Poetarum diversi habitus distinctis seculis. p. 18. *Conf. Secula.*

Ortus sui superstitiosus amator. p. 21

P.

Palatinus Hungariæ. Vid. *Hungar.*

Pannonia. V. *Hungaria.*

Paradoxa quædam Philosophorum. p. 43

Patritii generis sincerum documentum in Germania. V. *Germania.*

Patroni causarum. p. 168. *seq.* Callidi d. p. 168.

A prima tam officiosæ Pietatis institutione longe recesserunt. *ibid.* Quibus fundamentis nitantur. p. 169. In *Anglia* quales; eorum simpliciora rudimenta, & vestitus. p. 170. In *Gallia*, quæ fundamina artis ponant; in *Academiis* quippe, sed diversissimo genio degentes. p. 171. Inutiles & inepti, ni hilominus modica pecuniæ ope ad munus Advocationis perveniunt; emptis scil. Jurisperitorum suffragiis *ibid.* Plurimi venalem etiam patrocini fidem exercent-

Pauperes, qui, & quoruplices. p. 172

Peccandi mos publicus, veluti permixtus. p. 176

Pecunia ingens non facile quæritur, nisi ubi effusissimè expenditur. p. 50

Philippus Augustus Rex Gall. p. 113. Austriacus, in Hispanici generis & imperii communionem ascitus p. 82. *Valesius p. 113.*

Picti.

RERUM ET VERBORUM.

Picti. V. *Scoti.*

Pietatis singularis persuasio & privatæ super-
stitutiones. p. 44. *Conf Secta.*

Pœnæ metu colere. V. *Suppliciorum metu.*

Pœni cum Romanis de Hispania concertan-
tes. V. *Hispan.*

Poëtarum & Oratorum diversi habitus diver-
sis seculis. V. *Orat.*

Pole Scythicum, quid?

p. 92

Poloni sub aspero cœlo inconditis moribus
agunt, & dure admodum vivunt. p. 93.

Ad ferociam & licentiam nati, justii etiam
Regni nomen oderunt. *ibid.* Eadem libidi-

ne libertatis in sensu Religionis & rerum
sacrarum. *ibid.* Infandæ barbariei legem ha-

bent à multis seculis solennem. *ibid.* Regem
in patrios mores vi & armis adigunt. p. 94.

In familiæ suæ laudem intenti. *ibid.*

Polonia, per immensos campos extensa, è se-
ptentrionis vicinia savas admodum hiemes

patitur. p. 92. Uberrima segete & silvis
gaudet; & quæ ex his capiat commoda.

ibid. Ejus diversoria vasta & misera. p. 93

Pompejus non sæpius in acie, quam sub ju-
dicibus stetit. p. 168

Populare imperium. p. 156

Populi qui in neminem jus regnandi contu-
derunt, licet ab omni nomine servitutis ab-

horreant, tamen sinceram libertatem non
habent. p. 155

Populorum quorundam confusa & informis
mixture, unde? p. 22. Genius s. indoles. V.

Regionum.

I N D E X.

Potentia, cui Numen arcana vi subesse mortales imperavit, in quorum gratiam instituta. p. 156. Proceribus permiffa, est multiplex Regnum, *ibid.* Improbis si obveniat. V. *Procer.* Subita, nec in sobolem transitura. p. 167

Potentia aut summa Gratia felicitatem non uni fortuna credi: quin sapientius artificio & calliditate destitutos de tanto fastigio excidere. p. 165. *Conf. Principum grat.* item, *Prudentia.*

rætoriani Turcarum milites. V, *Turca.* it. *Illyrici.* A veteri disciplina jam desueti, p. 111

Precia rerum & sumptus in unaquaque regione cum auri argenteque frequentia conveniunt. p. 50

Precio, ceu omnis patriæ charitatem vincenti, obsequium nunquam deest. p. 172

Precium furtivorum munerum. V. *Munerum.* Princeps ut maxime virtutis sibi conscius, aut vana credulitate elatus, iis potissimum blandimentis decipi amat, aut potest. p. 164

Principes varii, sensu ac moribus diversi; adque singulos Procerum accommodandi habitus & studia. V. *Proceres.* Bonos optare, pietas est; damnare etiam nocentes, religio. p. 161

Principes Imperii R. plures: sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingentium titularum magnitudinem sapientius non adæquant. p. 62. Provincias ac dynastias aliter ac privata bona dividunt, *ibid.*

Judi;

RERUM ET VERBORUM.

Judicia capitalia suo jure exercent. V. *Germania*. Eorum incrementū, & potentia suæ ortus. V. *Optimates Imp.* Reditus & divitiæ quales. p. 64

Principum domus. V. *Regia*.

Principum gratia elabi, eò formidolosius; quod in eam admissi vix inde, nisi in odium aut certe fastidium, recidere possint. p. 165

In Principum familiis, non modo simulatio ad illorum Audia flectenda, sed & ambiendi, qui gratia apud eos excellunt. p. 175

Proceres vel optimates; duplicis generis. p. 162. Utrique veluti ostia ad ingens pelagus vota civium spesque deferunt. *ibid.* Diversis rationibus ad magna producti, non iisdem studiis nituntur. *ibid.* Summæ dulcique amicitia Principum animis inhaerentes, quid apud singulos cavere debeant, quid sectari. p. *ead.* & *seq.* Jus libertatis loquendo aut monendo verecunde usurpent: sapius, illos esse Principes, quam se amicos meminerint. p. 136. locum quem obtinuerunt, semper insistere nitantur. *ibid.* Ne se Domino, in rebus quibus ipsa excellere credit aut contendit, anteferant. p. 164. Admirationem cum arte simulent; & præcipue amorem. *ibid.* *Conf. Potentia:* vel *Principum Grat.* Ad Reip, verò curam & arcana Principum consilia admissi, quomodo se regant & dignitatis suæ nervos temperent. p. 165. *seqq.* Improbi, ac dum se suaque respiciunt, Reipublicæ obliti. p. 167. Iisdem hi

I N D E X

- cupiditatibus torquentur, quibus Reges
 suffragio everti. *ibid.* Opimi, & solidæ vir-
 tutis. p. *ead. & seq.* Ab invidiæ telo tuti,
 eoq; se oblectantes. Virilia ingenia oppres-
 sa sublevandi, inque sublimitatis societate
 advocandi, insigni pollent prærogativa,
ibid. Primum in hoc se ipsos commendant;
 tum Reip. nervos addunt, nunquam pul-
 chrius quàm à sapientibus gubernatæ, p. 169
 Prudentia subornata. p. 32
 Prudentiæ velitatio. p. 121. severitas primo
 aspectu molesta. p. 8. Timidæ cautio.
 p. 46. Civili dediti; vel negociis publ. ido-
 nei. p. 128. *seqq.* (egregii etiam, si forte li-
 terarum incapaces. *ibid.*) *Conf. Civil.*
 item *Literat.*
 Prudentiæ ut plurimum est, in felicitate posi-
 tos se posse servare. p. 165
 Pueri cum ætate sensim velut è captivitate
 deducendi. p. 2. Lenib⁹ rudimentis inician-
 di *ibid. Conf.* p. 4. Linguarum varietatem
 per colloquentium commercium nanci-
 scuntur. 5. Multis sermonibus; mox uberi
 historiarum lectione imbuendi. *ibid.* Sum-
 ma valent memoria. *ibid.* Amore etiam ca-
 piuntur. V. *Amor.*
 Puerilibus annis esse quædam omina vitiorū
 aut virtutis. p. 6. *seq.*
 Pueris aliqua libertas concedenda p. 3. quibus
 & quatenus. p. 4. Gloriæ stimuli à teneris
 insigendi. p. 2. Virtutum semina antiquo
 præaltoque sensu insinuanda. p. 1. in Pue-
 ris merus. p. 3
 Pue:

RERUM ET VERBORUM.

- Pueritiæ cultura. p. 1. *seqq.*
 à Puerò concepta odia. V. *Odia.*
 Puerorum ingenia inter agræ custodiæ vin-
 cula subsistere. p. 4
 Pugna ad Ticinum. p. 139
 Purpurati, V. *Proceres.*
 Purpuratorum firmissimum fulcrum seu subsidium.
 p. 29. Suffragia avara. p. 31

R.

Rectitudo omnis diversis vitiis, plus inter se
 quàm cum media virtute luctantibus, im-
 pugnatur. p. 4

Reges primum fuere in Rebusp. quotquot a-
 lim viguerunt, p. 156. Diversi, pro diver-
 sa regnorum aut populorum sorte & con-
 ditione p. 157. Suffragio obnoxii & aliquo
 modo adhuc privati, publica commoda
 non videntur tam vera totaque diligentia
 procurare, quàm qui suum jam à majoribus
 regnum etiam nepotibus adornant. p.
 159 Ex suis si quem in regni successione de-
 stinent, precio & adulatione emenda sunt
 suffragia, &c. *ibid.* Regibus è rebusp. expul-
 sis & devotis, quæ potestas, quo eventu
 successerit, p. 156. Deiusdem plerique po-
 puli unde male senserint. p. 157

Regiæ, quid? p. 170. Omnis generis & con-
 ditionis homines, opes ibi famam, amicitias
 quærentes, alliciunt. *ibid.* Earum cultores

I N D E X

quibus artibus studiisve instructi esse debeant, p. 170. *seqq.* Non sint præcipitis animi, aut longæ multiplicisque spei impatientis; sed compositi semperque fortunam intuentis, p. 173. Curam laboremque assiduum sibi proponant, & occurrentia blandimenta in severiores usus flectant, p. 170. Ne inter felicitatis fugitivæ simulachra obliviscantur, se nondum esse felices, p. 171. Egrestis patrimonii longæ spei miseras emere nolint. *ibid.* Venationi, non prædæ se incumbere teneant *ibid.* Nec in ocio expectent, donec ultro felicitatis semina occurrant, p. 173. In Principis familiaribus aliquem præcipuæ notæ mutuo cultu demereantur. *ibid.* Animum etiam versatilem in diversa componere, & quicumque juvabunt motus affectusque saltem in speciem induere norint, p. 174. In *Regiis* ad felicitatis incrementum porva sæpe initia sufficiunt, quæ oculos facillimè lateant, ludo aut ocio intentos *ibid.* Inepti plane, quos velut aliquo carmine attonuit ignava seque unam contemplans Luxuries, p. 172.

Regiminis modo conformari ingenia. V. *Ingenia.*

Regionum singularum Spiritus, patriæ habitum nascentibus hominibus ingenerans, p. 20. *seq. Conf. Homines.* it. *Virtutes & Vitia.* [Ex quo animum instruere licet, & variis se debite conformare p. 21.] Earum communis error; in inquilinis vel advenis puaire nascendi sortem.

p. 28
Regium

RERUM ET VERBORUM.

- Regium Nomen sæpe invidia afflictum; sæpe
in variis regionibus ingenti clade eversum,
ac deinde restitutum. p. 156
- Regnum. p. 156. *Ejus* opes minùs interdum
Regis, quàm suorum beneficium fiunt.
p. 174.
- Regum diversimode regnantium diversæ
mentes & consilia. p. 157. *seqq.* In novo
quidem regno. d. p. 157. In electitio. p.
159. In hereditario. p. 160. Istorum (ele-
ctorum scil.) quædam vitia & excessus.
p. 159. *seq.* Horum mentem, se ipsam uni
Numini debentem, explorare sacrilegæ for-
te sapientiæ esset. p. 160
- Reipubl. cara illa ac patrimonium destruyente
solicitudine prodesse velle, non est hujus
seculi virtus. p. 163
- Religionis fictæ Autorum malitia, & in men-
tendo procacitas. p. 174
- Religionum Autores p. 174. Defensores &
interpretes varii; quales sedecim illa secula
Christianæ Relig. plus centum protulere.
p. 175. *seqq.* Diversitatis occasio; & causæ
corruptæ disciplinæ. p. 176. Servandarum
posterior modus. p. 177. Præfecti, diver-
sæ indolis, morumque diversorum; in qui-
bus plures saltem eruditione sua usi sunt in
tuendis prærogativis. d. p. 177. *& seqq.*
Conf. quodamm. Scientia Divina.
- Responsum cujusdam èlætronum manibus li-
berati; quo scilicet animo mortem, illic
expectant. p. 3

I N D E X

- Respublica Paucorum s. Optimat. p. 156. *Conf. Potentia.*
- Respublicæ omnes, olim Reges habuerunt V. *Reges.*
- Rhenus. P. 53
- Richardus Angliæ Rex. P. 113
- Risus miserabilis. P. 44
- Roma p. 76. A Gallis capta. p. 24-25. Multum defestigio suo dejecta p. 76. Pontificibus nunc subest, cum non modica Latii Umbriæque regione, *ibid.* In Gallicis tumultibus nullam Sacerdotibus aut Senibus vacationem concessit. P. 25
- Romani cum Poenis de Hispania concertantes. V. *Hisp.*
- Romanum Imperium. V. *Imper.*
- Rude & inuentum, vel dignum vel natum majorum moribus judicari. P. 20
- Russi; gens maxime rudis p. 95. ad servitutum nati; ad omne a. libertatis vestigium feroces. *ibid.* Hospites ad suum etiam jugum damnant. *ibid.* Ocio quàm bello aptiores; aliquando tamen armis occupati. *ibid.* Acie agunt equestri, p. 96. In negociis fraudulentis & mercatoribus vulgò suspecti *ibid.* Eorum Uxores serio domi continentur; maritorum insuper benevolentiam verberum numero aestimantes (exemplo Russiæ cujusdam Germano viro nuptæ.) *ibid.*
- Russia; cujus metropolis Mosco. p. 95. Silvis elata; pellibus, cera, melle sua peragit commercia. *ibid.*
S.

RERUM ET VERBORUM.

S.

Saguntus. p. 81

Sanguinis impetus omni interpellatione trititiae marcessit. p. 4

Sapientes quondam supra pueros, ut postea sapius infra decus virilis ætatis delirent. p. 4

Sapientia subitis fortunæ muneribus aliquando obruitur p. 182. Mutua plurium, ab uni⁹ recta sententia. p. 19. Sacrilega quædam.

V. *Regum diversim*:

Sapientiæ conscientia altum quid de iis sentit, qui jam ante experti juventutem, per eam commeanibus iter ostendunt. p. 9

Saxones Angli. V. *Angli*.

Saxoniam quondam divisio instituta; & publico confessui coincidens historia ludicra. p. 62. *seq.*

Scholarum argutiæ, p. 130. *Conf. Disputandi stud.* Lychni & umbræ. V. *Lychni*.

Scientiæ aliquandiu in Rom. Imp. extinctæ. p. 18. denuò revocatæ, quales in initio, p. 18. *seq.*

Scientiæ Divinæ plures aliquando Candidati; partim veriùs pro factionibus suis quam pro veritate depugnantes. p. 180:

Hos qui exercent affectus, sapius etiam in reliquas Musarum disciplinas cadunt. p. 181

Scipio Minor prælium Masinissæ cum Carthaginensibus summa cum voluptate est contemplatus. p. 167

Scipionis animus & consilium trajiciendi in Aphicam. p. 11. Oratio, Marius ad militaris Scientiæ fastigium destinantis p. 173

I N D E X

Scoti corporis habitu supra multas gentes; cetera cum Gallis communia habent, præter soli ubertatem p. 47. Vel sola spe ad omnia præcipites p. 50. Ad Humanitatis culturam faciles. p. 47. In quæcunque studia inclinant, miro successu inclyti. p. 51. Castrensibus & urbanis negociis pares. *ibid.* Summâ castrorum patientiâ & pugnae audaciâ *ibid.* Musis gratissimi. *ibid.* In iracundiam præni; sed post primos impetus faciliè mitescentes. p. 50. Nullis fide & industria cedunt. p. 48. Per diversas terras opes quærunt. *ibid.* Quærere opes quàm servare meliores. p. 50. Multi clari sanguinis, in egestatem unde nascantur. p. 48. Domi faciliè degunt, plurimis etiam clientibus graves, *ibid.* Vagi quidam nec pro dignitate peregrinantes, suæ gentis homines conveniunt. p. 51. Stirpis suæ semper memores nec in paupertate quidem titulorum & cognitionis obliti, p. 48. Vehementiores inimicitias exercent, etiam in heredes transeunt. p. 48. *seq.* Modica jurgia in magnos & indignos motus protendunt; & privatas contumelias in familiarum injuriam vertunt. p. 49. Per familias & cognomina discreti, suarum gentium Principes habent, ferme patria cariore. p. 48. & 49. Pictos deleverunt. p. 37

Scotia p. 47. *seq.* Virorum quàm frugum fecundior, p. 48. Cervorum numerosos greges alit *ibid.* Quod arboribus ut plurimum caret, odiorum & inimicitiarum facinus putat.

RERUM ET VERBORUM.

putatur. p. 49. Mercibus cum exteris permurandis non destituitur. p. 48. Viginti seculis imperii fortunam in unius familiae hereditatem servavit. p. 47. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Jacobum Britannicum numerat. *ibid.* Ejus Proceres quondam fide clientum numeroque feroces. p. 49. *Conf. Britannia.*

Scripta certi seculi proluxa & incondita; nec non aliunde transumpta. p. 19. *Conf. Secula.*

Scriptorum quondam Vetustatis, secunda mors. p. 18

Secula suum genium habere, qui mortalium animos in certa studia inlectat. p. 17. *seqq.*
In artibus inprimis & Scientiis. *ibid. Conf. Scient. Orat. Poet.* Sedecim nostrae Religionis plus centum ingenia novandi studio insignia peperere. V. *Relig.*

Seculorum aetatumque discrimina non ex siderum motu melius, quam humani generis in varia ingenia ac studia deflexione distinguui. p. 20. Nec in literis tantum & Scholis; sed in regnis etiam & rebus publicae mutationis indicium existere. *ibid.*

Seculum crudae & confusae eruditionis. V. *Scripta vel Scientia.* Augusti, Neronis &c. p. 17. *seq.*

Sectae velanae vel trium etiam personarum; imò tandem unius, post intestinam proseriptionem. p. 44

Selymus à felici expeditione Syriaca rediens ubi interierit. p. 103

I N D E X

- Senectutis dos maxima, p. 11. Ratio s. qual.
p. 9. seq.
- Senes ad nimiam domesticæ rei curam vel se-
rius intenti. p. 13. Omnia nimis anxia co-
gitatione versant, p. 11. Qui à suæ ætatis
vitiis liberi, iis nihil ad omne consortium
commodius. p. 13
- Senum, assensus & obsequii sibi præstandi
pertinax amor, p. 12. Experientia; seu ex-
peræ Philosophiæ quædam disciplina.
p. 13. Ingens & plerumque indefessa lo-
quendi cupiditas. p. 12. Virtutes; maximè
conjiendi futuri sagacitas. p. 11
- Sententia unius recta. V. *Sapientia*,
- Septemviri, V. *Imperii Rom.*
- Sertorius, p. 81
- Servitutis mirum quoddam genus, artisque
plenssimum. p. 163. Imaginariæ verba. V.
Verba.
- Simulare divitias, inopiâ majus malum. V.
Inopia.
- Simulatio virtutis. p. 32. Admirationis; amo-
ris. p. 164. *Conf. Princip. vel Procer.*
- Solis utriusque divitiæ, quo potissimum fati-
gari potuerint. p. 68
- Solymanus Pannoniam invasit; Budam Un-
gariæ Metropolitim occupavit; Viennam
obsedit. p. 103
- Sortem suam non indignari; pulchro rerum
humanarum contempnu. p. 176
- Species lætarum rerum. V. *Lætarum re-
rum,*

RERUM ET VERBORUM.

- Spiritus singularum Regionum. V. *Regionum.*
- Stephani Batorii Polonorum Regis laudatissima sententia. p. 160
- Sterilis dignitas. V. *Dignitas.*
- Studioforum duorum conjunctissima familiaritas, in altero subitæ fortunæ vento affiuto, vitium fecit. p. 179
- Subsidia sua sæpius in perniciem humanum genus detorquet. p. 168
- Sumptu immodico proVectos, palam est ambitionis studiis aut spe prædæ attineri. p. 163
- Sumptus & rerum precia cum auri atque frequentia ubivis conveniunt. V. *Precia.*
- Superba æmulatio, vicinæ vulgare malum. p. 90.
- Superbia. p. 141. Timidi ac muliebris animi. *ibid.*
- Superstitionis diversitas multò acius Otomannorum gentem in Persas incendit, quàm imperii æmulatio. p. 175
- Suppliciorum metu quæ colimus, eadem tristi odio averſamur. p. 2
- Suspitiis securis alienis malis ingemiscere licet. p. 168

T.

- Tamesis fl. p. 14
- Tartarorum fœdæ ac miseræ gentis consortium à nostris non curatur. p. 23
- Te-

I N D I E X

Temeritas, p. 133. Interdum pro fortitudine colitur. p. 142. Medicorum. V. *Medici*.
 Theseus in tertio Neptuni munere non prodigendo pertinax. p. 174
 Timiditas. p. 137. *segg.* Viri Principis. p. 138. Servorum aut civium. p. 138. 139. Cautæ quædam & modesta. p. 139. Raræ timiditatis simulque peritiæ militaris exemplum Vide *Voc. Dux quid. bell.*
 Titulorum libido. p. 31
 Turcæ rustica ac demissa indole, pecorum & supellectilis curam habent. p. 105. Immortalitatem animorum constanter asserunt; nihilominus flagitiorum, quæ natura etiam sine lege refugit, licentiâ sibi faciunt. p. 108. Principem suum mire colunt, & cellissimis prædicatis extollunt. p. 105. constantissima fide sunt in atrocem illam, cui se damnaverunt tyrannidem. p. 101. Apræcipuis honoribus & muneribus veteres Ottomanicas stirpes hodie arcent; nec ullos nisi à Christianis parentibus natos, admittunt. p. 104. E Dalmatia & Illyrico pueros ac puellas de Parentum sinu abreptos, & Constantinopoli initiatos & enutritos in numero habent & precio; unde postmodum tam Principes & Duces, quàm spadones, Reginae & pellices eligendi. *ibid.* E Turcica stirpe non nasci tanti æstimant; ut & summa munera, quæ illi à Christianis nati obtinerunt, in eorum liberos nusquam transeant. p. 105. Legatos nostrorum vix aspectu, nedum colloquio dignantur.

RERUM ET VERBORUM.

tur; minus suos etiam in has oras destinant.
 p. 103. Sævissimi, & in Christianorum
 odium quàm maxime obstinati; qui à no-
 bis in ipsorum impietatem desciverunt. p.
 105. Ad venena paranda ingeniosissimi:
 Cujus specimen dolo Præsidis Alepensis in
 destinatum sibi successorem editum. p. 106
 In omnem libidinem profusi, nec à crude-
 litate absunt: Vel ipsorum Regis facino-
 re docente. p. 109. Spadones & vilissima
 scorta in honore etiam & deliciis habent.
 p. 105. 110. Qui Ægypto præsident, maxi-
 mè ad Memphim collocati, vel soli in ve-
 teris militiæ decore perstant: Prætorianis
 (*Ianissariis*) jam plurimum deficientibus.
 p. 111. *Eorum* arcus, sagittæ; & cessans ho-
 die admiranda olim jaculandi peritia. p. 112
 Ortus, progressus, & insigniores in singu-
 los expeditiones. p. 101. *seqq. Conf. Amurath.*
Mahom. Selym. &c. item, *Damna &*
clad.

Typographiæ nitratiq̃e pulveris inventum,
 ambiguum sane beneficium. p. 58

Tyranni nomen; & unde in infamiam odium-
 que concesserit. p. 157

Tyranni quomodo se gerant. p. 158. Acri pa-
 vore unde corripiantur. *ibid.* Sortis suæ,
 non ingenii vitio peccant, aut necessitate
 probi sunt. *ibid.*

V.

Vana libertas. V. *Libert.*

Vanum famæ desiderium. p. 34. 35. Nobilita-
 tis nomen. V. *Nobil.*

M U S I I N D E X

- Velitatio prudentiæ. V. *Prudentia.*
- Venena & damnata libido tam Orienti quam
 Italiæ frequentia. p. 75. Venena à Turcis
 ingeniosissimè parantur. p. 105
- Venetia: harum regimen, & disciplina. p. 77
- Nobilitas omnis gerendæ reip. jus habet.
ibid.
- Ventriculus vim suam non habet, evocato in
 laborantis cerebri præsidium igne. p. 3
- Verba imaginariæ servitutis. p. 41
- Viciariæ vulgare malum, superba æmulatio:
 p. 90
- Vicissitudine rerum mortalium, sub iisdem
 causis quæ sunt, non eisdem tamen sortiti
 exitus. p. 161
- Vienna. V. *Solymanus.*
- Viriatus. p. 81
- Virilis ætatis ratio; & præ ceteris gradibus
 perfectio. p. 10. Gravis illi ante actorum er-
 rorum censura; admiratio & subsequens
 poenitentia. *ibid.* Opum honorumque
 præcipuus amor. *ibid.*
- Virtus nulla gratis & ob tuam pulchritudi-
 nem colitur; sed unaquæque sub præmiis
 conciliatur hominibus. p. 163
- Virtutes & vitia, è patriæ seu natalis soli sorte.
 p. 21. *Conf. Region.*
- Virtuti fictæ & adulteratæ illudere; veram
 autem industriam à justissimis præmiis ad
 arcere, summis hominib⁹ incumbit. p. 170
- Virtutis simulatio. V. *Simul.* Barbara ignora-
 tio. p. 35
- Virtutibus iisdem præstantes, ex dissimili
 cyclo-

RERUM ET VERBORUM.

eventu contrariis obnoxii judicis. p. 133.

Conf. Fortitudo & Temerit.

Virtutum semina pueris antiquo præalto-
que sensu insinuanda. V. *Pueris.*

Vitam multis malis horrentem, ut curistamē
vacuam diligi. p. 52

Unius error V. *Error*, Recta sententia. V. *Sa-
pientia.*

Ungaria. V. *Hungaria.*

Votum eremi. V. *Eremit.*

Utilitati publicæ quid maxime oblit. p. 165

W.

Wallia. V. *Cambria.*

Westmonasterii sedes: Cujus trabes è silvis
Hibernicis. p. 51

Wintonia. V. *Cantium.*

1683
F I N I S.

RECHON ET VERIFICATION

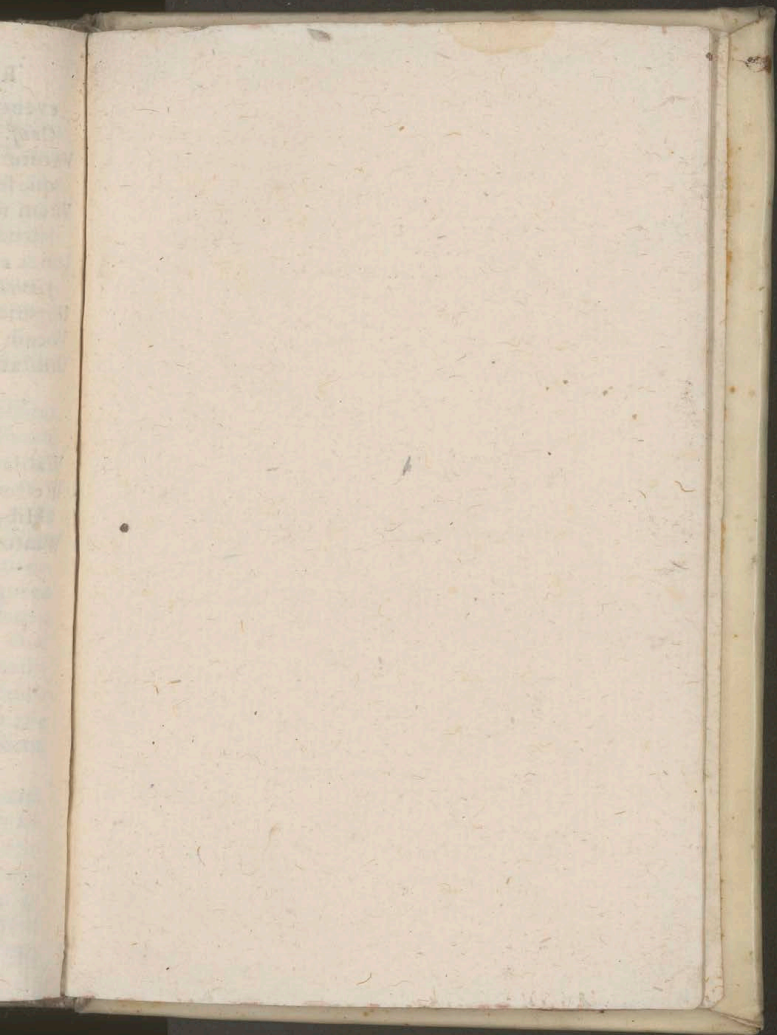
Les articles de la loi de 1806
ont été appliqués à l'acte de
notoriété de la commune de
Saint-Jean-de-la-Rivière
le 15 Mars 1807
par le Juge de Paix de
la Seine, Monsieur
Lafont, et par le
Procureur de la République,
Monsieur de la Roche
et par le Juge de Paix
de la Seine, Monsieur
Lafont, et par le
Procureur de la République,
Monsieur de la Roche

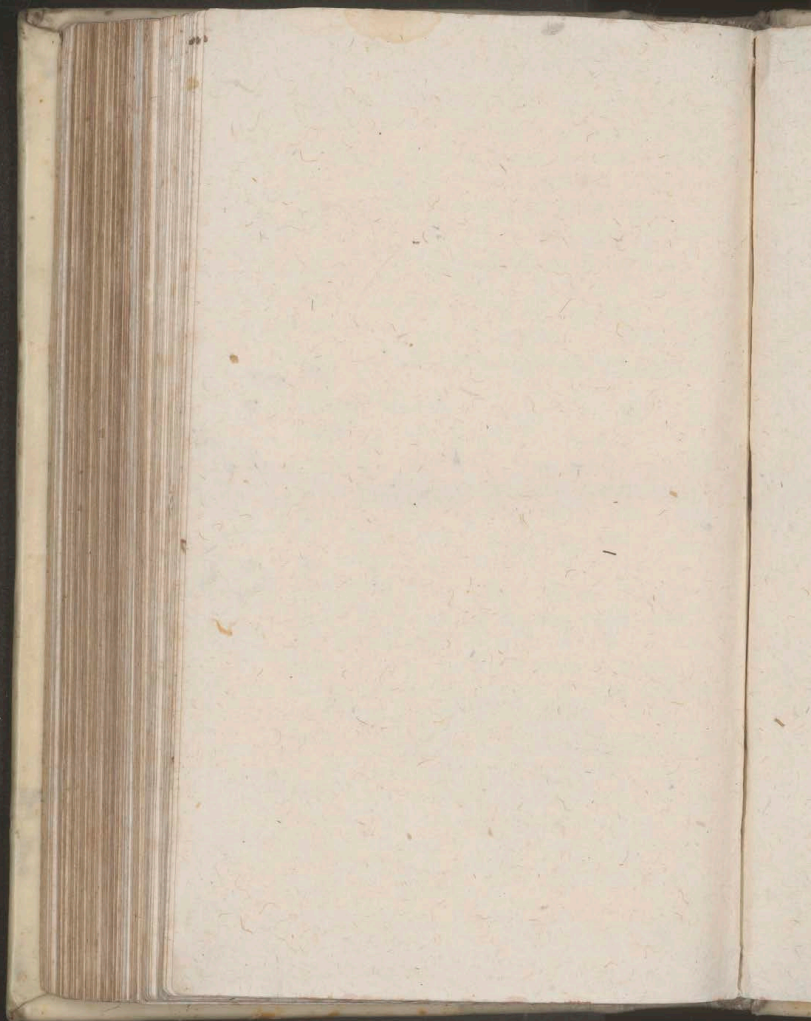
1807

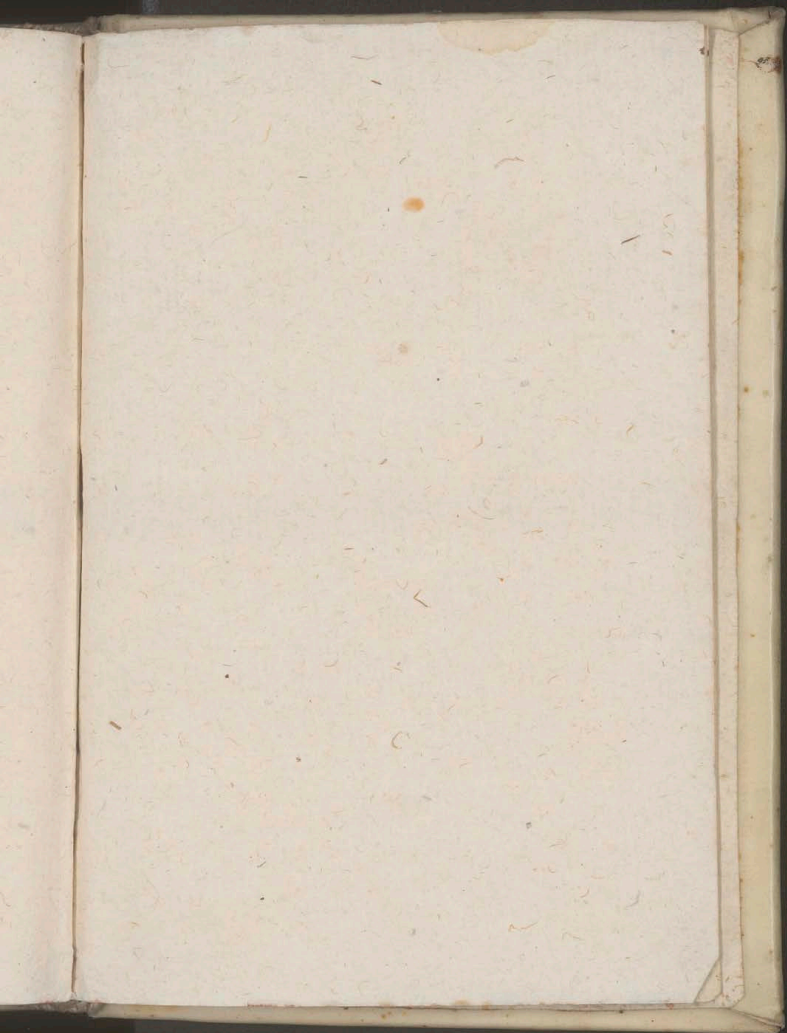
1083

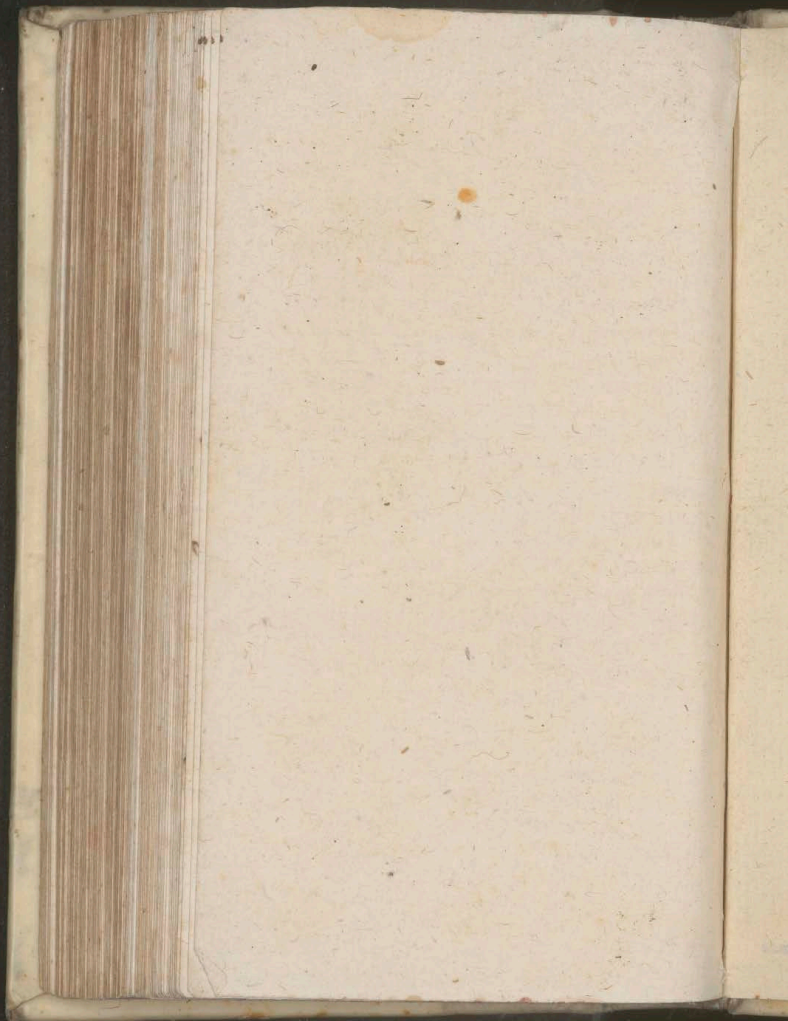
FIN

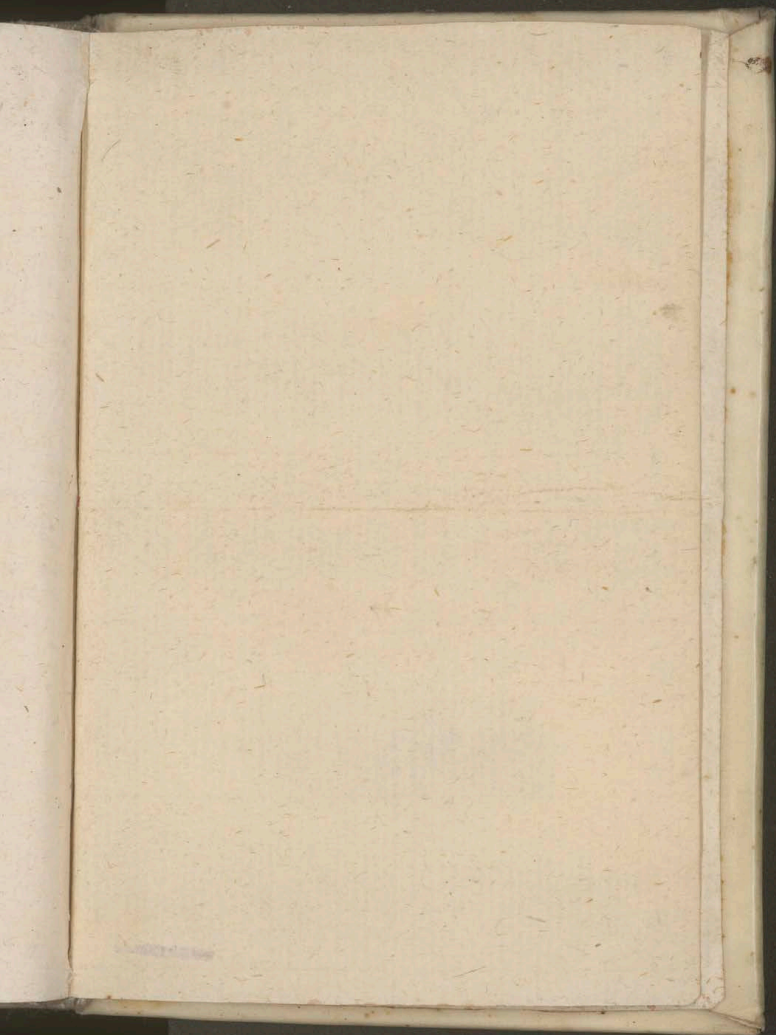

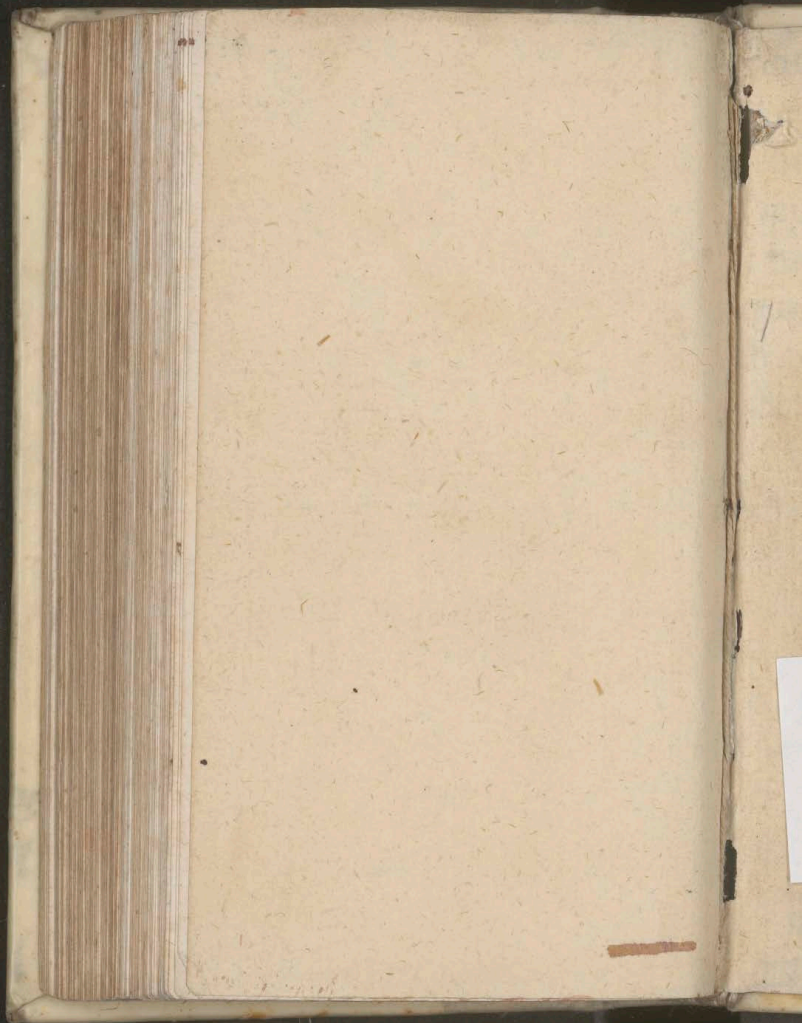

Biblioteka Jagiellońska

stdr0028496

deus qui regere mundum, et in partibus
non spectat

15am 18
[Faint, illegible handwritten text follows]